

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ

Ἐξ ὅλων τῶν συγγραφῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινλή ἡ παρουσιάζουσα τὸ εὐρύτερον καὶ καθολικώτερον ἐνδιαφέρον εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας « ἡ Νέα πολιτική διοίκησις τῶν κατοίκων τῆς Ρούμελης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Βλαχομπογδανίας », ἥτοι τὸ πολίτευμα τῆς « Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας », τὸ ὁποῖον ὁμοῦ μετὰ τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαίων προώριζε διὰ τὸ κράτος τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέκυπτεν, ἐὰν θὰ ἐπετύγγανεν ἡ παρασκευαζομένη ἐπανάστασις. Τὸ ἔργον αὐτό, περισσότερον παντὸς ἄλλου, ἐκφράζει τὴν προσωπικότητα τοῦ Ρήγα. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον του « Σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν », ἐκδοθὲν τῷ 1790, ἀλλ' ἀσφαλῶς συνταχθὲν πολὺ πρὶν, ἐμφανίζεται νεαρὸς καὶ ἀδόκιμος εἰσέτι συλλέκτης αἰσθηματικῶν ἀφηγημάτων διηγηθισμένων δι' ἰδίων στίχων, φιλοδοξῶν ἴσως φιλολογικὰς δάφνας διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκδίδει τὸ « Φυσικῆς ἀπάνθισμα », βιβλίον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκει νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, παρέχων ὑπὸ διαλογικὴν μορφήν χρησίμους καὶ εὐρυτάτας ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις περὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ δευτέρου βιβλίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην θὰ ἐσχημάτιζε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ νέου συγγραφέως, ὁ ὁποῖος ταχέως θὰ ἐλάμβανεν ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους.

Ἡ πολύμορφος αὐτὴ προσωπικότης τοῦ Ρήγα ἐκδηλοῦται ἑπτὰ ἔτη βραδύτερον, τῷ 1797, ὅτε ἐκδίδει σχεδὸν συγχρόνως πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία του, ἐγκυκλοπαιδικά, διδακτικά, ἐθνοπλαστικά καὶ ἐθνεγεργτικά, πεζὰ καὶ ἔμμετρα. Εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος, εἰς τὴν ὁποίαν προσθέτει καὶ ἰδίας σημειώσεις, ἀρχαιολογικάς, φιλολογικάς, περιηγητικάς καὶ ἑμμέσως ἐθνοπλαστικάς, ἐμφανίζεται Διδάσκαλος καὶ συγχρόνως ἐθναπόστολος. Εἰς τὴν « Χάρταν τῆς Ἑλλάδος » ἐκπλήσσει καὶ σήμερον ἀκόμη μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα τῆς συντάξεως τεραστίας ὀγκῆς γεωγραφικοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ κινεῖ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει νὰ φρονηματίσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ πρὸς τὰ ὑψηλὰ ἔθνηκα του ἰδεώδη τὸν

ἑλληνικὸν λαόν. Διὰ τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκδοθείσης χαλκογραφικῆς εἰκόνας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ περιγραφῶν καὶ ἀναπαραστάσεων τῶν κυριωτέρων νικῶν ἐν Ἀσίᾳ, ἐπιδιώκει νὰ ἀναζωογονήσῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων τοὺς θριάμβους τῆς φυλῆς, τοὺς ὁποίους ἐπετέλεσεν ὁ διασπείρας τὸν Ἑλληνισμόν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν.

Εἰς τὰς μεταφράσεις τῶν ποιημάτων τοῦ Metastasio (Ὀλύμπια), τοῦ Marmontel (Ἡ Βοσκοπούλα τῶν Ἀλπεων) καὶ τοῦ Gesner (Ὁ πρῶτος ναύτης), τὰς ὁποίας περιέλαβεν εἰς τὸν « Ἠθικὸν τρίποδα », ὁ τελευταῖος αὐτὸς σκοπὸς εἶναι ἐμφανέστερος, ἐκφραζόμενος παραστατικώτατα δι' ὑψηλῶν συλλογισμῶν περὶ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας. Τὰ πρωτότυπα ποιήματά του, ὁ « Πατριωτικὸς ὕμνος » καὶ πρὸ πάντων ὁ « Θούριος », εἶναι καθαρῶς ἐπαναστατικοῦ περιεχομένου, ἀποβλέποντα νὰ συνεγείρουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς στενάζοντας ἐν δουλείᾳ λαοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἤδη ὁ Θούριος δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι εἶναι τι περισσότερον ἐνὸς οἵασδήποτε φιλολογικῆς δυνάμεως ἐπαναστατικοῦ παρορμητικοῦ ὕμνου. Εἶναι καὶ ἐν πρόγραμμα πολιτικόν, τρόπον τινὰ πρόλογος τοῦ Πολιτεύματος, ἀποβλέπων ὄχι μόνον νὰ συγκινήσῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ νουθετήσῃ καὶ νὰ χαράξῃ τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς κοινῆς ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἰσότητι διαβιώσεως τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκάλει πρὸς ἐπανάστασιν.

Ἡ Νέα πολιτικὴ διοίκησις κ.λ.π., ἥ, ὅπως θὰ τὴν ὀνομάζωμεν τοῦ λοιποῦ, τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, περιλαμβάνοντες εἰς τοῦτο καὶ τὴν προτασσομένην « Διακήρυξιν τῶν δικαίων », παρουσιάζει περισσότερον παντὸς ἄλλου τὴν πολύμορφον πνευματικὴν προσωπικότητα τοῦ Ρήγα, ἀλλὰ καὶ τὴν φλογερὰν ἰδιοσυγκρασίαν ἐπαναστάτου, εἷς τινὰ δὲ καὶ τὴν διορατικότητα πολιτικοῦ ἀνδρός. Τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα προτάσσεται μία ὀρμητικὴ ἐπαναστατικὴ προκήρυξις ἥ, ὡς συνηθίζεται νὰ λέγεται σήμερον, ἐν « ἐπαναστατικὸν μανιφέστον ». Κατὰ βάσιν εἶναι εἰς ἔντονον ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπόδοσις τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν τῆς τότε συνεχιζομένης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Καθίσταται διὰ προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν μία ἀπόπειρα ἐναρμονισμοῦ τῶν θεσμῶν αὐτῶν πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀνάγκας τῶν χειραφετουμένων λαῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ τῶν ὁποίων ὄφειλε νὰ συμβιώσῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Προβάλλει ὡς μία ἐνσάρκωσις ἐνὸς διὰ πρώτην φορὰν ἀνακύπτοντος εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα τῆς Εὐρώπης ὁράματος κοινῆς ἐν δημοκρατικῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἰσότητι συμβιώσεως τῶν λαῶν αὐτῶν διὰ κοινῶν πολιτικῶν θεσμῶν καὶ κοινῶν νόμων, στηριζομένων εἰς τὰς πλέον ἀκράτους δημοκρατικὰς ἀρχάς. Τέλος, διὰ τῶν ἐπεξηγήσεων ἐκάστου ἀρθροῦ, τῶν σχολίων καὶ τῶν παραδειγμάτων, καθίσταται μία πραγματικὴ πολιτικὴ κατήχησις περὶ δημοκρατίας, ἐλευθερίας, δικαιοσύνης, νόμων, κοινοβουλίου, διοικήσεως κ.λ.π.

Ἔστω αὐτὸ τὸ πολύμορφον καὶ πολυποίκιλον εἰς σκοποὺς καὶ ἐννοίας ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τότε εἰς τὸ ὀλιγοσέλιδον ἐπαναστατικόν του φυλλάδιον ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, ἦτο ἐν τῷ συνόλω τι τὸ ἐντελῶς νέον διὰ τὴν Εὐρώπην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ καὶ σήμερον, παρὰ τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον ριζικὰς μεταβολὰς εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, παρὰ τὰς λίαν σημαντικὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἐσημείωσεν ἡ ἀνθρωπότης εἰς ἰδέας καὶ πολιτικὰ συστήματα, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Ρήγα πολίτευμα δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τὸ πλέον φιλελεύθερον καὶ ἐμπνευσμένον ὑπὸ ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν, διατηρεῖ δὲ ἀμείωτον τὸ ἐνδιαφέρον του, εἰς πολλὰ καὶ τὴν ἐπικαιρότητα του.

Τὸ πολίτευμα, ὁμοῦ μετὰ τῆς προτασσομένης ἐπαναστατικῆς πρακτικῆς ἐκτέλεσεως καὶ τοῦ Θουρίου «ὡς πότε παλληκάρια», ἐδημοσιεύθη λαθραίως ὑπὸ τοῦ Ρήγα ἐν Βιέννῃ εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῆς «Ἐφημερίδος», τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδων Παύλιου, ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ψάλτου καὶ πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας διὰ Τεργέστην, ὁπόθεν ἐσκόπευεν νὰ διαπεραιωθῆ μέσῳ Ἰταλίας εἰς Πελοπόννησον, ἵνα ἐκεῖθεν κηρύξῃ τὴν γενικὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Ὅτι τὸ λαθραίως τυπωθὲν εἰς τὰ τυπογραφεῖα τῆς «Ἐφημερίδος» τῆς Βιέννης ἐπαναστατικὸν φυλλάδιον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τῆς κατηγορίας κατὰ τοῦ Ρήγα καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν, περιελάμβανε τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, τὸ Πολίτευμα καὶ τὸν Θούριον, ἦτο ἤδη γνωστὸν εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν περὶ Ρήγα ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του¹. Περὶ τούτου ὅμως οὐδεμία ἀμφιβολία ἀφίνουν εἰς ἡμᾶς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως, ἡ ὁποία εἶχεν ἐνώπιόν της τὰ κατασχεθέντα ἔντυπα πρὸς στήριξιν τῆς κατηγορίας².

1. Ὁ Κωνστ. Νικολόπουλος, ὅστις εἶναι εἰς τῶν πρώτων βιογράφων τοῦ Ρήγα (Notice sur la vie et les écrits de Rhigas, Paris 1825), ὀρθῶς διαχωρίζει τοὺς μνημονευομένους καὶ ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως «στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς», οἱ ὁποῖοι μετ' ἄλλων δύο ποιημάτων (πιθανῶς τοῦ Πατριωτικοῦ ὕμνου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Μασσαλιώτιδος) ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἄλλο φυλλάδιον, κατασχεθὲν εὐθὺς ὡς εἶχε τυπωθῆ, πρὶν προλάβῃ νὰ κυκλοφορήσῃ. Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Ρήγα (τὸ ἰταλικὸν κείμενον μετὰ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σπ. Θεοτόκη, Οἱ τελευταῖοι χαιρετισμοὶ τοῦ Ρήγα, ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου, Ἀθῆναι 1931, σ. 31 κ.ε.) γράφει σαφέστερον ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἐπαναστατικὸν φυλλάδιον περιελάμβανε ἐν πολίτευμα ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καὶ μίαν ᾠδὴν (προφανῶς τὸν Θούριον). Ἀλλὰ καὶ ὁ αὐτόπτης Χριστ. Περραιβός (ἀπομνημονεύματα, σ. θ') βεβαιοῖ ὅτι ὁ Ρήγας «ἐτύπωσεν νομικοὺς τινὰς κανόνας διὰ τὴν Ἑλλάδα, σὺν αὐτοῖς καὶ ἐν ποίημα φέρων τίτλον θούριος ὕμνος, οὗ ἡ ἀρχὴ Ὡς πότε παλληκάρια».

2. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ ἀρχείων ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμ. Λεγκράν, μετὰ μεταφράσεως ἑλληνικῆς ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, Ἀθῆναι 1891, σ. 10.

Ὁ τυπογράφος τοῦ τυπογραφείου Πούλιου εἰς τὴν ἐνώπιον τοῦ αὐστριακοῦ δικαστοῦ κατάθεσιν του, γενομένην τὴν 25^{ην} Δεκεμβρίου 1797, βεβαιοῦ ὅτι « ἡ ἐκτύπωσις τοῦ φυλλαδίου ἐγένετο πέντε ἑβδομάδας προηγουμένως », ἐπομένως περὶ τὴν 20^{ήν} Νοεμβρίου 1797. Κατὰ τὴν αὐτὴν κατάθεσιν, ἡ ἐκτύπωσις ἐγένετο λόγῳ τοῦ λαθρετύπου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, ὁ Ρήγας ἐπάπτειτε προσωπικῶς κάμων ὁ ἴδιος καὶ τὰς διορθώσεις τῶν δοκιμίων, χάριν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου διῆλθε δύο νύκτας εἰς τὸ τυπογραφεῖον¹.

Τοῦ φυλλαδίου τούτου οὐδὲν ἀντίτυπον ἀνευρέθη μέχρι σήμερον². Ἐν

1. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα... δημοσιευθέντα ὑπὸ Κ. Ἀμάντου, σ. 20 κ.έ. Κατὰ τὴν αὐστριακὴν ἀνάκρισιν (ἔ.ἀ.) ὁ τυπογράφος Huggele, ὁ ὁποῖος ἦτο πρόσωπον στερούμενον εὐφυΐας, ἐμπλακὲν εὐκόλως εἰς τὰ δίκτυά της, ὡμολόγησεν ὅτι εἶχε τυπωθῆ πράγματι εἰς τὰ τυπογραφεῖα Πούλιου « φέρον εἰς τὸ ἄνω μέρος ξυλογραφίαν εἰκονίζουσαν σφήνα » (mit dem oben angebrachten Holztich in der Figur eines Keiles zum Druck befördert). Ἡ μετάφρασις τοῦ κειμένου τούτου ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν ἔγγράφων δὲν ἀποδίδει ἀκριβῶς τὸ νόημα. Ἄνευ ἀμφιβολίας, ἡ « ἀναπαράστασις σφηνός » περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ « εὐήθης τυπογράφος », δὲν ἦτο ἄλλο ἢ ἡ ξυλογραφία ἡ ἀναπαριστάνουσα τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν ὁποίαν εἶχε θέσει ὁ Ρήγας ὡς τὸ σύμβολον τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐντύπου. Ὁ ἴδιος, ἐν τέλει τοῦ Παραρτήματος τοῦ Πολιτεύματος, γράφει: « Κάθε Ἕλλην καὶ Ἕλληνις... πρέπει νὰ φορῆ εἰς τὴν περικεφαλαίαν του ἢ τὴν σκούφια του ἐν παρόμοιον ρόπαλον, καθὼς εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν » (δηλ. ὡς τὸ εἰκονιζόμενον εἰς τὴν προμετωπίδα). Ἐξ ἄλλου, ἐν ἀνωνύμῳ βιογραφίᾳ τοῦ Ρήγα, δημοσιευθεῖσα εἰς γερμανικὸν περιοδικὸν τῷ 1803 (Neue Berlinische Monatschrift, τ. 9, Μάϊος 1803), γράφεται ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸν ἔντυπον ἀπεικόνιζεν ἐπὶ κεφαλῆς ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὸν Περραιβὸν (Πολεμικὰ ἀπομνημονεύματα, εἰσαγωγή, σ. ια') καὶ ἡ σφραγίς, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ὄραν τῆς συλλήψεως ἐν τῷ ξενοδοχείῳ τῆς Τεργέστης προέλαβον νὰ ρίψουν ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰς τὴν θάλασσαν, « ἔφερε τὸ σχῆμα καὶ τὴν μεγαλειότητα ἑνὸς ἰσπανικοῦ διστήλου, εἰς δὲ τὴν ἐπιφάνειάν της ἦσαν τρεῖς ρόπαλα, κείμενα πλαγίως, ἐπὶ ἐκάστου τούτων τρεῖς σταυροὺς, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τὰ ἑξῆς « Ὑπὲρ Πίσταως, Πατρίδος, Νόμων καὶ Ἐλευθερίας ». Βλ. καὶ κατωτ. εἰς ἐρμηνευτικὰς σημ. τοῦ ἐν τέλει τοῦ Πολιτεύματος Παραρτήματος.

2. Ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸν αὐτὸ ἔγγραφον εἶχε προλάβει νὰ κυκλοφορήσῃ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς ἐκτυπώσεως, πιστοποιεῖται καὶ ὑπὸ ἐγκυκλίου, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' πρὸς τὸν μητροπολίτην Σμύρνης, διὰ τῆς ὁποίας ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν του διὰ τὸ κυκλοφοροῦν ἀνατρεπτικῶν ἰδεῶν ἔντυπον « σύνταγμα εἰς μίαν κόλλα χαρτὶ ὀλόκληρον ἐπιγραφόμενον Νέα Πολιτικὴ Διοίκησις τῶν κατοίκων τῆς Ρούμελης τῶν μικρῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ νήσων καὶ τῆς Βλαχομπογδανίας » (Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρείας, τ. 9, σ. 100). Ἐπίσης ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Ε' πατριαρχικῆ ἐγκύκλιος πρὸς τὸν μητροπολίτην Παροναξίας (ἔξαρχον Αἰγαίου Πελάγους, ὡς ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης ἦτο Ἐπίσκοπος Ἀσίας φαίνεται ὅτι ἡ ἐγκύκλιος ἐστάλη πρὸς τοὺς Ἐξάρχους μητροπολίτας). Ἀναφέρεται εἰς τὸν ὑπὸ Ἀθ. Κεραμέως κατάλογον τοῦ χειρογράφου « αὐτόγραφος συλλογὴ Νεοφύτου Παροναξίας τῶν πρὸς αὐτὸν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων (1788 - 1801), δημοσιευθέντα εἰς Bulletin de

τούτοις, κατὰ τὰ ἐκ τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως ἀντλούμενα στοιχεῖα, περὶ τὰ 200 ἀντίτυπα διέφυγον ἐκ τῆς κατασχέσεως καὶ τῆς καταστροφῆς¹. Εἶναι περίεργον ὅτι οὐδὲν τούτων διεσώθη. Τὸ γεγονός τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἄλλοι μᾶλλον εἰς τὸν κυριαρχήσαντα τρόπον μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα καὶ τῶν ὀπαδῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐθανατώθησαν καὶ ἄλλοι ἐξωρίσθησαν, αἱ δὲ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν. Οἱ κατέχοντες τοιαῦτα ἀντίτυπα Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ τὰ καταστρέψουν ἀμέσως ἐκ φόβου ἀστυνομικῆς ἐρεύνης κατ' οἶκον καὶ ἀποκαλύψεώς των, ὅποτε θὰ ὑφίσταντο τὰς τραγικὰς συνεπείας τῶν ἄλλων συλληφθέντων.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐπαναστατικοῦ φυλλαδίου ὁ Θούριος ἦτο ἤδη γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, κυκλοφορῶν χειρόγραφος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μέχρι τῶν ἀπροσίτων κρυσφυγέτων τῶν Κλεφτῶν καὶ Ἀρματολῶν καί, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῆς ἐποχῆς, συγκλονίζων τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων. Ἄλλωστε ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις ἀνακαλύπτει μετ' ἀγανακτήσεως ὅτι, ἤδη πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, ὁ Θούριος ἐκυκλοφόρει εὐρύτατα καὶ ἐψάλλετο κατὰ τὰς μυστικὰς συγκεντρώσεις τῶν συνωμοτῶν. Ἀναδημοσιεύσεις καὶ ἀντιγραφαὶ τοῦ Θουρίου ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, μέχρι σήμερον δὲ ἀνευρί-

l'institut arch. Russes à Const., Sofia 1909, τ. XIV, σ. 32 - 33. Ὁ Π. Ζερλέντης χρονολογεῖ τὸ ἔγγραφο τοῦτο πρὸς τὸν Παροναξίας « ἔτη 1797 μηνὸς δεκεμβρίου εἰκοστῆ » ἐνῶ τὸ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Σμύρνης φέρει χρονολογίαν 1 Δεκεμβρίου 1798. Τόση χρονολογικὴ διαφορά ἐπὶ πατριαρχικοῦ ἔγγράφου τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς περιεχομένου φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀδύνατος. Ἐξ ἄλλου εἶναι δυσχερὲς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν ἐπαναστατικὸν φυλλάδιον τυπωθὲν περὶ τὴν εἰκοστὴν Νοεμβρίου 1797, ἐκυκλοφόρει ἀμέσως ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ προεκάλεε κατ' αὐτοῦ πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον μόλις ἓνα μῆνα βραδύτερον. Θεωροῦμεν πιθανώτερον ὅτι πρόκειται περὶ λάθους ἀντιγραφῆς, τὸ δὲ πρὸς τὸν Παροναξίας ἔγγραφο θὰ φέρῃ μᾶλλον καὶ τοῦτο χρονολογίαν Δεκεμβρίου 1798.

1. Βλ. λεπτομερέστερον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου D a s c a l a k i s, Les œuvres de Rhigas, σ. 22 κ.ἑξ. Ὁ τυπογράφος Huggele (ἔγγραφα... ἔκδ. Ἀμάντου, σ. 22) παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι τὸ ἐντυπον τοῦτο κατελάμβανε φύλλον (ein Aufsatz in folio, ἐπομένως οὐχὶ « εἰς σχῆμα φύλλου », ὡς κακῶς ἀποδίδει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὁ ἐκδότης τῶν ἔγγράφων). Ἐπίσης ἐν τῇ Πατριαρχικῇ ἐγκυκλίῳ (βλ. ἀνωτ. σ. 12, σημ. 2) προσδιορίζεται ὡς « σύνταγμα εἰς μίαν κόλλα χαρτὶ ὀλόκληρον, μεγάλην ». Νομίζομεν ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις ὑπονοεῖται « ἐν τυπογραφικὸν φύλλον ». Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ λέξις « κόλλα » ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου. Οὕτως ὁ Ἄδ. Κοραῆς (Ἐπιστολαί, τ. Γ', σ. 610) γράφει: « Τὸ κράτος ὤρισε νὰ πληρώνεται τόσον ἡ κόλλα, ὅσας κόλλας ἔχει τὸ βιβλίον ». Βάσει τῶν ἀνωτέρω πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τὸ ἐπαναστατικὸν φυλλάδιον τοῦ Ρήγα, τὸ περιλαμβάνον τὴν προκήρυξιν, τὸ Πολίτευμα μετὰ τῆς διακηρύξεως καὶ τὸν Θούριον ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς τυπογραφικοῦ φύλλου, ἐπομένως ἐκ 16 σελίδων.

σκεται εἰς παλαιά, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, χειρόγραφα, διαφυλαχθέντα εἰς δημοσίους βιβλιοθήκας ἢ ἰδιωτικὰς συλλογὰς ¹.

Περὶ τοῦ Πολιτεύματος καὶ τῆς προτασσομένης ἐπαναστατικῆς προκηρῦξεως οὐδὲν ἦτο γνωστόν. Μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπιστεύετο ὅτι τὸ κείμενον τούτων ἀπωλέσθη ὀριστικῶς, ἐφ' ὅσον τοῦ πρωτοτύπου ἐπαναστατικοῦ φυλλαδίου οὐδὲν ἀντίτυπον ἀνευρέθη, οὐδ' ἦτο γνωστόν σχετικόν τι χειρόγραφον. Ἄλλωστε τοῦ Θούριου, ποιήματος σχετικῶς οὐχὶ πολὺ μακροσκελοῦς καὶ συντεταγμένου εἰς λαϊκοὺς καὶ ὀρμητικοὺς στίχους, ἦτο εὐκολοῦς καὶ ἡ ἀντιγραφή καὶ ἡ ἀπομνημόνευσις, ἀντιθέτως πρὸς τὸ μακροσκελέστατον πεζὸν κείμενον τῆς « Προκηρῦξεως » καὶ τοῦ « Πολιτεύματος ». Εὐτυχῶς, ὁ ἱστορικὸς Παναγιώτης Χιώτης ἀνεῦρεν εἰς τὰ ἐν Ζακύνθῳ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας Ν. Μανιάκη χειρόγραφον περιλαμβάνον τὸ κείμενον τόσον τῆς προκηρῦξεως, ὅσον καὶ τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα, ἄνευ ἀμφιβολίας κατ' ἀντιγραφὴν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τοῦ ἐπαναστατικοῦ φυλλαδίου ἐνὸς ἐκ τῶν ἀντιτύπων ἐκείνων τὰ ὁποῖα διέφυγον τὴν κατάσχεσιν τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, πιθανώτατα δὲ ἐκ τοῦ μεταφερομένου ὑπὸ τοῦ Περραιβοῦ καὶ ἀπολεσθέντος βραδύτερον ².

Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἐδημοσίευσεν ὁ Π. Χιώτης τῷ 1881 ³. Ἄλλ' ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις εἶχε κρίνει σκόπιμον νὰ διατάξῃ τὴν εἰς γερμανικὴν

1. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ρήγα, ὁ Θούριος ἀνεδημοσιεύθη, πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ διαφυγόντος τὴν σύλληψιν ἐν Τεργέστῃ καὶ καταφυγόντος εἰς Ἴονίους Χριστ. Περραιβοῦ, ἐν Κερκύρῃ εἰς φυλλάδιον, τὸ ὁποῖον καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις εἶναι τὸ ἀνευρεθὲν μόλις πρό τινων ἐτῶν. Κατὰ τινὰς πληροφορίας, εἶχε δημοσιευθῆ μετὰ τινων ἄλλων πατριωτικῶν ποιημάτων φερομένων ὡς ἔργων τοῦ Ρήγα ἐν Ἰασίῳ τῷ 1814. Ὡς πρώτη γνωστὴ ἐκδοσις ἐθεωρεῖτο ἡ γενομένη μετὰ σχολίων καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως ἐν τῇ συλλογῇ ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων τοῦ C. I. Faugiel, Chants populaires de la Grèce moderne, Paris 1825, τ. Β', σ. 20 κ.έ. Περὶ τούτων βλ. λεπτομερέστερον ἐν τῷ ἔργῳ μου Les oeuvres de Rhigas Velestinlis, Paris 1937, σ. 26 κ.έ.

2. Ὁ Χριστ. Περραιβὸς (Σύντομος βιογραφία τοῦ ἀοιδίου Ρήγα Φεραίου τοῦ Θεσσαλοῦ, Ἀθῆναι 1860, σ. 22 καὶ 39) ἀφηγεῖται ὅτι διαφυγὼν ἐκ Τεργέστης μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα, χάρις εἰς τὴν δῆλωσιν του ὅτι κατάγεται ἐκ Πάργας (τότε ὑπὸ γαλλικὴν κατοχὴν) καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Γάλλου προξένου, συναπεκόμισε δισάκιον περιέχον καὶ ἔντυπα τοῦ Ρήγα, ἀπολεσθὲν εἰς πολεμικὴν περιπέτειαν κατὰ τὸ ἔτος 1811. Ἀλλὰ μόλις εἶχε φθάσει εἰς Κέρκυραν (1798) ἀνετίπωσεν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου δύο ποιήματα τοῦ Ρήγα (Θούριον καὶ Πατριωτικὸν ὕμνον). Πιθανώτατα κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐκ τοῦ εἰς χεῖρας τοῦ Περραιβοῦ ἀντιτύπου εἶχεν ἀντιγραφή καὶ τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρῦξεως.

3. Ἐν τῷ περιοδικῷ « Παρθενών », τ. Β' (1881), σ. 510 κ.έ. Τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Χιώτου κείμενον τοῦτο ἀνεδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Βολίδου. Τὸ σύνταγμα τοῦ Ρήγα, Ἀθ. 1924. — Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ Πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Χιώτης, ἔχει ἀπολεσθῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ ἀντιπαραβολή.

μετάφρασιν πρὸς παράθεσιν ταύτης ἐν τῷ φακέλῳ τοῦ κειμένου τοῦ Πολιτεύματος, ὡς στοιχείου κατηγορίας. Τὸ κείμενον τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν τῷ μυστικῷ αὐτοκρατορικῷ ἀρχεῖῳ δευτέραν σειρὰν ἐκθέσεων καὶ πορισμάτων περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ρήγα. Ἐκ τῆς μεταφράσεως ταύτης ἔλλείπουν τὰ 13 πρῶτα ἄρθρα τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ δέκα τελευταῖα ἄρθρα τοῦ Πολιτεύματος, εἴτε καταστροφέντων τῶν χειρογράφων τούτων, εἴτε παραλειφθέντων χάριν συντομίας ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ μεταφραστοῦ. Πάντως ἡ ἀντιπαραβολὴ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Χιώτου δημοσιευθέντος κειμένου ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀντιγραφή ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἶχε γίνει μετὰ σχετικῆς προσοχῆς, ἐλαχίστων τινῶν λαθῶν παρεισφρησάντων¹.

Τὸ πλήρες κείμενον τοῦ ἐπαναστατικοῦ φυλλαδίου (Θούριος, ἐπαναστατικὴ προκήρυξις, Πολίτευμα) παρεθέσαμεν εἰς κριτικὴν ἐκδοσιν μετὰ σχολίων, ὡς καὶ εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν, ἐν εἰδικῷ ἔργῳ ἡμῶν, δημοσιευθέντι τῷ 1937². Εἰς τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν, βάσει τῆς ὁποίας προέβημεν εἰς διορθώσεις τινάς, συγχρόνως δὲ ἐχρησιμοποίησαμεν κατὰ τὴν δημοσίευσιν διάφορα τυπογραφικὰ στοιχεῖα διὰ τὰ τεμάχια ἐκεῖνα τοῦ κειμένου, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, εἶναι πρωτότυπα, δὲν προέρχονται δηλαδὴ ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐκ τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

*Ἐκτοτε τὸ Πολίτευμα τοῦ Ρήγα ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ τόμῳ τῆς Βασικῆς Βιβλιοθήκης «Ρήγας» ὑπὸ Λ. Βρανούση καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Ἑλληνικῶν συνταγμάτων τοῦ καθηγητοῦ Ἡλ. Κυριακοπούλου³.

1. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα... δημοσιευθέντα ὑπὸ Κ. Ἀμάντου, σ. 45 κ.έ. ἼΙ εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ καθηγητοῦ Spann, ἀρίστου γνώστου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς μεταφράσεως, ἀποδιδούσης πλήρως τὸ κείμενον, τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ ἴδιον διὰ τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν ἔγγραφων, ὁ ὁποῖος περιορίσθη νὰ παραθέσῃ ἀνεξελέγκτως τὸ κείμενον τῆς ἐκδ. Χιώτου. Σήμερον διαπιστοῦμεν ὅτι ἱκαναὶ διαφοραὶ ἢ προσθήκαι, ὑπάρχουσαι εἰς τὸ χειρόγραφον Βουκουρεστίου, ἀνευρίσκοντο καὶ εἰς τὸ κείμενον τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως, ἀγνοηθεῖσαι ἐν τῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀποδόσει.

2. A p. D a s c a l a k i s, Les oeuvres de Rhigas Velestinlis, Paris 1937.

3. Λ. Β ρ α ν ο ῦ σ η, Ρήγας, ἀρ. 10 Βασικῆς Βιβλιοθήκης, Ἀθ. 1953. — Ἡ λ. Κυ ρ ι α κ ο π ο ῦ λ ο υ, Τὰ συντάγματα τῆς Ἑλλάδος, Ἀθ. 1960. Καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα ἔργα, μολονότι παρέχεται ἡ συνήθης λοιπὴ βιβλιογραφία, ἀποσιωπᾶται ἐπιμελῶς ἢ παρ' ἐμοῦ γενομένη, δεκαεξ ὄλα ἔτη προηγουμένως, κριτικὴ ἐκδοσις τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως. Ὡς πρὸς τὸν καθηγητὴν Κυριακοπούλου, συλλέκτην ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κειμένων καὶ οὐχὶ ἱστορικὸν ἐρευνητὴν, πιστεύομεν ὅτι πράγματι ἐτέλει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου μου. Ἀλλ' ὁ ἕτερος ἐκδότης δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ τὸ αὐτό, δεδομένου ὅτι δι' ἄλλας περιπτώσεις ὁ συγγραφεὺς παραπέμπει εἰς τὸ ἔργον μου τοῦτο. Εἰς προσφάτως ἐκδοθέν

Πρὸ τινος μοὶ ἀνεκοινώθη ὅτι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ἀνευρέθη χειρόγραφον περιλαμβάνον ἐν ὁλότῃ τὸ κείμενον τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα (μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως καὶ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου)¹. Ἐπωφεληθεὶς ταξιδίου μου εἰς Βουκουρέστιον, χάριν ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου, ἐπεκοινώνησα μετὰ συναδέλφων τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου, οἵτινες λίαν εὐγενῶς προέβησαν εἰς φωτογράφησιν διὰ « μικροφίλμ » τοῦ χειρογράφου, τὴν ὁποίαν καὶ ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσίν μου.

Εἶναι προφανές ὅτι ἐν ἓκ τῶν ἐπαναστατικῶν φυλλαδίων τοῦ Ρήγα, τῶν περιλαμβανόντων τὸ Πολίτευμα μετὰ τῆς Προκηρύξεως καὶ τὸν Θούριον, διαφυγὸν τῆς κατασχέσεως, λόγῳ ἐγκαίρου ἀποστολῆς εἰς Βλαχίαν, ἐχρησίμευσεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὴν ἀντιγραφὴν ταύτην. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀντιγραφέως δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ χειρογράφῳ, τὸ ὁποῖον εἶναι τμῆμα ὀγκώδους καὶ ἐκ διαφόρων εἰδῶν συλλογῆς ἑλληνικῶν ἔργων μετὰ τῆς αὐτῆς σελιδώσεως, πρὸς τὸ τέλος δὲ τῆς συλλογῆς ταύτης ἀνευρίσκεται (ἀπὸ σελ. 461) τὸ χειρόγραφον τοῦ πολιτεύματος, δι' ὃ οὐδεὶς εἶχε μέχρι σήμερον ὑποπτευθῆ τὴν ὑπαρξίν τούτου. Δὲν ὑπάρχει χρονολογία ἀντιγραφῆς, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅμως ὅτι, ἐκεῖ ὅπου ὁ Ρήγας, ἐν τῷ ἀρθρῷ 20 τοῦ κυρίως συντάγματος, ὀρίζει ὅτι « αἱ πρῶται συναθροίσεις » θὰ συνέλθουν « τῇ πρώτῃ Μαΐου 1798 », ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ ὑπάρχει « τῇ πρώτῃ Μαΐου 1807 », εἰκάζεται ὅτι ἀντεγράφη οὐχὶ πολὺν χρόνον πρὸ τοῦ ἔτους 1807. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον νὰ εἶχε γίνῃ περὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἄλλη ἀντιγραφή, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ ἐγένετο μεταγενεστέρα ἀντιγραφή, χωρὶς ὁ νέος ἀντιγραφεὺς νὰ μεταβάλῃ τὴν χρονολογίαν ταύτην.

Πράγματι, τὸ χειρόγραφον, μολονότι εἶναι ἱκανῶς εὐανάγνωστον, βρίθῃ λαθῶν, ὅχι δὲ μόνον ὀρθογραφικῶν, ἀλλὰ καὶ λεκτικῶν, παραλείψεως δηλαδὴ ἢ μεταβολῆς λέξεων, λόγῳ κακῆς ἀναγνώσεως. Τὰ λάθη αὐτὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν, ἂν ὁ ἀντιγραφεὺς εἶχεν ἐνώπιόν του πρὸς ἀντιγραφὴν τὸ ἔντυπον ἐκεῖνο. Ἄνευ ἀμφιβολίας, ἀντέγραφεν ἐκ χειρογράφου καὶ μάλιστα ἐκ χειρογράφου κακογεγραμμένου καὶ δυσαναγνώστου, ἔξ οὗ καὶ αἱ λεκτικαὶ παρανοήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσε. Δὲν εἶναι δὲ καὶ ἀπίθανον νὰ προηγήθησαν περισσότεραι τῆς μιᾶς διαδοχικαὶ ἀντιγραφαὶ καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου νὰ ἐγένοντο διαδοχικῶς λάθη.

βιβλίον (N. Botzaris, Visions Balkaniques..., Genève 1962, σ. 183 κ.έ.), παρατίθεται αὐτούσιον τὸ κείμενον τῆς ἐν τῷ ὡς ἄνωτ. ἔργῳ μου μεταφράσεως τοῦ πολιτεύματος, ὡς καὶ τοῦ θουρίου, μετὰ τῶν εἰς αὐτὰ σημειώσεων.

1. Τὴν ὑπαρξίν τοῦ χειρογράφου τούτου κατέγραψε πρῶτος ὁ Λ. Βρανούσης, ὅστις ἀνήγγειλεν ὅτι θὰ προβῆ καὶ εἰς ἔκδοσιν τούτου. Ἐπίσης καὶ ὁ Ρουμάνος ἱστορικὸς Elian πρόκειται νὰ ἐκδώσῃ τοῦτο εἰς εἰδικὴν μελέτην περὶ Ρήγα καὶ τῶν Βαλκανικῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, δημοσιευθησομένην προσεχῶς.

Ὡς περιῆλθε μέχρις ἡμῶν καὶ παρὰ τὰς παραλείψεις ἢ παρανοήσεις λέξεων καὶ φράσεων, τὸ χειρόγραφον τοῦτο τοῦ Βουκουρεστίου εἶναι εἰς ἡμᾶς πολὺ χρήσιμον, ἐπιτρέπον τὴν σχεδὸν πλήρη ἀποκατάστασιν τοῦ αὐθεντικοῦ κειμένου τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐχρησιμοποίησαμεν τοῦτο ἐπιβοηθητικῶς εἰς τὴν ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ ἔκδοσιν τοῦ Πολιτεύματος. Πολλὰ παραλείψεις τῆς ἐκδόσεως Χιώτου διαπιστοῦνται ἐκ φράσεων ἢ λέξεων μὴ ὑπαρχουσῶν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἀνευρισκομένων τόσον ἐν τῇ γερμανικῇ μεταφράσει, ὅσον καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ Βουκουρεστίου. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς προέβημεν εἰς ἀναλόγους διορθώσεις καὶ προσθήκας ἐν τῷ δημοσιευομένῳ κειμένῳ. Δυσκολίαι παρουσιάζονται ὡς πρὸς τὰ πρῶτα 13 ἄρθρα τῆς Διακηρύξεως καὶ τὰ 10 τελευταῖα τοῦ πολιτεύματος, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνευρίσκονται ἐν τῇ γερμανικῇ μεταφράσει. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, τὰς διαφορὰς μεταξὺ ἐκδόσεως Χιώτου καὶ χειρογράφου Βουκουρεστίου ἐλέγχομεν βάσει κριτικῆς μεθόδου, ἐπικουρούμενοι καὶ ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου γαλλικοῦ κειμένου. Πάντως, εἰς τὰς ἀκολουθούσας κριτικὰς καὶ ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις ἀναφερόμεθα καὶ εἰς τὰς οὐσιωδέστερας φραστικὰς ἢ λεκτικὰς διαφορὰς πάντων τῶν κειμένων τούτων. Τὰ πάμπολλα ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ τὰ ἐμφανῆ λεκτικὰ ἐκ παρανοήσεως, τὰ ἀνευρισκόμενα ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Βουκουρεστίου, οὐδόλως λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν.

Ἐθεωρήσαμεν ἐπιβεβλημένον ὅπως εἰς δύο ἀκολουθοῦντα τὴν εἰσήγησιν ταύτην κεφάλαια ἐκθέσωμεν τὰ τῆς ἐκ τῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπιδράσεως εἰς τὴν διάπλασιν τῆς διανοίας τοῦ Ρήγα καὶ τὰ τῶν ἐν γένει πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, ὡς αὐταὶ διεδηλώθησαν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ ἔργα του καὶ εἰς τὸ Πολίτευμα, τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας συνέταξε τοῦτο καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα δόγματα περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ περὶ ἰδρύσεως μεγάλης δημοκρατίας, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ὁποίας θὰ ἔζων ἐν πλήρει ἰσοτιμίᾳ προσωπικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων πάντες οἱ ἕως τότε ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας λαοί. Ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν τὸ βάσει τῶν ἀνωτέρω εἰς χεῖρας ἡμῶν στοιχείων ἠλεγμένον κείμενον τοῦ ὅλου Πολιτεύματος (μετὰ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως καὶ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαίων) μετὰ παραλλήλου κατ' ἄρθρον δημοσιεύσεως τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793¹. Ὡς ἐκτίθεται εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια, ὁ Ρήγας

1. Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Γιρονδίνων, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης εἶχον συντάξει πολίτευμα γνωστὸν ὡς « La constitution Girondine », ἡ Συμβατικὴ Συνέλευσις, δεσποζομένη ὑπὸ τῶν ὄρεινῶν, ἐπελήφθη τῆς συντάξεως νέου πολιτεύματος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Αἱ ψηφοφορίαι ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου ἄρθρου καὶ αἱ σχετικαὶ συζητήσεις δὲν διήρκουν ἐπὶ πολὺ, καθ' ὅσον προηγοῦντο αἱ συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις τῶν Ἰακωβινικῶν λεσχῶν, οἱ δὲ ἐπικρατέστεροι ρήτορες τῆς Συνελεύσεως ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντιπρόσωποι τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων καὶ ὁμιληταὶ εἰς τὰς λέσχας. Τὸ τελικῶς ψηφισθὲν Σύνταγμα, γνωστὸν ὡς « La constitution du 24 Juin 1793 » φέρει

ἠκολούθησε πιστῶς τὴν ἀρίθμησιν τόσον τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ὅσον καὶ τοῦ κυρίως γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793, κατ' ἀρχὴν μεταφράζων σχεδὸν ἐπὶ λέξει τὸ κείμενον τούτων, προβαίνων δὲ εἰς μεταβολάς, ἐρμηνείας διὰ παραδειγμάτων καὶ προσθήκας ὅπου ἐνόμιζε τοῦτο ἀναγκαῖον πρὸς ἑναρμονισμόν εἰς τὰς ἰδίας ἰδέας καὶ εἰς τὰς ἐπικρατούσας ἐν Βαλκανικῇ συνθήκας, ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταβάλῃ, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, τὴν ἀρίθμησιν ταύτην. Καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ὅπου υἱοθετεῖ τὰ θεσμοθετούμενα ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1795 (πενταμελὲς Διευθυντήριο καὶ δύο Βουλαι) τηρεῖ πιστῶς τὴν ἀριθμητικὴν κατάταξιν τοῦ συντάγματος τοῦ 1793¹. Διὰ τοῦτο, ἡ ἀντίστοιχος, ἄρθρον κατ' ἄρθρον, παράθεσις τῶν κειμένων τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος τοῦ 1793 (ὅπου δὲ εἶναι ἀπαραίτητον τοῦτο, μετὰ προσθήκης καὶ ἄρθρων τοῦ πολιτεύματος τοῦ 1795) παρέχει πλήρως διαφωτιστικὴν εἰκόνα ἐπὶ τοῦ τοσάκις συζητηθέντος καὶ ἀμφισβητηθέντος θέματος, τί ἔδανείσθη ὁ Ρήγας ἐκ τῶν γαλλικῶν συνταγμάτων καὶ τί εἶναι ἀπαύγασμα τῆς διανοίας του, τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν του, καὶ τοῦ δραματισμοῦ του περὶ ἰδρύσεως μεγά-

τὴν σφραγίδα τῶν ἄκρων ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν τοῦ Ροβεσπιέρου, τοῦ Δαντών, τοῦ Ἐρώ, τοῦ Ζαὶν Ζύστ καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν καὶ ρητόρων τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, οἱ ὅποιοι, ἠνωμένοι ἀκόμη, προέβαλλον ὡς σωτήρες τῆς Δημοκρατίας καὶ ἐμάχοντο λυσοσῶδως κατὰ τῶν μειριοπαθῶν στοιχείων. Ἀλλὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο οὐδέποτε ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ, καθ' ὅσον ἡ συσταθεῖσα Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινῆς Σωτηρίας ἐπέβαλεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν ἀναβολὴν θέσεως ἐν ἰσχύι τούτου μέχρι τῆς εἰρήνης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὄργανοῦτο ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν τρομοκρατίαν τοῦ Ροβεσπιέρου. Τὴν 9 Θερμιδώρ (27 Ἰουλίου 1794) συνετρίβη τὸ καθεστῶς τοῦ Ροβεσπιέρου καὶ ἡ Συμβατικὴ Συνέλευσις ἔλαβεν εἰς χεῖράς της τὰς κυβερνητικὰς ἐξουσίας. Ἀλλ' οἱ θριαμβεύσαντες, κατὰ τὸ πλεῖστον μέχρι τῆς προτεραίας συνεργάται τοῦ Ροβεσπιέρου, μετεπήδησαν εἰς τὰς τάξεις τῶν μειριοπαθῶν στοιχείων. Οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἀκούσῃ πλέον περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ συντάγματος τοῦ 1794, τὸ ὅποιον συνεδέετο μὲ τὰς ἰδέας τῶν ἀνατραπέντων δημοκρατῶν τῶν ἄκρων καὶ συνεχέετο, ἀν καὶ μὴ ἐφαρμοσθῆν, μὲ τὴν περίοδον τῆς τρομοκρατίας. Αἱ ἀπόπειραι τῶν Ἰακωβινικῶν λεσχῶν καὶ τῶν τρομοκρατικῶν στοιχείων τῆς Κομμούνας πρὸς θέσιν ἐν ἰσχύι τοῦ συντάγματος τοῦ 1793 συνετρίβησαν. Ἠρχισαν ἀμέσως διὰ τῶν ἐπιτροπῶν καὶ τῶν προτάσεων αἱ συζητήσεις πρὸς καταρτισμὸν νέου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἐγγυωμένου τὰς δημοκρατικὰς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν καὶ τὴν δημοκρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς Πολιτείας, ἀλλ' ἀπληλαγμένου παντός στοιχείου χαρακτηριζομένου ὡς σπέρματος ὀχλοκρατικῆς ἀναρχίας. Τελικῶς ἐψηφίσθη τὴν 22^{αν} Αὐγούστου 1795 τὸ πολίτευμα, γνωστὸν ὡς « La Constitution du 5 Fructidor an III », διὰ τοῦ ὁποίου ἐγκαθιδρύθη τὸ πενταμελὲς Διευθυντήριο.

1. Ὡς ἐκτίθεται λεπτομερῶς ἐν συνεχείᾳ, ὁ Ρήγας ἔλαβεν ἐκ τοῦ συντάγματος τοῦ 1795 τοὺς δύο νέους πολιτειακοὺς θεσμούς, τὸ πενταμελὲς Διευθυντήριο καὶ τὰς δύο Βουλὰς, ἀλλ' ἠγνόησε τὰς ἀναγκάως παρεπομένας πρὸς τοὺς νέους τούτους θεσμούς διατάξεις τοῦ συντάγματος τούτου, ἀφήσας κατὰ τὰ ἄλλα σχεδὸν ἀνέπαφον τὸ κείμενον τοῦ συντάγματος τοῦ 1793.

λης « Ἑλληνικῆς δημοκρατίας » ἐν πλήρει ἰσοτιμίᾳ τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους θὰ περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους της, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης.

Τὴν δημοσίευσιν τῶν κειμένων τούτων ἀκολουθοῦν κατ' ἄρθρον ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἀφ' ἑνὸς ἡ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου βάσει συγκριτικοῦ ἐλέγχου τῶν εἰς χεῖρας ἡμῶν στοιχείων (ἐκδόσεως Χιώτου, γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ χειρογράφου Βουκουρεστίου), ἀφ' ἑτέρου ἡ διασάφησις λεκτικῶν τινῶν διατυπώσεων καὶ συλλογισμῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ περὶ Ρήγα Βελεστινλή βιβλιογραφία εἶναι πλουσιωτάτη, ἴσως μοναδικὴ ἐν τῇ νεοελληνικῇ ἱστοριογραφίᾳ. Ἡ πολύμορφος προσωπικότης ὡς πνευματικοῦ ἡγέτου, ποιητοῦ, ψάλτου τῆς ἐλευθερίας, ὀρμητικοῦ ἐπαναστάτου καὶ ὄνειροπόλου ἰδεολόγου, κήρυκος τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, ἐν συνδυασμῶ καὶ πρὸς τὸ μαρτυρικὸν τέλος του, προσεέλκυσε πάντας σχεδὸν τοὺς ἱστορικοὺς ἐρευνητάς, πολιτειολόγους καὶ κριτικοὺς τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Βιογραφίαι ἢ κρίσεις περὶ τοῦ φιλολογικοῦ, τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου τοῦ ἐθνομάρτυρος ἤρχισαν νὰ γράφονται καὶ νὰ δημοσιεύονται ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ θανάτου του καὶ ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερον. Ἀρκούμεθα ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν ἰδιαίτερος τὴν πρώτην συστηματικὴν βιογραφίαν τοῦ Ρήγα, δημοσιευθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1824 (*Notice sur la vie et les écrits de Rhigas, l'un des principaux auteurs de la Révolution qui a pour but l'indépendance de la Grèce*). Ἰδιαίτεραν ἐπίσης σημασίαν ἔχουν ὅσα ἔγραψε περὶ Ρήγα ὁ Χριστόφορος Περραιβός, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἐπιζήσας ἐκ τῶν ἐταίρων τοῦ Ρήγα καὶ γράψας περὶ αὐτοῦ πολὺ βραδύτερον. (Ἐπομνημονεύματα, Ἀθ. 1836 καὶ βιογραφία τοῦ Ρήγα, Ἀθ. 1860). Ἀλλὰ διὰ τὴν περὶ Ρήγα ἔρευναν ἀληθῆ σταθμὸν ἐσημείωσαν οἱ ἀνευρεθέντες φάκελοι τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς γενομένης ἐν Βιέννῃ δικαστικῆς ἀνακρίσεως, ὡς καὶ αἱ ἐπισυναπτόμεναι ἐκθέσεις τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ τῶν Ἀψβούργων, αἱ πρὸς τοῦτον στελλόμεναι ὁδηγίαι ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ρήγα, τὰ ἐν εἴδει ἐκθέσεων πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πορίσματα τῆς αὐστριακῆς δικαιοσύνης. Ἐκ τούτων, τὰ ἀνευρεθέντα ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἑλληνιστοῦ Em. Légrand ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1892 (Ἐκδόματα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων), εἰς τὸ πρωτότυπον μετ' ἑλληνικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Σπυρ. Λάμπρου, ὁ ὁποῖος, βάσει τούτων, ἔγραψε καὶ εἰδικὴν μελέτην (Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα, Ἀθ. 1892). Τὸ δεύτερον μέρος τῶν ἔγγράφων

τούτων ἀνευρέθη μετὰ τὴν παράδοσιν εἰς δημοσίαν ἔρευναν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀρχείου καὶ ἀντεγράφη φροντίδι τῆς ἐν Βιέννῃ ἑλληνικῆς πρεσβείας, ἐδημοσιεύθη δὲ μετ' εἰσηγήσεως καὶ μεταφράσεως ὑπὸ Κ. Ἀμάντου (Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή, Ἀθ. 1930).

Περὶ Ρήγα Βελεστινλή, τῆς δράσεως, τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δημιουργήσει ἐν τῇ Ἑγγύς Ἀνατολῇ ἢ Γαλλικῇ ἐπανάστασις, ἀφιερῶσαμεν δύο ἔργα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν αἱ διατριβαὶ ἡμῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνωτάτου κρατικοῦ διδακτορικοῦ τῶν Γραμμάτων διπλώματος τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων. (Rhigas Velesinlis, la Révolution française et les préludes de l'indépendance hellénique, Paris 1937. — Les oeuvres de Rhigas Velesinlis, étude bibliographique, suivie d'une édition critique avec traduction française de la brochure révolutionnaire confisquée à Vienne en 1797. Paris 1937). Εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἔργων ἡμῶν τούτων, παρεθέσαμεν λεπτομερῆ κριτικὴν βιβλιογραφίαν, περιλαμβάνουσαν πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχέσιν πρὸς τὸν βίον ἢ τὸ μαρτύριον τοῦ Ρήγα, τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτοῦ δράσιν καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Συμπληρωματικῶς βλ. σημειώσεις ἐν εἰσαγωγῇ ἐπιλογῆς κειμένων τοῦ Ρήγα ὑπὸ Λ. Βρανούση (Βασικὴ βιβλιοθήκη, Ρήγας, Ἀθ. 1953).

Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς παρούσης μελέτης, δὲν ἐγράφη μέχρι σήμερον ἔργον πραγματευόμενον καθολικῶς τὸ θέμα τοῦτο. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν περὶ Ρήγα γραφέντων ἀφιερῶνται κεφάλαια ἢ σελίδες περὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ Ρήγα, τῶν δημοκρατικῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ, τῶν σχεδίων περὶ Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας κ.λ.π., βάσει τοῦ κειμένου τῆς « Νέας πολιτικῆς διοικήσεως », ἀλλ' ἄνευ βαθυτέρας καὶ ὀργανικῆς ἐξετάσεως τοῦ κειμένου τούτου, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὰς ἐπιδράσεις ἢ τὰς κατὰ μετάφρασιν μεταφορὰς ἐκ τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὡς πρὸς τὰς πρωτοτύπους ἐν αὐτῷ ἰδέας. Τὰ κείμενα τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐλάβομεν ἐκ τοῦ ἔργου τῶν L. Duguit καὶ H. Monnier, Les constitutions et les principales lois politiques de la France depuis 1789, Paris 1932.

Τὸ παρὸν ἔργον εὗρίσκειτο εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ὅτε ἐκυκλοφόρησεν ἡ μελέτη τοῦ Α. Manassis, l'activité et les projets politiques d'un patriote grec dans les Balkans vers la fin du XVIIIe siècle, εἰς « Balkan Studies », τ. 3, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 75 κ.ἑξ. Ἐκ προχείρου ἀναγνώσεως, ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ μελέτη αὐτή, ἐνήμερος σχεδὸν πάντων τῶν βιβλιογραφικῶν στοιχείων, παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον.

Σημειοῦμεν ἐνταῦθα μελέτας τινάς, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Πολιτεύματος : Φάνη Μιχαλοπούλου, Ρήγας ὁ Βελεστινλής, Ἀθ. 1930, σ. 66 κ.ἑξ. — Γιάννη Κορδάτου, ὁ Ρήγας

Φεραῖος καὶ ἡ Βαλκανικὴ δημοσπονδία, Ἀθ. 1945, σ. 107 κ.ἑξ. — Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ρήγας Φεραῖος καὶ ἡ ἐποχὴ του, σ. 82 κ.ἑξ. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀμάντου γενομένης ἐκδόσεως τῶν « Ἀνεκδότων ἐγγράφων περὶ Ρήγα Βελεστινλή » (ἔ.ἄ., σ. λ' - λβ'), βλ. Θ. Τσάτσου, Προσθήκη περὶ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα. Τέλος εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν « Rhigas Velesinlis » ἀφιερῶσαμεν εἰδικὸν κεφάλαιον (ἔ.ἄ., σ. 95 - 104: Un projet d'État Hellenobalkanique). Βλ. ἐπίσης Ἀ. Σβώλου, Τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ Συντάγματα καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐν « Ἐφημ. Ἑλλ. Νομικῶν », τ. 2 (1935), σ. 737 κ.ἑξ. — Κ. Καραβίδα, Ρήγας Φεραῖος καὶ ἡ πολιτικὴ ὁργάνωσις τῆς Ἀνατολῆς ἐν περ. « Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις », τ. 3 (1921), σ. 657. — Δ. Ζακυθνοῦ, Ὁ Ρήγας καὶ τὸ ὄραμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Κράτους τῆς Ἀνατολῆς, ἐν περ. « Ἐκλογή », τ. 4 (1948), σ. 170 κ.ἑξ. — Α. Σίδερι, Ἑλληνικὰ συντάγματα πρὸ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως εἰς « Σύμμεικτα Σβώλου », σ. 371 κ.ἑξ. — L. Stavrianos, Balkan federation... Mass. 1944.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Εἶναι σήμερον ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Ρήγας εἶχε λάβει εὐρυτάνην πολιτικὴν μόρφωσιν, ὀφειλομένην ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του πηλοῦ ἰσχυρῶν Φαναριωτῶν, οἱ ὅποιοι κατεῖχον μεγάλα πολιτικὰ ἀξιώματα τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ πολλάκις ἐχειρίζοντο τὰς τύχας αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ὀρίζοντος τῶν ἐναλλασσομένων πολιτικῶν ζυμώσεων τῆς Εὐρώπης, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔφεσιν πρὸς μελέτην καὶ τὴν πολυμαθειαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει διὰ ταύτης. Εἰς νεαρὰν ἀκόμη ἡλικίαν, ὅτε ἐγκατέλειψε τὴν Θεσσαλίαν, κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἀνεμείχθη εἰς τοὺς Φαναριωτικοὺς κύκλους, ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου¹. Συμφώνως πρὸς μεταγενεστέρως ἀλλ' ἀξιοπίστους πληροφορίας,

1. Τὰ μέχρι ἐγκαταστάσεως τοῦ Ρήγα εἰς Μολδοβλαχίαν, ἰδίως δὲ τὰ τῆς διαμονῆς του ἐν Κωνσταντινουπόλει παραμένον ἄσκητὰ καὶ ἀμφισβητούμενα, καθ' ὅσον αἱ περὶ τούτων πηγαὶ εἶναι μεταγενέστεραι, στηριζόμεναι μᾶλλον εἰς παραδόσεις. Βλ. N. Ypsilantis, Mémoires..., σ. 97 κ.ἑ. — Ἰω. Φιλήμονος, Δοκ. Ἰστ. Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, τ. Β', σ. 10. — Ἀν. Γούδα, Βίοι παράλλ., τ. Β', σ. 125. — Φ. Μιχαλοπούλου, Ρήγας Βελεστινλής, σ. 5. Ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος τούτου βλ. ἐν τῷ ἔργῳ μου Rhigas Velesinlis, σ. 26 κ.ἑ. Ἐπίσης Λ. Βρανούση, Ρήγας, σ. 16.

εἶχε προσληφθῆ διαί τινα χρόνον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεγάλου Διεργη-
νέως Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἐνὸς ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων Ἑλλήνων τοῦ
18ου αἰῶνος, ἀνδρὸς εὐρυτάτης μορφώσεως καὶ ἐπιτηδειοτάτου διπλωμάτου,
ἀναμειχθέντος ἐνεργῶς εἰς τὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατο-
ρίαν πολιτικὰς μηχανορραφίας τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων κατὰ τὴν ἐπο-
χὴν ἐκείνην. Ὅτε ὁ Ὑψηλάντης διορίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ Ρήγας
τὸν ἠκολούθησεν ὡς γραμματεὺς, ἔκτοτε δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1796, ὅτε ἐγκατε-
στάθη ὀριστικῶς εἰς τὴν Βιέννην, δὲν ἐγκατέλειψε τὰς ἡγεμονίας, πλὴν
παροδικῶν ταξιδίων εἰς Αὐστρουγγαρίαν, Ἰσως καὶ ἄλλαχοῦ. Μετὰ τὴν πτώ-
σιν τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου ἐχρησίμευσεν ὡς γραμματεὺς Βογιάρων καὶ
ἄλλων πλουσίων ἐπιχωρίων ἀρχόντων, τοὺς ὁποίους πολλάκις συνώδευσε
καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικόν¹.

Τῷ 1786 ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον τῆς Βλαχίας ὁ Νικόλαος
Μαυρογένης, ὁ ὁποῖος, ὀλίγον βραδύτερον, ἡγεμὼν μετ' ἀπολύτου ἐξουσίας
εἰς τὰς δύο παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ ἀρχιστρατήγος τῶν τουρκικῶν
στρατευμάτων εἰς τὸν κατὰ τῶν Ρωσοαυστριακῶν πόλεμον, ἀνεδείχθη ἡ
ἰσχυροτέρα προσωπικότης τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ρήγας ἀνευ-
ρίσκεται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ Μαυρο-
γένους, ἀσφαλῶς λίαν χρήσιμος λόγῳ τῆς ἀνωτέρας μορφώσεώς του καὶ τῆς
πολιτικῆς πρακτικῆς του πείρας, ἂν ληφθῆ μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἡγεμὼν
αὐτὸς ἔστερεῖτο πάσης μορφώσεως. Ὑποστηρίζεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν
ἐχρημάτισε καὶ διοικητὴς τῆς σημαντικῆς βλαχικῆς ἐπαρχίας τῆς Κραϊόβας².
Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς λοιποὺς Φαναριώτας ἡγεμόνας, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν
τὴν ρωσικὴν ἢ αὐστριακὴν πολιτικὴν, ὁ Μαυρογένης ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευ-
ρὸν τῆς Γαλλίας. Οὕτω ὁ Ρήγας, ἐνῶ ἤδη ὑπέφωσκεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστα-
σις, εὐρέθη ἐν ἀμέσῳ ἐπαφῇ μετὰ τῶν κατευθύνσεων τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς
ἐν τῇ ἐγγύς Ἀνατολῇ.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1790, ὁ Μαυρογένης, ἠττηθεὶς ὑπὸ τῶν ρωσοαυ-
στριακῶν στρατευμάτων καὶ ὑποχρεωθεὶς εἰς ἐκκένωσιν τῆς Μολδοβλαχίας,

1. Εἶναι ἰδίως γνωστὸν ὅτι ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ ἐπιτοπίου μεγάλου
ἀρχοντος Μπραγκοβάνου (Χρ. Περραιβοῦ, Βιογραφία Ρήγα..., σ. 9. — Ἀπ.
Δασκαλάκη, Βιογραφία Ρήγα, ἄγνωστον ἔργον τοῦ Μουστοξύδη, περ. Νέα Ἑστία,
τ. ΚΒ' (1937), σ. 137). Ὁ Ρήγας συνώδευσε ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν Βιέννην κατὰ
τὰ μέσα τοῦ 1791 τὸν μέγαν σεργάτην Χριστόδουλον Κιρλιάνου βαρῶνον τοῦ Λάγγεν-
φελντ, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀφιερώνει τὸ τότε ἐκδοθὲν ἐν Βιέννῃ ἔργον του «Στοιχεῖα
Φυσικῆς». Περὶ τῆς ἐν Βλαχίᾳ ζωῆς τοῦ Ρήγα βλ. Δημ. Οἰκονομίδου, Ὁ Ρή-
γας Φεραῖος ἐν Βλαχίᾳ, ἐν περ. Ἀθηνᾶ, τ. 53 (1949), σ. 130 κ.έ., ἐνθα καὶ αἱ
ρουμανικαὶ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλεῖ τὰς πληροφορίας του.

2. Χρ. Περραιβοῦ, ἔ.α., σ. 10. — Ἀν. Γούδα, ἔ.α., τ. Β', σ. 128, ἐνθα
καὶ ἐξαιρεται, βάσει τοπικῶν ἀναμνήσεων, ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῇ εὐεργετικὴ δράσις
τοῦ Ρήγα.

ἀπεκεφαλίσθη κατ' ἐντολὴν τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Ρήγας, ὁ ὁποῖος παρέστη μάρτυς τοῦ δραματικοῦ αὐτοῦ τέλους τοῦ μέχρι τῆς προτεραίας πανισχύρου ὀσποδάρου, ἐπέστρεψε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Βουκουρέστιον ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης¹. Ἐκτοτε δὲν ἐδέχθη ὑψηροῦς ἢ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἴσως διότι εἶχεν ὑπερβολικὰ ἐκτεθῆ ὡς ἄνθρωπος τοῦ Μαυρογένους, τὸν ὁποῖον ἐμίσησαν οἱ Φαναριῶται καὶ τοῦ ὁποῖου τὴν γαλλόφιλον πολιτικὴν ἀπεκήρυξεν ὁ Σουλτάνος καὶ ἀπεδοκίμαζον πάντες οἱ μετέπειτα ἡγεμόνες. Ἀφ' ἧς ἰδίως στιγμῆς διεσπάρησαν αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἱ ὁποῖαι κατεδικάζοντο καὶ κατεδιώκοντο ἀμειλίκτως ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὁποιοσδήποτε ὁπαδὸς τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἐχαρακτηρίζετο πρόσωπον ὑποπτον καὶ ἐπικίνδυνον.

Πάντως ὁ Ρήγας εἶχεν ἤδη εἰς τὰς ἡγεμονίας ἐδραιωμένην φήμην ἀνδρὸς πεπαιδευμένου καὶ ἐπιδεξίου εἰς χειρισμὸν διοικητικῶν καὶ πολιτικῶν θεμάτων. Διὰ τοῦτο πολλοὶ κατέφευγον εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πείραν του, ἐπιφανεῖς δὲ ἐπιτόπιοι ἄρχοντες ἐξηκολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὸν κατὰ διαστήματα ὡς γραμματέα, ἰδίως κατὰ τὰ ταξίδια των εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸν πολὺν κόσμον ἦτο γνωστὸς ὡς « ὁ Γραμματικὸς Ρήγας », οὗτω δὲ ἀναφέρεται πολλάκις ὄχι μόνον εἰς ἐπίσημα ἐπιτόπια ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ εἰς διπλωματικὰς ἐκθέσεις².

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἄλλοτε φυγὰς ἐκ Θεσσαλίας νεανίας εἶχε διὰ τῆς ἐντόνου προσπάθειας ἀποκτήσει εὐρυτάτην μόρφωσιν καὶ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς μία τῶν πνευματικῶν προσωπικοτήτων τοῦ ἔθνους. Ἦδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπεδίδετο εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν³. Ἀλλὰ συστηματικώτερον εἰργάσθη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Βουκουρέστιον. Δὲν

1. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐμφανίζεται καὶ κάτοχος ἀξιολόγου κτήματος παρὰ τὸ Βουκουρέστι, διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διαφορὰς ἀναγκάζεται νὰ προσφύγῃ εἰς διαιτησίαν. Εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ φέρει ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὸ Βουκουρέστι τὴν μητέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του Κωστήν. Τὰς ἀντληθείσας ἐκ διαφόρων ρουμανικῶν ἀρχείων ὑπὸ Ρουμάνων ἐρευνητῶν πληροφορίας περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τοῦ Ρήγα ἐν Βλαχίᾳ βλ. ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Δ. Οἰκονομίδου, ἔ.ἀ.

2. Pantelits, Ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα (σερβιστί), Βελιγράδιον 1930, σ. 43 κ.έ. — Δ. Οἰκονομίδου, ἔ.ἀ., σ. 137.

3. Ὅτι ὁ Ρήγας εἶχεν ἐκμάθει πολλὰς ξένας γλώσσας (ὄχι βεβαίως ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνθα δὲν ἦτο τότε δυνατόν, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ βραδύτερον ἐν Βλαχίᾳ) καθίσταται αὐτονόητον ἐκ τῶν θέσεων τὰς ὁποίας ἐλάμβανε : γραμματεὺς ὑψηλῶν προσώπων, διερμηνεὺς, κ.λ.π., ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μεταφράσεών του ἐκ τῆς Γερμανικῆς, τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς. Μαρτυρεῖται ὁμως τοῦτο καὶ ὑπὸ πλείστων πηγῶν (βλ. Χρ. Περγαίβου, ἔ.ἀ., σ. 8. — C. Nicolopoulo, Notice sur Rhigas..., 2. — Ἰω. Φιλήμονος, ἔ.ἀ., τ. Β', σ. 10.

εἶναι ἱστορικῶς διαπεπιστωμένον καὶ φαίνεται ἱκανῶς ἀπίθανον τὸ ὑποστηρικθῆν ὅτι ἐπὶ τινὰ ἔτη ἐφοίτησεν εἰς τὸ περίφημον ἑλληνικὸν Λύκειον τοῦ Βουκουρεστίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἤκουσε τὰ μαθήματα ὀνομαστῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους, εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἐπιστήμης¹.

Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι εὗρίσκετο ἐν στενῇ ἐπαφῇ μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν φιλολογικῶν κύκλων τοῦ Βουκουρεστίου καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Βλαχίᾳ διαμονῆς του καὶ πολλὰ ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐπαφῆς του ταύτης μετὰ τῶν ἐκεῖ διαβιούντων ἐπιφανῶν διδασκάλων καὶ ἄλλων πνευματικῶν ἀνδρῶν. Ἰδιαιτέρως ἀναφέρεται ὁ στενὸς φιλικὸς δεσμὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπηρετοῦντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος ὡς δικαστικοῦ συμβούλου Δημητρίου Κανταριτζῆ, πολυμαθεστάτου καὶ προσδευτικῶν ἀρχῶν Ἑλληνοσολογίου, παρὰ τοῦ ὁποῖου ὠφελήθη πολλὰ, τόσον εἰς τὴν κλασσικὴν καὶ ἐν γένει πνευματικὴν του κατάρτισιν, ὅσον καὶ εἰς τὰς ριζοσπαστικὰς ἰδέας του ἐπὶ πολλῶν ἑλληνικῶν θεμάτων, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ γλωσσικοῦ².

Τὰ μετέπειτα δημοσιευθέντα ἔργα τοῦ Ρήγα καὶ ἰδιαιτέρως αἱ σημειώσεις εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ τετάρτου τόμου τοῦ «Νέου Ἀναχάρσιδος» τοῦ Ἀββᾶ Βαρθελεμῆ καὶ τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Χάρτας τῆς Ἑλλάδος», ἀποδεικνύουν ὅτι, χάρις εἰς συστηματικὰς μελέτας ἀρχαίων ἔργων, κατεῖχε τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ ἐκ τούτου πολλάκις ἤντιλε ἀληθείας πρὸς προβολὴν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν του³. Ἦτο δὲ ἐνήμερος καὶ τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν φιλολογικῶν, ἐκ τῶν ὁποῖων ἐπέλεγεν ἔργα πρὸς μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, κατάλληλα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἦτο κάτοχος τῆς γαλλικῆς, τῆς ἰταλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς, εἶχε δὲ ἀποκτήσει γνώσεις καὶ τῆς τουρκικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς γλώσσης. Πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἴσως διὰ τῆς μελέτης τῶν συγγραμμάτων τοῦ Βολταίρου, τοῦ Ρουσσώ καὶ τῶν ἄλλων Γάλλων ἐγκυκλοπαιδιστῶν τοῦ γαλλικοῦ φιλελευθερισμοῦ, εἶχεν ἐμποτισθῆ διὰ φιλελευθέρων ἰδεῶν περὶ ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου⁴. Ἄλλ' ἀπὸ

1. Ἡ πληροφορία αὕτη ἀνευρίσκεται εἰς τὴν παραμείνασαν μέχρι πρό τινος ἄγνωστον βιογραφίαν τοῦ Ρήγα ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Ἑλληνοσολογίου Ἀνδρ. Μουστοξύδου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Dictionnaire Universel...», t. XIX, Paris 1812, σ. 464 κ.έ., ἀνευρεθεῖσαν παρ' ἐμοῦ καὶ ἀναδημοσιευθεῖσαν ἐν περ. «Νέα Ἑστία», τ. ΚΒ' (1937), σ. 1367.

2. Τὰ περὶ Δημ. Κανταριτζῆ ὡς φίλου καὶ ἐν τινὶ μέτρῳ διδασκάλου τοῦ Ρήγα ἀναγράφονται ὑπὸ τοῦ Χρ. Περιεραϊβοῦ, ἔ.ἀ., σ. 8.

3. Ἡ ἀρχαιομάθεια τοῦ Ρήγα ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀρχαίων τοπωνυμίων, τῆς παρενθέσεως ἀρχαίων χωρίων καὶ ἄλλων ἰδίων συλλογισμῶν ἐν τῇ Χάρτῃ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τῶν ἰδίων σημειώσεων εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Δ' τόμου τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος.

4. Ἦδη τῷ 1790 εἰς τὸ ἔργον του «Φυσικῆς ἀπάνθισμα» εἶχεν ἀναγγεῖλει τὴν

παιδικῆς ἡλικίας ἐμίσει τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, ἣ δὲ παράδοσις συνέδεε τὴν ἐκ Θεσσαλίας φυγὴν του μὲ τὸν φόνον κατατυραννεύοντος τὸν ἐπιτόπιον πληθυσμὸν Τούρκου¹. Οὕτω τὸ μίσος πρὸς τὸν ξένον δυνάστην καὶ τὸ πάθος τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους, τὸ ὁποῖον εἶχε ριζώσει εἰς τὴν ψυχὴν του ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἐνηρμονίσθη θαυμασίως πρὸς τὴν διὰ τῆς μελέτης διαμορφωθείσαν φιλελευθέραν σκέψιν του. Ὁ δὲ ἑναρμονισμὸς αὐτὸς διεδηλώθη ἐντόνως καὶ ἐμπράκτως, ἀφ' ὅτου ἡ ἐκραγεῖσα γαλλικὴ ἐπανάστασις διεκήρυξεν ἀνὰ τὸν κόσμον τὰς ἰδέας περὶ πολιτικῆς καὶ ἀτομικῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας, συγχρόνως δὲ ἑταύτισε τὰς ἰδέας αὐτὰς πρὸς τὴν διὰ τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων τῆς Γαλλίας ἀπολύτρωσιν πάντων τῶν δούλων λαῶν².

Παραμένουν καὶ δυστυχῶς θὰ παραμείνουν, λόγῳ ἐλλείψεως σαφῶν στοιχείων, σκοτειναὶ αἱ σχέσεις τοῦ Ρήγα μετὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἱ μυστικαὶ ἐπαφαὶ μετὰ τῶν ἡγετικῶν αὐτῆς στοιχείων καὶ αἱ καθόλου περιστάσεις τῆς ἐπαναστατικῆς αὐτοῦ δραστηριότητος³. Πάντως κατὰ τὰ

μετάφρασιν τοῦ « πνεύματος τῶν νόμων τοῦ Μοντεσκιέ », τὴν ὁποῖαν ὁμοῦς δὲν ἐξέδωσε ποτέ.

1. Τοὺς ἐν τῇ γενετείρᾳ του Βελεστίνῳ τῆς Θεσσαλίας θρούλους περὶ φόνου Τούρκου ὡς λόγου τῆς φυγῆς του καὶ τῆς ἐν γένει νεανικῆς αὐτοῦ ζωῆς συνέλεξεν ὁ Νικ. Πολίτης καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν περ. « Ἐστία », τ. 19 (1885), σ. 13 κ.έ.

2. Διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 19 Νοεμβρίου 1792 ἡ Συμβατικὴ συνέλευσις διεκήρυξεν « au nom de la Nation française qu'elle apportera fraternité et secours à tous les peuples qui voudront recouvrer leur liberté et charge le Pouvoir Exécutif de donner aux Généraux les ordres nécessaires pour porter secours à ces peuples et défendre les citoyens qui auraient été vexés ou qui pourraient l'être pour la cause de la liberté ». Περὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἐγγύς Ἀνατολῇ καὶ ἰδιαιτέρως ἐν Ἑλλάδι, βλ. τὸ εἰσαγωγικὸν κεφάλαιον τοῦ ἡμετέρου ἔργου Rhigas Velestinlis, σ. 7 κ.έ., ὡς καὶ εἰς τὴν ἐν τέλει τούτου εἰδικὴν βιβλιογραφίαν.

3. Ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἀνευρεθῇ τίποτε εἰς τὰ ρουμανικὰ ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα διαφωτίζουν σκοραδικῶς ἡμᾶς περὶ τῆς ἰδιωτικῆς αὐτοῦ ζωῆς ἐν Βλαχίᾳ, ἐνῶ ἡ συνωμοτικὴ δρασις βεβαίως διέφευγε. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔγραφον ἐν Παρισίοις τὰ περὶ Ρήγα ἔργα μου, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς ἐναίσιμοι διατριβαὶ διὰ τὸ ἀνώτατον κρατικὸν δίπλωμα τῆς Σχολῆς Γραμμάτων τῆς Σορβόννης, ἠρεύνησα ἐπισταμένως πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰ γαλλικὰ ἀρχεῖα, ἀλλ' οὐδὲν ἀνεῦρον, οὐδὲ κἂν διὰ τὴν ἐν Βιέννῃ τῆς τελευταίας περιόδου ἐπαναστατικὴν δραστηριότητα τοῦ Ρήγα. Οἱ Γάλλοι διπλωματικοὶ ἢ προξενικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι πράκτορες, ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς νὰ ὀνομάζουν εἰς τὰς ἐκθέσεις των τὰ πρόσωπα μετὰ τῶν ὁποίων συνειργάζοντο κρυφίως καὶ ἐν γένει τὰς πηγὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἤντλουν τὰς πληροφορίας των. Μόνον μερικαὶ ἐκθέσεις Αὐστριακῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων ἢ πρακτόρων ἐν Τουρκίᾳ ἀναφέρονται, ἤδη πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς Βιέννην, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ρήγα ὡς ἐπικινδύνου συνωμότου, διατελοῦντος εἰς στενάς σχέσεις μετὰ πρακτόρων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Βλ. P a n t é l i t s, ἔ.ά., σ. 43. — Ἐγγραφα, ἐκδ. Λεγκράν, σ. 54.

πρῶτα ἔτη τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως αἱ σχέσεις αὐταὶ θὰ ἦσαν λίαν περιορισμένοι, πιθανῶς ἀνύπαρκτοι, ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ λόγου ὅτι αἱ ἐπαφαὶ μεταξὺ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἢ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς ἐν ἐπαναστάσει Γαλλίας ἦσαν λίαν δυσχερεῖς, ἀν μὴ ἀδύνατοι, ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία, κλυδονιζομένη ἐσωτερικῶς ὑπὸ σφοδρῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων καὶ ἀπερροφημένη ἐξωτερικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου κατὰ τῶν δυτικῶν καὶ κεντρικῶν δυνάμεων, δὲν εἶχεν εἰσέτι στρέψει τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ τοὺς λαοὺς τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς.

Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Διευθυντηρίου, αἱ βλέψεις τῆς Δημοκρατίας ἐρρίφθησαν πρὸς ἀνατολὰς. Ἰδίως μετὰ τὰς ἐκπληκτικὰς νίκας τῆς δημοκρατικῆς στρατιᾶς ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, τὴν κατάλυσιν τοῦ βενετικοῦ κράτους καὶ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰονίων νήσων, οἱ ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου λαοὶ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ἠσθάνθησαν τὴν ἄμεσον ἀπήχησιν τῶν γεγονότων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης ἔστρεφεν ἤδη τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Διευθυντηρίου κατήρτιζε μεγαλεπήβολα σχέδια εἰσβολῆς τόσον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς Ἡπείρου πρὸς κατακερματισμὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτου ἐγκαθίδρυσιν δημοκρατικῶν συσχημάτων ὑπὸ τὴν ποδηγέτησιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Πράκτορες τοῦ Βοναπάρτου καὶ τοῦ Διευθυντηρίου, κατὰ μέγα μέρος Ἕλληνες, εἶχον διασπαρῆ ἀνὰ τὰ ἐδάφη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διακηρύσσοντες τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη, ὑποκαίοντες τὸν πόθον τῶν ὑποδούλων πρὸς ἀπολύτρωσιν, ὑποκινουῦντες πρὸς ἐπανάστασιν καὶ παρέχοντες ἀφειδῶς ὑποσχέσεις ἐνισχύσεως ὑπὸ τῶν στρατιῶν τῆς Δημοκρατίας¹.

Οἱ πράκτορες αὐτοὶ περιέτρεχον κυρίως τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ εὗρισκοντο εἰς μυστικὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων προκρίτων, λογίων καὶ ἀρχηγῶν τῶν ἀρματολικῶν ἢ κλεφτικῶν σωμάτων, τοὺς ὁποίους προσηλύτιζον εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας καὶ παρώρμων εἰς ἐπαναστατικὴν ἐξέγερσιν. Συγχρόνως, οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ταχθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των διέσπων τὸν

1. Οἱ γνωστότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ ἐκ Κορσικῆς, Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν, ἀδελφοὶ Δῆμος καὶ Νικ. Στεφανόπουλοι, σταλέντες εἰς Μάνην ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου πρὸς μυστικὰς ἐπαναστατικὰς συνεννοήσεις καὶ ὁ ἐπίσης Ἕλληνας τὸ γένος Σταμάτης, ὁ ὁποῖος διηύθυνεν ἐν ἀρχῇ τὸ ἐν Ἀγκῶνι γραφεῖον κατασκοπείας τοῦ Διευθυντηρίου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐστάλη διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὴν Τουρκίαν (βλ. Dimo et Nicolo Stefanopoli, Voyage en Grèce, Paris 1800. — Rados, Napoléon Ier et la Grèce, Athènes 1921. — S. P. Pappas, France et Grèce, Paris 1934.

ἀγγλοαυστριακὸν ἀποκλεισμὸν πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τοὺς ἀποκεκλεισμένους λιμένας τῆς Μεσογείου, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια ἐκόμιζον ὄχι μόνον μεγάλα πλούτη, ἀλλὰ καὶ φιλελευθέρας ἰδέας καὶ ἐλπίδας προσεχοῦς ἀπολυτρώσεως διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν γαλλικῶν στρατιῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀλόκληρος ἢ ὑπόδουλος Ἑλλάς παρηκολούθει μετ' ἀγωνίας τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς Ἰταλίας, αἱ δὲ διασπειρόμεναι προκηρύξεις τοῦ Βοναπάρτου ἀνεγιγνώσκοντο ἀπλήστως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐφλέγοντο ὑπὸ ἐπαναστατικοῦ μένους, ἀναμείκτου ἀλογίστου πως αἰσιοδοξίας διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως¹.

Ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Διευθυντηρίου, ἔτι δὲ πλεόν ἄφ' ὅτου αἱ δημοκρατικαὶ στρατιαὶ ἐκινήθησαν πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον, ἡ δημοκρατικὴ προπαγάνδα διεδίδετο βαθμηδὸν καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Μολδοβλαχίας, τὸ δὲ ἐν Βουκουρεστίῳ γαλλικὸν προξενεῖον, ὅπου ὑπὸ διαφόρους ἰδιότητας εἶχον συρρεύσει πολλοὶ πράκτορες, καθίστατο τὸ κέντρον διασπορᾶς τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν καὶ ὑποκινήσεως ἐπαναστατικῶν κινήματων. Αἱ ἡγεμονίαι ἦσαν τὸ ἐνδεδειγμένον κέντρον διὰ νὰ καταστοῦν τὸ ὄρητήριον μιᾶς εὐρείας προπαγανδιστικῆς κινήσεως διὰ λογαριασμὸν τῆς Γαλλίας, συγχρόνως δὲ περισυλλογῆς πληροφοριῶν ὑπὸ τῶν πρακτόρων ἄφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐτύγχανον ποιᾶς τινος αὐτονομίας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἄφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῶν θέσεως παρὰ τὰ ὅρια τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας².

Ὁ Ρήγας, παρεσκευασμένος ἤδη πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς διὰ μίαν ἐπαναστατικὴν ἐξόρμησιν πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ

1. Βλ. ἄνωτ. σ. 25, σημ. 2. Γάλλος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πράκτωρ τῆς Δημοκρατίας γράφει: « σχεδὸν πάντες οἱ ἐγκατεστημένοι ἐδῶ ἔμποροι ἐξ Ἰωαννίνων καὶ Ἀλβανίας (δηλ. Ἑλληνες τῆς Ἠπείρου) εἶναι sans culotte. Μετέφρασαν τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ γνωρίζουν ὅλοι ἀπὸ στήθους. Μερικοὶ μου ἐζήτησαν ὅσα ἔχω (ἐπαναστατικὰ) ἄσματα διὰ νὰ τὰ μεταφράσουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν (H u r m u z a k i, Documente privitoare la istoria Romanilor suppl. I, τ. Β', σ. 94).

2. Καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν στοράδην ἀνευρισκομένων στοιχείων, ἰδίως εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἐν τῷ φακέλῳ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ρήγα (Ἐγγραφα ἐκδ. Λευκρᾶν καὶ Ἀμάντου ὡς ἄνωτ.) ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ δύο ἡγεμονίαι τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κέντρον εὐρυτάτης κατασκοπευτικῆς καὶ ἀντικατασκοπευτικῆς δράσεως τῆς Αὐστροουγγαρίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὴν Γαλλικὴν δημοκρατίαν, ἡ ὁποία δὲν εὕρισκετο εἰς διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας, τὰ ἐδάφη αὐτά, συνορεύοντα πρὸς τὰ δύο ταῦτα κράτη καὶ ἐπιτρέποντα ποιᾶν τινα ἐλευθερίαν κινήσεων ὑπὸ τὸ καθεστῶς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἀπετέλουν ἰδεώδη κέντρα περισυλλογῆς πληροφοριῶν. — Εἰς Μολδοβλαχίαν κατέφθανον πρὸς διασπορὰν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπαναστατικὰ καὶ προπαγανδιστικὰ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν ἔντυπα μέσφ Λευφίας (ἔγγραφα... ἐκδ. Λευκρᾶν, σ. 40).

τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, θὰ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς μυστικὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐν Μολδοβλαχία πρακτόρων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Δυστυχῶς ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πολιτικὴ δραστηριότης τοῦ Ρήγα παραμένει σκοτεινὴ, διότι, ὡς ἦτο φυσικόν, διεξήγετο ἐν κρυπτῷ, ἐλλείπουν δὲ σαφῆ στοιχεῖα. Ὁ ἴδιος, ὅτε συνελήφθη ἐν Τεργέστη, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἐκεῖ Γάλλον πρόξενον, ζητῶν τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι εἶχε κατὰ τὸ παρελθὸν τὴν ιδιότητα τοῦ διερμηνέως τοῦ γαλλικοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ προξενείου¹. Αἱ γενόμεναι ἔρευναι τόσον εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ γαλλικοῦ προξενείου Βουκουρεστίου, ὅσον καὶ εἰς τὰ γενικὰ προξενικὰ ἀρχεῖα τῆς Γαλλίας, οὐδόλως ἐπιβεβαιώνουν τοῦτο, οὐδαμοῦ δ' ἀνευρίσκεται τὸ ὄνομα τοῦ Ρήγα ὑπὸ ταύτην ἢ ἄλλην τινὰ σχετικὴν ιδιότητα. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Ρήγας ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς μυστικὸς πράκτωρ, ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν περισυλλογὴν πληροφοριῶν, ἴσως καὶ μετα-

1. Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λευκράν, σ. 168, σ. 122, 124 καὶ 132 (ἔκθεσις τοῦ ἐν Τεργέστη Γάλλου προξένου πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας στρατηγὸν Βερνανδότην). Εἰς διακοίνωσιν, τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος πρόξενος Μπρεσὲ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν διοικητὴν Τεργέστης ὑπὸ χρονολογίαν 5 Φεβρουαρίου 1798 ζητεῖ νὰ πληροφορηθῆ ποῖα ἦσαν τὰ ἀδικήματα τοῦ συλληφθέντος Ρήγα Βελεστινλή, ὁ ὁποῖος εἶχε χρησιμεύσει γραμματεὺς τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ ἐν συνεχείᾳ (ὡς προφανῶς ἰσχυρίζετο) διερμηνεὺς τοῦ ἐκεῖ γαλλικοῦ προξενείου, ἦτο δὲ καὶ κομιστὴς ἐπιστολῶν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην. Ὁ Γάλλος πρόξενος ζητεῖ νὰ τοῦ σταλοῦν αἱ κατασχεθεῖσαι ἐπιστολαὶ καὶ νὰ μεταχειρισθοῦν τὸν συλληφθέντα μὲ εὐλάβειαν ἕως ὅτου ἀποδειχθῆ ὅτι πράγματι ὑπῆρξεν οὗτος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὅποτε θὰ ἐπανήρχετο ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως διὰ νὰ λάβῃ σαφεῖς πληροφορίας. (Ἐγγραφα... ἐκδ. Ἀμάντου, σ. 122). Προφανῶς ὁ Γάλλος πρόξενος εἶχε λάβει γνῶσιν τῆς συλλήψεως τοῦ Ρήγα καὶ τῆς προβαλλομένης ιδιότητος πρώην διερμηνέως τοῦ γαλλικοῦ προξενείου Βουκουρεστίου ἐκ τῆς κρυφίως σταλείσης ἐπιστολῆς τοῦ Ρήγα, ἴσως καὶ ἐκ πληροφοριῶν τοῦ νεαροῦ Χριστοφόρου Περραιβοῦ, ὁ ὁποῖος συνώδευσε τὸν Ρήγαν εἰς τὸ ταξίδιον ἀπὸ Βιέννης εἰς Τεργέστην, ἦτο παρὼν κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ διέφυγεν, ἰσχυρισθεὶς ἀνακριβῶς ὅτι κατήγετο ἐκ τῆς τότε ὑπὸ γαλλικὴν κατοχὴν Πάργας καὶ ἐπομένως ὅτι ἦτο Γάλλος ὑπήκοος, τυχὼν οὕτω τῆς προστασίας τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου. Ἰδίως ὡς πρὸς τὰς πληροφορίας ὅτι ὁ Ρήγας ἦτο κομιστὴς ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Μπρεσὲ καὶ τὸν στρατηγὸν Βοναπάρτην ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γράψῃ λεπτομερείας εἰς τὴν ἐπιστολὴν του, ἡ ὁποία οὕτω, ἂν περιέπιπτεν εἰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας θὰ ἀπειτέλει βαρῦτατον στοιχεῖον κατηγορίας, ἐνῶ ὁ Περραιβὸς ἠδύνατο νὰ εἶπῃ ταῦτα. Σημειωτέον ὅτι τὰς ἐπιστολάς αὐτάς δὲν εἶχεν εἰς χεῖράς της ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία, διότι ὁ Ρήγας προέλαβε νὰ τὰς καταστρέψῃ (Περραιβοῦ, ἔ.ἀ., σ. 27). Πάντως ὁ διοικητὴς τῆς Τεργέστης ἀπήντησεν εἰς τὸν Γάλλον πρόξενον ὅτι «ὁ Βελεστινλῆς δὲν προέβαλε ποτὲ κατὰ τὴν ἀνάκρισίν του τὴν ιδιότητα διερμηνέως τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας εἰς τὸ προξενεῖον τῆς Βλαχίας» (Ἐγγραφα..., ἐκδ. Ἀμάντου, σ. 124). Περὶ τούτων, ὡς καὶ τὰ σχετικὰ κείμενα βλ. ἐν τῷ ἔργῳ μου Rhigas Velestinlis, σ. 146 κ.ἑ.

φράζων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀφ' ἑτέρου διὰ προσηλυτισμοὺς καὶ ἐπαφὰς μετὰ σημαινόντων Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι δι' εὐνοήτους λόγους τὰ ὀνόματα τῶν μυστικῶν πρακτόρων εἰς πολεμικὰς περιόδους ἀποσιωπῶνται ἢ σημειοῦνται οὕτοι ὑπὸ ψευδώνυμα. Ἐλέχθη ἤδη ὅτι αἱ μυστικαὶ ἐπαφαὶ τοῦ Ρήγα μετὰ τῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἐκπροσώπων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ ἄλλων προσώπων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτης, εἶναι διαπεπιστωμένοι, καταγγέλλονται δὲ καὶ εἰς μυστικὰς ἐκθέσεις διπλωματικῶν ἢ ἀντικατασκοπευτικῶν ὀργάνων τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως¹.

Πάντως, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος πρὸ τῆς κατ' Αὐγούστον τοῦ 1796 ἐγκαταστάσεώς του εἰς Βιέννην, ἡ ζωὴ τοῦ Ρήγα ἔπρεπε νὰ ἦτο πολὺ τεταραγμένη. Ὁ κατ' ἐπιφάνειαν φιλήσυχος λόγιος, ὁ «Γραμματικὸς Ρήγας», ὁ ἀσχολούμενος μὲ φιλολογικὰς συγγραφὰς καὶ ἐμφανιζόμενος ὡς διάγων ἀπερίσπαστον μικροαστικὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν², εἰς τὴν πραγματικότητά ἐκινεῖτο δραστηρίως ἐν τῷ μέσῳ τῶν πρακτόρων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἀπὸ ἡμέρας δὲ εἰς ἡμέραν ἐξειλίσσετο εἰς ἐπικίνδυνον συνωμότην καὶ ἐπαναστάτην ὀλκῆς. Μολονότι δὲν ἔχομεν σαφῆ στοιχεῖα περὶ τούτου, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον ὅτι ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον μιᾶς γενικῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν στρατιῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ πρὸς ἴδρυσιν μιᾶς μεγάλης ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, τῶν ὁρίων περίπου τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ὁποίας θὰ ἔζων ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ καὶ ἰσότητι πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων πάντες οἱ λαοί, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, γλώσσης καὶ θρησκείας. Τὸ μεγαλουργὸν αὐτὸ ὄραμα τῆς ἐλευθέρως μεγάλης πατρίδος, ἀναγεννημένης κατὰ τὰ διακηρυχθέντα δόγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐθεμελιώθη ἡ γαλλικὴ Δημοκρατία, ἐσαγήνευεν ἤδη τὴν μεγαλόπνοον φαντασίαν του καὶ ἐφλόγιζε τὴν συνταρασσομένην ἐκ τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ ὄνειροπολήματος ψυχὴν του. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς αὐτὴν συνέτασσε τὸ μεγαλοφυέστερον, ἀλλὰ καὶ ἀσυγκρίτου ἐθνικῆς πνοῆς ἔργον του, τὴν «Χάρταν τῆς Ἑλλάδος», εἰς τὴν ὁποίαν καθώριζεν ὡς ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῆς Λυκίας καὶ τῆς Βιθυνίας μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Σάβου μέχρι τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ

1. Βλ. ἄνωτ., σ. 25, σημ. 3.

2. Αἱ ἀναζητήσεις Ρουμάνων ἱστορικῶν εἰς τὰ κατὰ τὸ πλεῖστον συγκεντρωθέντα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου παλαιὰ ἀρχεῖα τῶν ἡγεμόνων ἢ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μολδοβλαχίας ἔφερον πλεῖστα εἰς φῶς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ἐκεῖ ζωὴν τοῦ Ρήγα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἰδιοκλήτου κτήματος καὶ ζῶντος μετὰ τῆς μητρὸς του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἴσως ἢ συνέχισις τῶν ἐρευνῶν ἀποκαλύψῃ καὶ ἄλλα. Βλ. καὶ ἄνωτ., σ. 23, σημ. 1.

Λιβυκοῦ πελάγους μετὰ παραθέσεως τῶν ἀρχαίων καὶ νέων ὀνομασιῶν καὶ μετ' ἀναπαραστάσεως τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπεισοδίων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου¹.

Ἐκ τῆς ἀλληλουχίας τῶν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς γεγονότων εἰκάζομεν ὅτι, τοῦλάχιστον κατὰ τι μέρος, οἱ στίχοι τοῦ Θουρίου καὶ ἄλλων ἐπαναστατικῶν ποιημάτων του, στιγματίζοντες τὴν τυραννίαν καὶ παρορμῶντες πρὸς ἀγῶνα ἐλευθερίας, ἐγράφησαν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς². Ἄλλ' ἢ ἐπαναστατικὴ προκήρυξις, ἢ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων καὶ τὸ καθ'αυτὸ σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ὅσα δηλαδὴ ἀποτελοῦν τὸ θέμα τῆς παρούσης μελέτης, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς βέβαιον ὅτι συνετάχθησαν βραδύτερον, ὅτε ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς εἰς τὴν Βιέννην, κατὰ τὰς παραμονὰς δηλαδὴ τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε εἶχεν εἰς χεῖράς του καὶ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίοδον τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλωστε συχνὰ μετεκινεῖτο πρὸς τὴν

1. Ἡ « Χάρτα τῆς Ἑλλάδος » εἶναι τὸ πλέον βαθυστόχαστον καὶ ἐπιστημονικῆς σημασίας ἔργον τοῦ Ρήγα, ἐθαυμάσθη δὲ ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ θαυμάζεται ὡς προῖον φωτεινῆς διανοίας, μεθοδικῆς σκέψεως καὶ ἀκαμάτου ἐργατικότητος. Αἰτιολογεῖται ἐν τῷ τίτλῳ ὡς ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ πληρεστέραν κατανόησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως τοῦ « Νέου Ἀναχάρσιδος », συνώδευε δὲ πράγματι βοηθητικὸς μικρὸς ἄτλας καὶ τὴν πρωτότυπον ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Βερθελέμυ. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο μᾶλλον πρόσχημα, ἐν δὲ τῇ πραγματικότητι ὁ Ρήγας διὰ τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου ἀπέβλεπε λίαν ἐντέχνως καὶ μετὰ παραστατικότητος εἰς τὴν κατήχησιν τοῦ ἔθνους του καὶ τὴν ψυχικὴν προπαρασκευὴν του πρὸς ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνάκτησιν τῶν ἱστορικῶν δικαιωμάτων του. Ἡ « Χάρτα τῆς Ἑλλάδος » εἶναι ὀλιγώτερον βοήθημα πρὸς κατανόησιν τοῦ « Νέου Ἀναχάρσιδος » καὶ περισσότερον κατηχητικὸν μήνυμα τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας. Περί τῆς Χάρτας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς περὶ ταύτης βιβλιογραφίας βλ. Α. Ρ. Δασκαλάκης, Rhigas..., σ. 52 κ.έ., καὶ Les oeuvres de Rhigas, σ. 16 κ.έ. Περί τῆς μεθόδου ἐργασίας καὶ τῶν πηγῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἠντλησεν ὁ Ρήγας διὰ τὴν Χάρταν τῆς Ἑλλάδος βλ. τὴν νεωτάτην μελέτην τοῦ Γ. Λαῖου, Οἱ χάρτες τοῦ Ρήγα, Ἀθ. 1960, ἀνάτυπον τοῦ Δελτίου τῆς Ἰστ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρείας, τ. 14 (1960).

2. Ἐκ τοῦ πορίσματος τῆς δικαστικῆς ἀνακρίσεως, βάσει ὁμολογιῶν τῶν κατηγορουμένων προκύπτει ὅτι ὁ Ρήγας ἤδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1796, δηλαδὴ ἐλάχιστον χρόνον μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του εἰς Βιέννην, συνεχέντρωνε τοὺς φίλους εἰς τὴν κατοικίαν του ἢ καὶ εἰς κατοικίαν τινὸς ἐξ αὐτῶν, ὅπου ἔψαλλε τὸ ἐπαναστατικὸν ᾄσμα « Ὡς ποτε παλληκάρια », ἐν συνεχείᾳ δ' ἐπαίξε τοῦτο ἐπὶ πλαγιάουλου. (*Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λεγκράν, σ. 76, 82, 102). Ὁ « Θούριος » εἶχεν ἀναγνωσθῆ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λέσχην Τεργέστης ὑπὸ τοῦ Κορωνιοῦ (*Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λεγκράν, σ. 99). Φαίνεται ὅτι ὁ Ρήγας ἀπέδιδεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Θουρίου καὶ τῶν ἄλλων ἐπαναστατικῶν του ποιημάτων διὰ τοῦ ᾄσματος. Εἰς τὰ ἐν Τεργέστη κατασχεθέντα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μεταβαίνων εἰς Ἑλλάδα, περιλαμβάνονται εἰς πλαγιάουλος καὶ δύο ἄλλα πνευστὰ ὄργανα (*Ἐγγραφα... ἐκδ. Ἀμάντου, σ. 146).

Βιέννην μὲ τὸ πρόσημα τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων του διεξῆγε πυρετώδεις μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ σημαινόντων προσώπων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, προέβαιναν εἰς ἐπαναστατικὰς κατηχήσεις, περισυνέλεγε πληροφορίας, ἐξησφάλιζεν ἐνισχύσεις καὶ ἐν γένει ἔπλεκε τὸ ὅλον δίκτυον τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως. Ὁ «Θούριος» καὶ ὁ «Πατριωτικὸς ὕμνος» ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Ρήγας κατεῖχε καλῶς τὰς διαταραχὰς ἐκ τῶν ἐπαναστατικῶν τάσεων τῶν πασάδων καὶ τὰ ἐν γένει συμβαίνοντα ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἐγνώριζε δὲ ὀνομαστικῶς πάντας τοὺς ἰσχυροὺς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀρχηγοὺς ἀρματολικῶν καὶ κλεφτικῶν σωμάτων, μετὰ τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι εὗρίσκετο ἐν μυστικῇ ἐπαφῇ καὶ τῶν ὁποίων πάντως τὰς δυνάμεις ἐσκόπευε πρωτίστως νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπελευθερώσεως¹.

Ὁ Ρήγας ἐγκατέλειπεν ὀριστικῶς τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1796². Κατ' ἐπιφάνειαν, ἐνεφανίσθη ὡς εἷς ἐκ τῶν πολλῶν συρρέοντων πρὸς πρόσκαιρον διαμονὴν ἢ μόνιμον ἐγκατάστασιν διὰ μελέτας, συγγραφὰς καὶ ἐκδόσεις

1. Ὁ «Πατριωτικὸς ὕμνος» (ὁ ἀκριβὴς τίτλος εἶναι ΥΜΝΟΣ ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΟΣ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλης τῆς Γραικίας πρὸς ξαναπόκτησιν τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας) θεωρεῖται σήμερον ὡς βέβαιον ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ρήγα καὶ ἐτυπώθη ὁμοῦ μετ' ἐνὸς ἄλλου ἐπαναστατικοῦ ᾄσματος καὶ ἐνὸς «στρατιωτικοῦ ἐγκολπίου», εἰς φυλλάδιον, τὸ ὁποῖον ὁμοῦ δὲν ἐπρόλαβε νὰ κυκλοφορήσῃ, διότι κατεσχέθη εἰς τὸ τυπογραφεῖον Πούλιου, εὐθὺς ὡς ἀνεκαλύφθη ἡ συνωμοσία. Ἄνευ ἀμφιβολίας ἦτο ἐν ἐκ τῶν ἐπαναστατικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχε παραλάβει, διαφυγὼν μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα ἐκ Τεργέστης ὁ Χρ. Περραιβός, ὡς γράφει ὁ ἴδιος ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ρήγα (ἔ.ἀ., σ. 23), παραθέτων ἀπὸ μνήμης καὶ τινὰς στίχους ἐκ τοῦ ποιήματος τούτου. Ὁ Περραιβός γράφει ἐν τῷ αὐτῷ ἔργῳ του (ἔ.ἀ., σ. 39) ὅτι ἐτόπωσε τὰ δύο ᾄσματα τοῦ Ρήγα τῷ 1798, εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἀλλ' ἠναγκάσθη μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάληψιν τῶν Ἰονίων νήσων «νὰ ρίψῃ καὶ πυρπολήσῃ εἰς τὸν φουῆρον ἅπαντα τὰ δευτεροτυπωθέντα ᾄσματα τοῦ Ρήγα». Τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς τοῦ Περραιβοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι διασωθέντα τὰ ἀνευρεθέντα πρὸ τινος φυλλάδια τοῦ Θουρίου καὶ τοῦ Πατριωτικοῦ ὕμνου, ἐκδόσεως ἐν Κερκύρᾳ 1798. Τὸ περιέχον τὸν «Πατριωτικὸν ὕμνον» καὶ τὸ Στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον φυλλάδιον τοῦ Ρήγα προωρίζετο διὰ τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦτο καὶ πρόκειται περὶ παρορμητικοῦ παιᾶνος. Ἀναφέρονται μετ' ἐνθουσιασμοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὀνομαστοὶ Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφται τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Βλ. Κ. Ἀμάντου, Ἐγγραφα..., σ. κς' καὶ «Ἑλληνικά», τ. Η' (1935), σ. 198. Φ. Μιχαλοπούλου, Ρήγας Βελεστινλής, σ. 59 καὶ 109. — Αρ. Dascalakis, Les oeuvres de Rhigas, σ. 40 κ.έ. — Α. Βρανοῦση, Συμβολὴ στὴν ἔρευνα γιὰ τὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα, ἐν περ. «Νέα Ἑστία», σ. 44, τεύχη 510 καὶ 511.

2. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Αὐστριακοῦ προξένου Μαρκέλλιου, ὑπὸ χρονολογίαν 4 Αὐγούστου 1796, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος εἰδοποιεῖ τὸν κυβερνήτην τῶν παραμεθορίων πρὸς τὴν Βλαχίαν περιοχῶν ὅτι ὁ Ρήγας ἀνεχώρει διὰ τὴν Βιέννην (Pantelits, ἔ.ἀ., σ. 43 κ.έ.).

βιβλίων εἰς Βιέννην Ἑλλήνων λογίων. Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία φαίνεται ὅτι ἐπέισθη περὶ τούτου καὶ ἄφησεν ἀνενόχλητον τὸν σωματώδη αὐτὸν Θεσσαλόν, περιφερόμενον ἀνὰ τὰ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας τῆς Βιέννης μὲ τὴν ἰδιόρρυθμον θεσσαλοβλαχικὴν ἐνδυμασίαν του, παρὰ τὰς σοβαρὰς εἰδοποιήσεις τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ αὐστριακῶν πρακτόρων, ὅτι πρόκειται περὶ ἐπικινδύνου προσώπου διατηροῦντος στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐκεῖ πρακτόρων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως¹. Καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ φιλολογικαὶ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας ἐνεφανίζετο παρασκευάζων (ἀνευ δὲ ἀμφιβολίας εἶχε παρασκευάσει ἤδη) καὶ ἤρχισε δημοσιεύων εἰς τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βιέννης ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1797, ἠδύνατο νὰ παραπλανήσουν οἷονδῆποτε ὅτι πρόκειται περὶ φιλησύχου Ἑλληνοσ λογίου, ἀφωσιωμένου εἰς τὰς συγγραφάς του.

Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὁ Ρήγας δὲν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βιέννην παρὰ μόνον ὅταν ἐπέισθη ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἰδίως μετὰ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ θριάμβους τοῦ Βοναπάρτου καὶ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τῶν Γάλλων, αἱ περιστάσεις καθίσταντο περισσότερο πρόσφοροι διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ Ἑθνους καὶ ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα διὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς του ἐγκαινιάζει εὐρυτάτην, πολυσχιδῆ καὶ πολλαπλῶν ἐκδηλώσεων συνωμοτικὴν δραστηριότητα, ἡ ὁποία τὸν παρουσιάζει σήμερον ὡς ἓνα τῶν μεγαλυτέρων ἐπαναστατῶν τοῦ 18ου αἰῶνος. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀψβούργων, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πλέον δεσποτικοῦ κράτους τῆς τότε Εὐρώπης, διαθέτοντος τὴν πλέον ἠσκημένην εἰς παρακολούθησιν ὑπόπτων προσώπων καὶ ἐπαγρύπνησιν κατὰ παντὸς εἴδους ἀνατρεπτικῆς τῶν ἀπολυταρχικῶν καθεστώτων καὶ ἐν γένει φιλελευθέρας δράσεως ἀστυνομίαν, ἐπιτυγχάνει νὰ διεξάγῃ μυστικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν μεμνημένων εἰς τὰ ἐπαναστατικά του σχέδια, τῆς ὁποίας ἀγνοοῦμεν τὴν ἔκτασιν, ἀκόμη ἐπιχειρεῖ ἐπαφὰς καὶ μετὰ Γάλλων ἡγετῶν τῆς ἐπαναστάσεως, τῶν ὁποίων καὶ μόνον τὸ ὄνομα ἦτο δυνατόν νὰ ἐμποιήσῃ φρίκην εἰς τοὺς ἰθύνοντας Αὐστριακοὺς. Προσηλυτίζει εἰς τὰ σχέδιά του πολλοὺς Ἑλληνας τῆς Αὐστρουουγγαρίας, ἰδίως νεαροὺς ἐμπόρους καὶ σπουδαστάς, τοὺς ὁποίους καθιστᾷ φανατικοὺς καὶ ἐνθουσιώδεις ὁπαδοὺς τῆς ἐπαναστάσεως². Ὁργανώνει τακτικὰς μυστικὰς

1. Βλ. ἄνωτ. σ. 31.

2. Τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων τῆς αὐστριακῆς δικαιοσύνης εἶναι λίαν εὐγλωττον περὶ τούτου. Βάσει τῶν καταθέσεων καὶ ὁμολογιῶν τῶν κατηγορουμένων περιγράφει τὸν τρόπον τῶν προσηλυτισμῶν ὑπὸ τοῦ Ρήγα, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε προσκαλεῖ, νεαρὸς κατὰ τὸ πλεῖστον, συμπατριώτας του εἰς τὴν κατοικίαν του ὅπου ψάλλει τὸν Θούριον παίζων καὶ αὐλόν, ἐνίοτε καὶ χορεύων πέριξ τῆς τραπέζης, ἄλλοτε προκαλεῖ συγκεντρώσεις εἰς κατοικίας φίλων του, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκθειάζει τὰ ἀγαθὰ τῆς

συγκεντρώσεις εἰς κατοικίας μεμνημένων Ἑλλήνων, κατὰ τὰς ὁποίας συζητοῦνται τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια, ἀνταλλάσσονται γνώμαι, δίδονται κατευθύνσεις καὶ ψάλλονται ἐπαναστατικὰ ᾄσματα. Ὑπεστηρίχθη ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ρήγας συνέληξεν εἰς τὴν Βιέννην καὶ συνωμοτικὴν ἐταιρείαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν τεκτονικῶν στοῶν, μετὰ τοῦ ὄρκου καὶ τῶν βαθμῶν ἱεραρχίας πρὸς ἀνάλογον γνώσιν τῶν μυστικῶν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ὑποτινων ὑποστηριζομένου μετὰ θέρηης καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀμφισβητουμένου γεγονότος τούτου, δὲν ἔχομεν ἐπαρκῆ ἱστορικὰ στοιχεῖα¹.

Ὁ Ρήγας φέρεται ὡς κατὰ τὴν σύλληψίν του εἰς τὴν Τεργέστην ἐπιτυχῶν νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀλληλογραφίαν του, τοὺς καταλόγους τῶν προσώπων μετὰ τῶν ὁποίων εὕρισκετο εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις καὶ ἐν γένει πάντα τὰ συνωμοτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπετέλουν μόνον εἰς βάρος αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀποδείξεις ἐνοχῆς πρὸς καταδίκην, ἀλλὰ καὶ ἐξέθετον εἰς διώξεις τόσον ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ πλῆθος

~~Ἐπισημαίνεται ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, ἄλλοτε συνθέτει καὶ ψάλλει μετ' αὐτῶν « ἑλληνικὰ ἀποσπάσματα » ἢ ἀπαγγέλλει ἀποσπάσματα τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως καὶ τοῦ πολιτεύματος, ἄλλοτε τέλος περιπλανᾶται εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ καφενεῖα, ὅπου μετὰ προφυλάξεως ρίπτει εἰς τὰ θυλάκια τῶν μεμνημένων φίλων του τὰ ἐπαναστατικὰ του ἔργα (Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λεγκράν, σ. 14 κ.έ.).~~

1. Ἄν ὁ Ρήγας εἶχε πράγματι ἰδρύσει μυστικὴν ἐταιρείαν κατὰ τεκτονικὸν πρότυπον μετ' ὄρκου, βαθμῶν κ.λ.κ. παραμένει εἰσέτι θέμα συζητήσεως μετὰ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, λόγῳ ἐλλείψεως ἐπαρκῶν στοιχείων. Ὁ διασωθεὶς σύντροφος τοῦ Ρήγα Χριστ. Περραιβός (Πολεμικὰ ἀπομνημονεύματα, ἐν εἰσαγωγῇ) ὁμιλεῖ περὶ « Ἐταιρείας τοῦ Ρήγα », βεβαίῳ μάλιστα ὅτι ὑπῆρξε καὶ ὁ ἴδιος μέλος. Ὁ Νικ. Ὑψηλάκης (Mémoires, σ. 101) γράφει ἐπίσης περὶ τῆς ἐταιρείας τοῦ Ρήγα ὡς βεβαίου γεγονότος. Ἐπίσης ὁ Κ. Νικολόπουλος (ἔ.ἀ.) καὶ ὁ Ρίζος Νερουλός (Cours de litterature grecque moderne, Genève 1828, σ. 179) ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐταιρείας τοῦ Ρήγα, τὴν ὁποίαν καὶ θεωροῦν προάγγελον τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας. Καὶ αὐτὸς ὁ Mauger, μέλος τῆς ἀντιβασιλείας ἐπὶ Ὀθωνος, γράφει (Das Griechische Volk, Heidelberg 1835, τ. Α', σ. 30) ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Οὐδεὶς ὅμως τούτων προσάγει θετικὰ στοιχεῖα, εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι, γράφοντες πάντες οὗτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἦσαν ἐπηρεασμένοι ἐκ τοῦ ἔργου τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας, τῆς ὁποίας τὴν γένεσιν ἔβλεπον εἰς τὸ κίνημα τοῦ Ρήγα. Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν, ὁ Isambert (L'indépendance grecque et l'Europe, Paris 1887, σ. 35), ὁ Σάθας (ἔ.ἀ., σ. 533), ὁ Μιχαλόπουλος (ἔ.ἀ., σ. 52 κ.έ.) πιστεύουν εἰς τὴν ἰδρυσιν ἐταιρείας ὑπὸ τοῦ Ρήγα, ἐνῶ ὁ Ἀμαντος (Ἐγγραφα..., ἐν εἰσηγήσει, καὶ εἰς « Ἑλληνικά », τ. 5, σ. 53) ἀρνεῖται κατηγορηματικῶς τὴν ὑπαρξιν ταύτης. Καὶ ἡμεῖς (Rhigas, σ. 78 κ.έ.) ἐξεφράσαμεν σοβαρὰς ἀμφιβολίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰδρυσιν τοιοῦτου εἴδους ἐταιρείας, τύπου τῆς Φιλικῆς, ἐλλείψει ἐπαρκῶν στοιχείων, δὲν ἀπεκλείσαμεν ὅμως τὴν ὑπαρξιν μυστικοῦ συνωμοτικοῦ ὀργανισμοῦ, ἰδρυθέντος καὶ κατευθυνομένου ὑπὸ τοῦ Ρήγα, κατ' ἐπίδρασιν ἴσως τῶν τεκτονικῶν στοῶν. Ἡδη, βάσει μεταγενεστέρως ἐξετάσεως τοῦ θέματος, ἀπεκλείσαμεν καὶ τὴν πιθανότητα ταύτην.

προσώπων¹. Πάντως, υπεύθυνος ἀρχηγὸς τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως, οὐδὲν ὁμολόγησε κατὰ τὴν μακρὰν βασανιστικὴν ἀνάκρισιν ἐνώπιον τῆς αὐστριακῆς δικαιοσύνης. Καὶ οἱ συλληφθέντες ὁπαδοὶ του, οἱ πλείστοι ἄλλωστε τῶν ὁποίων δὲν κατεῖχον τυχὸν βαθύτερα σχέδια ἐν λεπτομερείᾳ, δὲν προσεπόρισαν πολλὰ στοιχεῖα εἰς τὴν αὐστριακὴν δικαιοσύνην. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων, βάσει τῶν καταθέσεων, τῶν κατασχεθεισῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἄλλων περισυλλεγόντων στοιχείων, ἡ αὐστριακὴ δικαιοσύνη ἠδυνήθη νὰ στηρίξῃ τὸ κατηγορητήριον, συλλαμβάνομεν τὴν εἰκόνα τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητος τοῦ Ρήγα εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος πρὸ τῆς συλλήψεώς του².

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ρήγας, πεπεισμένος πλέον ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ ἐγχειρήματος, ἐτοιμάζει τὰ καθ'αυτὸ ἐπαναστατικὰ ἐκεῖνα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ δημοσιεύσῃ λαθραίως εἰς τὸ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τῆς « Ἐφημερίδος » τῆς Βιέννης τῶν ἀδελφῶν Μαρκίδων Πούλιου, διὰ νὰ τὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ νὰ τὰ διασκορπίσῃ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐξ αὐτῶν, τὰ ἐπαναστατικὰ ποιήματα, ὄχι μόνον ὁ Θούριος, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατριωτικὸς ὕμνος, ὡς καὶ τὸ λεγόμενον « Στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον », περιλαμβάνον στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς διὰ τὴν ἐκπαί-

1. Ἡ βασανιστικὴ ἀνάκρισις, διαρκέσασα ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἐπέτυχε νὰ ἀποσπάσῃ ὀνόματά τινα μεμνημένων προσώπων, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Ρήγας διεξήγεν ἀλληλογραφίαν ἢ πρὸς τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποστείλει ἐπαναστατικὰ ἐντυπα (Ἐγγραφα... ἔκδ. Λεγκράν, σ. 58 κ.έ.). Ἐν τούτοις φρονοῦμεν ὅτι τὰ κατονομαζόμενα αὐτὰ πρόσωπα, κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι φανταστικά, ἢ διαμένουν εἰς χώρας ἐνθα δὲν διατρέχουν κίνδυνον συλλήψεως. Πλὴν τῶν συλληφθέντων κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας καὶ τινῶν ἄλλων, τῶν ὁποίων ἡ ἐνοχὴ ἦτο ἐκ τῶν καταθέσεων ἢ τῶν κατασχεθεισῶν ἐπιστολῶν ἀποδεδειγμένη, ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν μεμνημένων εἰς τὸ συνωμοτικὸν κίνημα τοῦ Ρήγα παρέμεινεν ἄγνωστος εἰς τὴν αὐστριακὴν ἀνάκρισιν.

2. Ὅταν ἐγνώσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ σύλληψις τοῦ Ρήγα καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐπαναστατικῶν του σχεδίων, προεκλήθη πανικός, ἐκ φόβου μὴ ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως σταλοῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ προσώπων, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Ρήγας εὗρισκετο ἐν ἀλληλογραφίᾳ καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ὑφίσταντο καταδιώξεις. Φαίνεται ὅτι ὁ πανικός αὐτὸς μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐνθα πιθανῶς ὑπῆρχον μεμνημένοι. Ὁ μέγας διερμηνεὺς Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἐχειρίσθη τὸ θέμα μετὰ μεγάλης διπλωματικῆς τέχνης, πείσας τὸν Αὐστριακὸν πρέσβυν ὅτι κοινοποίησις καταλόγων ὀνομάτων μεμνημένων πρὸς τὴν Πύλιν θὰ εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον σημαντικὰς ζημίας εἰς τὸ αὐστριακὸν ἐμπόριον, δεδομένου ὅτι τὰ πλείστα τῶν προσώπων αὐτῶν ἦσαν ἔμποροι, εὗρισκόμενοι εἰς στενάς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Αὐστριακοῦ διπλωμάτου πρὸς τὴν κυβέρνησιν του συνάγεται ὅτι, κατόπιν μυστικῆς συνεννοήσεως παρέδιδε τὰ ἐκ Βιέννης σχετικά ἔγγραφα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Ὑψηλάντην, οὗτος δὲ κατὰ τὴν μετάφρασιν των ἀφήρει πᾶν ἐνοχοποιητικὸν στοιχεῖον διὰ τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνας (Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 146 - 154).

δουσιν τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς λίαν πιθανὸν ἂν μὴ ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸν πυρῆνα, εἶχον συνταχθῆ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ Βουκουρεστίου, ἴσως δὲ νὰ ἐδόθη ἡ τελευταία τούτων μορφή ἐν Βιέννῃ. Ὡς ἀπεκάλυψεν ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις, ἤδη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1796, ὀλίγον δηλαδὴ χρόνον μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του εἰς Βιέννην, ὁ Ρήγας συγκεντρώνει εἰς τὴν κατοικίαν του πιστοὺς καὶ μεμνημένους φίλους, παρουσίᾳ τῶν ὁποίων ψάλλει τὸν Θούριον τῆ συνοδείᾳ αὐλοῦ¹. Ἄλλ' ἡ συγγραφὴ τῆς Ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως, τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ Πολιτεύματος, γεννᾷ πολλὰ προβλήματα, τῶν ὁποίων ἡ λύσις στηρίζεται μόνον εἰς τὸν κριτικὸν ἔλεγχον τῶν ἐκ τῶν φακέλων τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως ἀντλουμένων στοιχείων.

Πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς λίαν πιθανὸν ὅτι ἡ ἑπαναστατικὴ προκήρυξις, μολονότι προετάχθη κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τοῦ Πολιτεύματος, ἀποτελέσασα εἶδος εἰσαγωγῆς τούτων, συνετάχθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὀλίγον χρόνον πρὶν τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ φυλ-
~~λαίου~~ (ἦταν τὰ ὡς ἀνωτέρω μετὰ τοῦ Θουρίου) σταλῆ πρὸς δημοσίευσιν.
~~Ἐπιπλέον~~ τὸ ἀνεπίσημον τοῦτο κείμενον φέρει τὴν σφραγίδα τῆς ἀπολύτου
~~ἐπισημοσύνης~~, δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ συνταχθῆ μετὰ τοσούτου πάθους, μαρτυροῦντος τὰ τρικυμιώδη συναισθήματα, τὰ ὁποῖα συνεκλόνηζον τὴν ψυχὴν τοῦ συγγραφέως των, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑπαναστατικὸν μένος ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατείχето, εἰμὴ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου ἐγχειρήματος, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἢ τῆς ἀποτυχίας τοῦ ὁποίου ἐξηρτάτο ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ἐξολόθρευσις τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Ἐξ ἄλλου, τὸ γεγονὸς ὅτι, ὡς ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως, κατὰ τὰς τελευταίας μόνον πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς συνωμοσίας ἑβδομάδας ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τοῦ Ρήγα ἢ τῶν ἄλλων μεμνημένων ἐκ τοῦ ἐντύπου ἢ ἀπὸ χειρογράφου εἰς μυστικὰς συγκεντρώσεις καὶ ἐκίνει τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν συνωμοτῶν ὡς τι τὸ νέον καὶ ἄγνωστον ἕως τότε, ἀποτελεῖ καθ' ἡμᾶς ἀπόδειξιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ νέου τινὸς ἑπαναστατικοῦ κειμένου προσφάτως συνταχθέντος².

Εἰς τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν πορίσματα στηρίζεται καὶ ἡ γνώμη ἡμῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀκριβῆ χρόνον συγγραφῆς τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων καὶ τοῦ Πολιτεύματος. Τὸ γαλλικὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον, ὡς θέλει ἐκτεθῆ ἐκτενέστερον κατωτέρω, ἔχει ὡς ὑπόδειγμα ὁ Ρήγας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν, τὴν ὁποῖαν ὀνειροπολεῖ, καὶ εἰς τὰ πλεῖστα σημεῖα μεταφέρει κατὰ πιστὴν μετάφρασιν, εἶναι τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως, γνωστὸν ὡς « Σύνταγμα τῆς 24 Ἰουνίου 1793 ». Τὸ σύνταγμα τοῦτο, προῖόν τῶν ἀκράτων ἑπαναστατικῶν ἰδεῶν τῶν Ἰακωβινικῶν

1. Βλ. ἀνωτ., σ. 30, σημ. 2 καὶ σ. 32, σημ. 2.

2. Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 86, 92, 94, 100, 108.

λεσχῶν καὶ τῆς κομμούνας τῶν Παρισίων, οὐδέποτε ἐφηροσόθη. Βεβαίως, ἡ κυκλοφορία ἐντύπων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας δὲν ἦτο εὐκολος οὔτε ἐν Αὐστρουγγαρία οὔτε ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὅπου ἦσαν αὐστηρῶς ἀπηγορευμένα, οἱ δὲ κάτοχοι τοιούτων κατεδιώκοντο ἀμειλίκτως. Ἀλλὰ θὰ καθίστατο ἔτι πλέον δυσχερῆς ἡ ἀνεύρεσις ἐνὸς κειμένου ἀχρηστευθέντος μετὰ τὴν κατ' Ἰούλιον 1794 πτώσιν τῆς τρομοκρατίας τοῦ Ροβеспιέρρου καὶ ἀποκηρυχθέντος ὑπὸ τῶν θριαμβευσάντων Θεομιδωριανῶν, ὡς ὀδηγοῦντος εἰς ἀναρχίαν.

Δι' ἡσκημένον ἐπαναστάτην καὶ ἐπιτήδειον συνωμότην, ὡς ὁ Ρήγας, ὁ ὁποῖος μάλιστα εὗρίσκετο εἰς μυστικὰς ἐπαφὰς μετὰ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ πρακτόρων τῆς Δημοκρατίας, καθ' ὅλας δὲ τὰς ἐνδείξεις ἐχρησίμευε καὶ ὁ ἴδιος ὡς μυστικὸς πράκτωρ, δὲν ἦτο πολὺ δύσκολος ὑπόθεσις νὰ προμηθευθῇ ἐν ἀντίτυπον τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1794. Ἀλλ' ὡς ἐλέχθη ἤδη, μόνον τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἐν Βλαχία διαμονῆς του, δηλαδὴ ἀφ' ὅτου ἀντήχησαν αἱ νῆκαι τοῦ Βοναπάρτου ἐν Ἰταλίᾳ, κατελήφθησαν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ διεσπάρησαν οἱ δημοκρατικοὶ πράκτορες ἀνά τὴν Ἑλλάδα πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν, ἐκυφορήθησαν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Βελεστινλή τὰ σχέδια τῆς ὑποκινήσεως γενικῆς ἐπαναστάσεως τῶν λαῶν τοῦ Αἴμου καὶ δημιουργίας μεγάλης δημοκρατίας ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ δὲ ἰδέα τῆς συγγραφῆς πολιτεύματος δὲν θὰ ὠρίμασεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ρήγα εἰμὴ ἀφ' ὅτου ὠρίμασαν πλέον τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτοῦ σχέδια καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐφαρμογῆς. Τότε μόνον, δηλαδὴ πρὸ τῆς συντάξεως τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν συγγραφὴν τῶν ἐπαναστατικῶν ποιημάτων, ὁ Ρήγας θὰ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ συντάξῃ καὶ τὸ Πολίτευμα τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήγαζεν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως, καθιστῶν συγχρόνως τὸ πολίτευμα αὐτὸ διὰ τῶν ἐπεξηγήσεων καὶ παραδειγμάτων δημοκρατικὴν κατήχησιν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀπελευθερουμένων, ἀνωρίμων κατὰ μέγιστον μέρος πολιτικῶς, λαῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὸ μὲν σύνταγμα τοῦ 1793 εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ περιέλθει ἐν ἀχρηστία, ἐκείνου δὲ τοῦ 1795, μόλις τεθέντος ἐν ἐφαρμογῇ, ἡ ἀπόκτησις δὲν ἦτο εὐχερῆς.

Τὸ διασωθὲν πόρισμα τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως διαφωτίζει ἡμᾶς ἐπαρκῶς ἐπὶ τοῦ θέματος. Ὁ Ρήγας ἀρνεῖται νὰ δώσῃ οἵανδήποτε ἐξήγησιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐπαναστατικοῦ φυλλαδίου, προσποιούμενος ὅτι δὲν γνωρίζει κἄν ποῖος εἶναι ὁ συντάκτης τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως καὶ τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλ' ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς των, καθ' ὅσον ἔχει περὶ τούτου σαφῆ στοιχεῖα ἐξ ἄλλων μαρτυρικῶν καταθέσεων. Ἐτι πλέον, ἔχει ἐπισυνάψει ἐντὸς τοῦ φακέλου τῆς κατηγορίας κατασχεθείσας ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀπευθύνει ὁ Ρήγας

πρὸς τὸν ἐν Τεργέστη φίλον του καὶ μεμνημένον εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια Ἀντώνιον Κορωνιόν. Εἰς μίαν τῶν ἰδιοχειρῶν, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ δικαστικὸν πόρισμα, ἐπιστολῶν τούτων, ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν Κορωνιὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1797, ὁ Ρήγας παρεκάλει τὸν Κορωνιὸν ἢ νὰ μεταφράσῃ χάριν αὐτοῦ τὸν θεμελιώδη νόμον (σύνταγμα) τῆς Γαλλίας ἢ νὰ ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν αὐτὸ τοῦτο τὸ γαλλικὸν κείμενον πρὸς μετάφρασιν παρὰ τοῦ ἰδίου, διότι εἶχεν ἀνάγκην τούτου « χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ». (Für die griechische Nation). Φαίνεται ὅτι ὁ Κορωνιὸς καθυστέρησε νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ὁ Ρήγας, ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος, ἀπευθύνει δύο νέας ἐπιστολάς, μαρτυρούσας τὴν ὄλως ἐπείγουσαν ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν, ἡσθάνετο διὰ τοῦτο, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν παράκλησιν. Ἐπὶ τέλους, ὁ Κορωνιὸς ἀποστέλλει εἰς Βιέννην ὡς δεῖγμα ἑννέα κεφάλαια, τὰ ὁποῖα εἶχε μεταφράσει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Εἰς ἐπιστολὴν του ὑπὸ χρονολογίαν 26 Ἰουλίου 1797, ὁ Ρήγας γράφει πρὸς τὸν Κορωνιὸν ὅτι ἔλαβε μὲν τὸ τμήμα τοῦτο τῆς μεταφράσεως, ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν πολίτευμα, ἐκ τοῦ ὁποίου μετέφρασεν ὁ Κορωνιός, δὲν εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ ἴδιος παρὰ τοῦ Γάλλου προξένου ἐν Βλαχίᾳ καὶ τὸ ὁποῖον προφανῶς εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ ἐπεξεργάζεται. Παρακαλεῖ ἐν τούτοις τὸν φίλον του, ὅπως συνεχίσῃ τὴν μετάφρασιν, διότι μόνον ὠρισμένους τύπους προτίθεται νὰ παραλάβῃ ἐξ αὐτοῦ, θὰ συντάξῃ δὲ ὁ ἴδιος ἄλλο κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ θὰ τυπώσῃ τοῦτο εἰς 70.000 ἀντίτυπα¹.

Ἄλλος κατηγορούμενος συνωμότης, ὁ Πούλιος, ὁμολογεῖ ἐνώπιον τῆς ἀνακρίσεως ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ μελετωμένου σκοποῦ (ἀσφαλῶς λέγει τοῦτο ὡς ἐλαφρυντικόν) εἶχεν ἐγχειρίσει εἰς τὸν Ρήγαν ἐν ἀντίτυπον τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος. Πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν πιθανόν ὅτι τὸ κείμενον τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπεξεργάζετο ὁ Ρήγας, ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Πούλιου, ἀνέφερε δὲ εἰς τὴν ἐπιστολὴν καὶ κατὰ τὴν ἀπολογίαν του τὸν Γάλλον προξένον Βουκουρεστίου, οὐδὲν διακινδυνεύοντα, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸν φίλον του ἐξ ἐπιβαρυντικοῦ στοιχείου.

Ὁ Κορωνιὸς εἰς τὴν ἀπολογίαν του ὁμολογεῖ, τὸ ἄλλωστε ἐκ τῶν κατασχεθεισῶν ἐπιστολῶν ἀποδεδειγμένον, ὅτι εἶχε μεταφράσει καὶ ἀποστέλλει ὡς δεῖγμα εἰς τὸν Ρήγαν ἑννέα κεφάλαια τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει παρὰ τινος πλοιάρχου ἐκ Βενετίας, ὅτι σκοπίμως κατέστησε τὴν μετάφρασιν ἀκατανόητον διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ρήγαν ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκτυπώσεως καὶ διασπορᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὸν ἴδιον

1. Ἐ.ά., σ. 68. Ἄν πράγματι κατ' Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον τοῦ 1797 ὁ Γάλλος προξένος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ρήγαν τὸ κείμενον τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, τοῦτο δὲν θὰ ἦτο τὸ πρὸ πολλοῦ περιπεσὸν ἐν ἀχρηστίᾳ καὶ ἀποκηρυχθὲν σύνταγμα τοῦ 1793, ἀλλ' ἐκεῖνο τοῦ 1795.

σκοπὸν δὲν μετέφρασε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κειμένου¹. Ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις ἀπορρίπτει τὰς δικαιολογίας αὐτὰς ὡς ἐμφανῶς ἀνακριβεῖς, οὐδ' ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Κορωνιός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν πλέον πιστῶν φίλων τοῦ Ρήγα καὶ ἀφωσιωμένων εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια, καλῶς θὰ εἶχε μεταφράσει τὰ σταλέντα, ἂν δὲ δὲν ἀπέστειλε τὴν ὑπόλοιπον μετάφρασιν, τοῦτο θὰ ὠφείλετο εἰς τὴν ἔλλειψιν χρόνου. Ὅπως δὲ ὁ Ρήγας συνέχισεν ὁ ἴδιος τὸ ἔργον τῆς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ, εἰς τὸ ἔργον δὲ τοῦτο κατέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ κατοικίᾳ του, ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῇ ἀπολογία του ἄλλος κατηγορούμενος, ὁ Φίλιππος Πέτροβιτς².

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀντιλοῦμεν ἐκ τοῦ πορίσματος τῆς αὐστριακῆς δικαιοσύνης (δυστυχῶς αἱ ἀπολογίαι τῶν κατηγορουμένων καὶ αἱ μνημονευόμεναι κατασχεθεῖσαι ἰδιόγραφοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ρήγα δὲν ἀνευρέθησαν ἐν τῷ φακέλῳ) δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν κατὰ τρόπον βέβαιον τὰ ἀκόλουθα. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰουνίου 1797, δηλαδὴ τέσσαρας περίπου μῆνας πρὸ τῆς μυστικῆς ἐκτυπώσεως καὶ παραλαβῆς τῶν λαθραίων ἐντύπων πρὸς ἀναχώρησιν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ Ρήγας δὲν εἶχε συντάξει τὸ πολίτευμά του. Κατὰ τὰς αὐτὰς ἐνδείξεις δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰς χεῖράς του αὐτὸ τοῦτο τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ Πολιτεύματος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τὸ ὁποῖον θὰ ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν βασικῶς διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Τότε μόνον γράφει εἰς τὸν ἐν Τεργέστη μεμνημένον φίλον του νὰ τοῦ ἀποστείλῃ εἴτε μετάφρασιν εἴτε αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος. Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο ἀποκατάστασις διπλωματικῶν σχέσεων ἐπέτρεπέ πως τὴν μέσῳ Ἰταλίας ἐπικοινωνίαν καὶ προμήθειαν ἐντύπων διὰ Τεργέστης. Ὁ Κορωνιός, πολυάσχολος ἔμπορος, ἴσως καὶ μὴ ἔχων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δυνηθῆ νὰ προμηθευθῇ τὸ ἀπηγορευμένον ἐν Αὐστρουγγαρία καὶ λίαν ἐπικίνδυνον διὰ τὸν κάτοχόν του κείμενον τοῦτο, καθυστερεῖ, ὁ δὲ Ρήγας, ἀναμένων ἐναγωνίως, ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ ἄλλεπαλλήλους ὑπομνηστικὰς ἐπιστολάς.

Ἐν τῷ μεταξύ, εἴτε μέσῳ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Γάλλου προξένου, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ ἴδιος, εἴτε μέσῳ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου καὶ διευθυντοῦ τῆς « Ἐφημερίδος » Γεωργίου Πούλιου, ὡς ὁμολογεῖ ὁ τελευταῖος αὐτὸς καὶ τοῦτο εἶναι πιθανώτερον, γίνεται ἐπὶ τέλους κάτοχος ἐνὸς ἀντιτύπου τοῦ Γαλλικοῦ συντάγματος³. Τὸ σύνταγμα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ

1. Ἐ.ἀ., σ. 96.

2. Ἐ.ἀ., σ. 70.

3. Ἐ.ἀ., σ. 68 καὶ 96. Αὐτὴ ἡ ἀνάκρισις βεβαιοῖ ὅτι τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Ρήγα πολίτευμα ἦτο πιστὴ μετάφρασις τοῦ κειμένου τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος, τὸ

εἶναι ἄλλο ἐκείνου τοῦ 1793, τὸ κείμενον τοῦ ὁποίου ἀνευρίσκομεν σχεδὸν ἐπὶ λέξει μεταφρασμένον μετὰ προσθηκῶν καὶ ἐπεξηγήσεων εἰς τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον συνέταξεν ὁ Ρήγας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν δημοκρατίαν του. Ἄνευ ἀμφιβολίας, μὲ τὴν ἐργατικότητα, ἣτις τὸν διέκρινε καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἀνελάμβανε καὶ τὸ ὁποῖον ἐφλόγιζε τὴν σκέψιν του, κατὰ τὸ σχετικῶς βραχὺ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα θὰ ἐρρίφθη ψυχῇ τε καὶ σώματι πρὸς ταχυτάτην συντέλεσιν τοῦ μεγάλου ἐγχειρήματος, τὸ ὁποῖον εἶχε συλλάβει ἢ μεγαλουργὸς διάνοιά του. Τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια ἦσαν ἤδη κατεστρωμένα, τὸ δίκτυον τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε πλακῆ, τὸ ὄραμα τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς δημοκρατίας μετεβάλλετο εἰς τὴν συνταρασσομένην σκέψιν του εἰς εἰκόνα πραγματικότητος. Ἐπρεπεν ἡ ἑλληνικὴ δημοκρατία ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων της νὰ ἔχη τὸ πολίτευμά της, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ συνέζων καὶ θὰ ἐκυβερνῶντο ἐν ἰσότητι καὶ ἀδελφότητι, κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ ἰδεώδη τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ὅχι μόνον οἱ ὁμοσθνεῖς του Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ἐστέναζον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Σουλτάνου. Οἱ συνωμόται σύντροφοι εἰς τὸν ἀγῶνά του, ἀρκετοὶ τῶν ὁποίων ὀλίγον βραδύτερον τὸν συνώδευσαν εἰς τὸ μαρτύριον, ὁμολογοῦν ἢ ἀφίνουν εἰς τὰς καταθέσεις των νὰ νοηθῆ ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἐκλείετο εἰς τὴν κατοικίαν του, ὅπου τὸν ἀνεύρισκον ἀπερροφημένον εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Γαλλικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν σύνταξιν ἐκείνου τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας¹.

Ἐπὶ τέλους, περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1797, ὁ Ρήγας ἔλαβεν ἐκ Τεργέστης ἑννέα κεφάλαια γαλλικοῦ πολιτεύματος, μεταφρασθέντα ὑπὸ τοῦ Κορωνιοῦ. Διεπίστωσεν ἀμέσως ὅτι τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον μετέφρασε πρὸς χάριν του ὁ Κορωνιός, δὲν ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἰδικοῦ του πολιτεύματος καὶ σπεύδει νὰ γράψῃ ἀμέσως τοῦτο πρὸς τὸν φίλον του. Τὸ πόρισμα τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως, στηριζόμενον εἰς τὴν κατάθεσιν τοῦ Κορωνιοῦ, ἀναφέρει ὅτι τὸ μεταφρασθὲν ὑπὸ τούτου καὶ σταλὲν εἰς τὸν Ρήγαν κείμενον προήρχετο ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793. Ἄλλ' ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ λάθους, διότι τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ Κορωνιός, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προέρχεται εἰμὴ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1795. Μόνον τὸ κείμενον τοῦ συντάγματος τοῦ 1795 ἦτο δυνατόν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νὰ λάβῃ ὁ Κορωνιός ἐκ τῆς κατεχομένης

ὁποῖον ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ρήγαν ὁ Πούλιος (Ἐγγραφα..., ἔκδ. Ἀμάντου, σ. 162). Ὁ Πούλιος, βιβλιοπώλης ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ φανατικῶς προσηλωμένος εἰς τὰς γαλλικὰς δημοκρατικὰς ἰδέας, ἐπεδίδετο πολλάκις εἰς τὴν διασπορὰν ἐπαναστατικῶν ἐντύπων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐταξίδευεν εἰς Μολδοβλαχίαν. (Βλ. Γ. Λαίου, Οἱ ἀδελφοὶ Πούλιου, ἐν Δελτ. Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρ., τ. 12 (1957), σ. 262 κ.εξ.).

1. Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 70.

ὑπὸ τῶν Γάλλων Βενετίας. Ἐκεῖνο τοῦ 1793 εἶχεν ἤδη ὁ Ρήγας εἰς τὴν κατοικίαν του καὶ βάσει τούτου συνέτασσε τὸ πολίτευμά του. Ἐπομένως, ἂν ἐλάμβανε παρὰ τοῦ Κορωνιοῦ μετάφρασιν τοῦ ἰδίου κειμένου, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκφράζη τὴν ἐκπληξίν του καὶ νὰ γράφῃ ὅτι δὲν ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη ὑπὸ τὴν κατοχὴν του. Πιθανῶς ἡ σύγχυσις προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1795 δὲν ἔφερε τὴν συνήθη ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρονολογίαν, ἀλλὰ « τρίτον ἔτος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ».

Ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ρήγα φράσεως ὅτι ἔλαβεν « ἑννέα κεφάλαια », διαπιστουμένης καὶ ἐκ τῆς καταθέσεως τοῦ Κορωνιοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν πόσον ἀκριβῶς μέρος τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1795 ὁ Κορωνιὸς μετέφρασε καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ρήγαν. Ἄν λάβωμεν τὴν λέξιν « κεφάλαιον » ὡς ὑπονοοῦσαν τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐν τῷ γαλλικῷ τούτῳ συντάγματι ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάστης σειρᾶς ὁμοειδῶν ἄρθρων λέξιν *titre*, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Κορωνιὸς εἶχε μεταφράσει καὶ ἀποστείλει ἑννέα *titres* περιλαμβάνοντας ἐν ὄλῳ 295 ἄρθρα, ἧτοι τὸ μέγιστον καὶ οὐσιωδέστερον, περιλαμβάνον σχεδὸν πᾶσαν τὴν διάρθρωσιν τῆς πολιτείας, τμῆμα τοῦ συντάγματος τοῦ 1795. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς πιστευτόν. Ὁ Κορωνιὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἐτόνιζεν εἰς τὴν ἀνάκρισιν, ὅτι δὲν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ρήγαν εἰμὴ ἐν μόνον μικρὸν τμῆμα ὡς δείγμα· καὶ ὁ Ρήγας δὲν θὰ ἀπῆντα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ζητῶν νὰ συνεχίσῃ τὴν μετάφρασιν. Πιθανώτερον εἰς ἡμᾶς φαίνεται ὅτι ὁ Κορωνιὸς, λέγων « ἑννέα κεφάλαια », ἐνόει τὰ ἑννέα πρῶτα ἄρθρα τοῦ συντάγματος 1795 (ἴσως καὶ μετὰ τῆς προτασσομένης Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων), ὅποτε πράγματι ἐπρόκειτο μόνον περὶ « δείγματος », ἱκανοῦ νὰ πείσῃ τὸν Ρήγαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ κειμένου διαφόρου ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, ἀλλ' ἀνεπαρκοῦς πρὸς σύλληψιν καθολικῆς εἰκόνας περὶ τούτου. Δὲν ἀποκλείεται ὁμως νὰ ἀπέστειλεν ἐν μεταφράσει ὁ Κορωνιὸς βραχεῖαν περίληψιν τῶν ἑννέα κεφαλαίων (*titres*). Πάντως ὁ Ρήγας διὰ τοῦ ἀποσταλέντος « δείγματος » πᾶν ἄλλο ἢ θὰ εἶχε πλήρη καὶ σαφῆ εἰκόνα τοῦ συντάγματος τοῦ 1795.

Ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἄποψιν ταύτην, διότι αὕτη καὶ μόνη δικαιολογεῖ τὸν τρόπον τῆς συγγραφῆς τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα. Ὁ ἴδιος γράφει εἰς τὸν Κορωνιὸν ὅτι « μόνον τὸν τύπον θέλει παραλάβει ἐξ αὐτοῦ, θὰ συντάξῃ δὲ ἄλλο κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα »¹. Ὁ τύπος ἢ μᾶλλον οἱ τύποι, τοὺς

1. Ἐ.ά., σ. 68. Ὁ Κορωνιὸς ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ρήγαν διὰ τὴν μέσῃ Τεργέστης προμήθειαν ἐπαναστατικῶν ἐντύπων, παρ' αὐτοῦ δὲ εἶχε λάβει καὶ τὴν προκήρυξιν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Γεντιλὸ πρὸς τοὺς Ἑλληνας τῶν Ἰονίων νήσων (Ἐγγραφα.... ἐκδ. Λεγκράν, σ. 98).

ὁποίους παρέλαβεν ὁ Ρήγας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1795, ἦσαν κυρίως δύο θεμελιώδεις διατάξεις, μεταβάλλουσαι ἄρθρον τὰς ἀντιστοίχους τοῦ συντάγματος τοῦ 1793: Ἡ ἴδρυσις πενταμελοῦς Διευθυντηρίου ἀντὶ τοῦ εἰκοσιτετραμελοῦς ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 62) καὶ ἡ ἴδρυσις δύο νομοθετικῶν σωμάτων, ἀντὶ τῆς μόνης Βουλῆς τοῦ συντάγματος τοῦ 1793 (ἄρθρ. 39). Ὁ Ρήγας ἔλαβε γνῶσιν τῶν θεμελιωδῶν τούτων μεταβολῶν εἴτε ἐκ τῆς περιλήψεως τοῦ Κορωνιοῦ, εἴτε ἐκ προσωπικῶν πληροφοριῶν ἢ ἄλλως πως. Ἄλλ' ἂν εἶχεν ἐνώπιόν του τὸ πλήρες κείμενον τοῦ συντάγματος τοῦ 1795, ὅσονδήποτε καὶ ἂν κατείχeto ὑπὸ ἀγωνιώδους βίας νὰ περατώσῃ τὸ ἔργον καὶ νὰ παραδώσῃ τοῦτο πρὸς ἐκτύπωσιν, θὰ εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐναρμονίσῃ τὰς μεταβολὰς ταύτας τῆς τελευταίας στιγμῆς διὰ παραθέσεως καὶ μερικῶν εἰσέτι ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ συντάγματος τούτου, ἀναποσπᾶστως συνδεδεμένων πρὸς τὴν ὅλην ἔννοιαν τῶν μεταβολῶν τούτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν θὰ «προσεκόλλα» ἀπλῶς τὰς μεταβολὰς αὐτὰς ἄνευ ὀργανικοῦ συνδέσμου πρὸς τὰς λοιπὰς διατάξεις τοῦ συντάγματος τοῦ 1793, τὸ ὁποῖον μετέφραζεν, οὔτε θὰ περιέπιπτεν εἰς χάσματα, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν συνεχείᾳ¹.

Ἐξαιρέσει τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω περιπτώσεων, αἱ ὁποῖαι παρὰ τὴν σοβαρότητά των ὡς τροποποιήσεις πολιτειακοῦ συστήματος, καθίστανται ἐπεισοδιακαί λόγῳ τῆς ἄνευ ὀργανικοῦ συνδέσμου τοποθετήσεώς των τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ Ρήγας ἠκολούθησεν ἅπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1793, μεταφράσας ἀπάσας αὐτοῦ τὰς διατάξεις ὅσον ἠδύνατο, ἢ ἐνόμιζεν ὡς ἐνδεδειγμένον, πιστῶς, σεβασθεῖς δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἀριθμητικὴν τῶν ἄρθρων τάξιν τόσον τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων, ὅσον καὶ τοῦ καθαντοῦ καταστατικοῦ χάρτου. Ἡσκημένος σχετικῶς ὡς ἦτο μεταφραστῆς, διότι εἶχεν ἤδη μεταφράσει ἱκανὸν ἀριθμὸν ἔργων ἐκ τῆς γαλλικῆς, δὲν θὰ ἐχρειάσθη πολὺν χρόνον, ἴσως νὰ ἤρκεσαν πρὸς τοῦτο δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδες, μολονότι ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς χρόνου πρὸς νέαν ἐπεξεργασίαν τῆς μεταφράσεως μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι παρεῖσφρησαν καὶ λάθη τινὰ ἐκ παρανοήσεων².

1. Βλ. ἐν τέλει τὰς κατ' ἄρθρον ἐρμηνευτικὰς καὶ κριτικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ πολιτεύματος. Τὸ πλεόν χαρακτηριστικὸν λάθος, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέπεσεν ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς τελευταίας στιγμῆς ἄνευ νέας ἐπεξεργασίας, εἶναι ὅτι ἄφησεν ὡς εἶχε τὸ ἄρθρον 64, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἐκτελεστικὸν διοικητήριον (Διευθυντήριον) «ἀλλάζει τὸ ἡμισυ κάθε χρόνον». Ἄλλὰ τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἐφ' ὅσον τὸ ἄρθρ. 62 τοῦ συντάγματος 1793, θεσπίζον 24μελὲς ἐκτελεστικὸν συμβούλιον, παρέμενεν ὡς εἶχεν. Ἐνῶ ἐν τῷ ἰδίῳ ἄρθρ. 62 ὁ Ρήγας, βάσει τοῦ συντάγματος 1795, ἐθέσπιζε πενταμελὲς Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ «ἀλλάξῃ τὸ ἡμισυ κάθε χρόνον»!

2. Βλ. κυρίως τὰς σημειώσεις ἡμῶν ἐπὶ τῶν ἄρθρων τῆς Διακηρύξεως καὶ τοῦ Πολιτεύματος.

Ἄλλὰ δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῆς μεταφράσεως. Ἦδη αὐτὸς ὁ Ρήγας ἔγραφεν εἰς τὸν Κορωνιὸν ὅτι συντάσσει πολίτευμα «κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα», τοῦτο δὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὑπονοοῦν κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέκυπτεν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως. Καὶ αὐτὸ κυρίως ἐπέτυχεν, ὄχι τόσον διὰ μεταβολῶν τοῦ κειμένου τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, ὅσον διὰ τῶν προσθηκῶν καὶ ἐπεξηγήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπασχολήσουν ἡμᾶς ἐν συνεχείᾳ. Αἱ προσθῆκαι καὶ ἐπεξηγήσεις τοῦ Ρήγα περικλείουν τὰς δημοκρατικὰς καὶ ἐπαναστατικὰς του ἰδέας, αὐταὶ ἐνσαρκώνουν τὸ ὄραμα τοῦ μεγάλου ἐπαναστάτου καὶ ἰδεολόγου περὶ ἰδρύσεως ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μιᾶς μεγάλης Δημοκρατίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, εἴτε Ἕλληνες ἦσαν, εἴτε Σλάβοι, εἴτε Ρουμάνοι, εἴτε Ἀλβανοί, Βούλγαροι ἢ ἀκόμη καὶ Τούρκοι, θὰ ἔχαιρον ἐν ἰσότητι πάντων τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Ὁ Ρήγας εἶχεν ἤδη συλλάβει ἀπὸ μακροῦ τὸ ὄραμα αὐτὸ δημιουργίας τοιαύτης μορφῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας καὶ εἶχε καταστρώσει ἐν νῷ τὴν πολιτειακὴν αὐτὴν τάξιν τοῦ μέλλοντος νὰ ἀνακύψῃ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως κράτους. Εἶχεν ἄλλωστε ἐν τινι μέτρῳ διακηρύξει τὰς ἰδέας αὐτὰς εἰς τὸν «Θούριον», ὅπου παρῶρα ὀνομαστικῶς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης νὰ ἐξεγεροῦν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ δεσποτικοῦ ζυγοῦ καὶ νὰ ἀπολαύσουν ἔπειτα ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας. Τώρα δὲν ἐπρόκειτο παρὰ νὰ δώσῃ πολιτειακὸν περιεχόμενον, ἀκριβέστερον ἴσως οὐσιαστικὸν νόημα, εἰς τὰς ἰδέας του, ἐνσωματώνων αὐτὰς εἰς τὸ μεταφραζόμενον σύνταγμα τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας. Ἄλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐρμηνευτικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἐν εἴδει δημοκρατικῆς κατηχέσεως προσθέτει εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἄρθρων τῆς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τούτων ὑπὸ τῶν στερουμένων πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἦτο ἤδη ἀπὸ πολλοῦ παρεσκευασμένος καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Συνωμότης ἐξησκημένος καὶ προπαγανδιστῆς πεπειραμένος, θὰ εἶχεν ἤδη μυήσει διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ πολλοὺς τῶν φίλων καὶ ὁπαδῶν του εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ του σχέδια. Διὰ τοῦτο ἤρκεσε πρὸς σύνταξιν παρομοίου μνημειώδους ἔργου, καταπλήσσοντος καὶ σήμερον διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν σκέψεων καὶ τὴν ἑναρμόνισιν μεγάλων ἰδεωδῶν πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰς πραγματικότητας, χρονικὸν διάστημα βραχύτατον, πάντως οὐχὶ μακρότερον τῶν τεσσάρων μηνῶν¹.

1. Συμπεραίνομεν τοῦτο ἐκ τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία ἀπημθύνθη πρὸς τὸν Κορωνιὸν τὴν 26 Ἰουλίου (βλ. ἄνωτ., σ. 37) δηλαδὴ δύο περίπου μῆνας πρὶν τὸ ὄλον κείμενον τοῦ φυλλαδίου παραδοθῆ εἰς τὸ τυπογραφεῖον πρὸς ἐκτύπωσιν (βλ.

Ὁ Ρήγας προέταξε τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων καὶ τοῦ καθ'αυτὸ πολιτεύματος μίαν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, ἣ ὁποία, ἄνευ ἀμφιβολίας, ἐγράφη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας, ὅτε εἶχεν ἤδη περατωθῆ ἡ σύνταξις τοῦ Πολιτεύματος καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ τελευταῖον δημιούργημα τῆς διανοίας του. Ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις ἀποκαλεῖ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην εἰς τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων καὶ τὸ σύνταγμα «ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν» καὶ χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς τι τὸ κεχωρισμένον στοιχεῖον ἐνοχῆς. Καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν πρόκειται περὶ συνήθους κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν συνταγμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως αἰτιολογικῆς εἰσηγήσεως εἰς τὴν διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ἀλλὰ περὶ μιᾶς ἐκ τῶν πλέον ἐντόνων ἐπαναστατικῶν προκηρύξεων, διὰ τῆς ὁποίας αἰτιολογεῖται ὄχι τόσον ἡ καθιέρωσις τῶν δικαιωμάτων, ὅσον αὐτὴ αὕτη ἡ ἐκανάστασις πρὸς ἀπόκτησιν τούτων διὰ δραματικῆς περιγραφῆς τῶν δεινῶν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ προκήρυξις αὕτη εἶναι καὶ ὠραιότερον πνευματικὸν δημιούργημα τοῦ Ρήγα, ἐκφράζον ~~ἐκείνην τὴν ἀνάγκην~~ τρικυμιώδη αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐτάρασσον τὴν ψυχὴν του, ~~καὶ τὴν ἀνάγκην~~ παρεσκεύαζε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀπολυτρώσεως, καὶ παρέχον ~~ἐκείνην τὴν ἀνάγκην~~ βουλίσιας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνταρακτικῆς παραστατικότητος. ~~Ἐν τῷ~~ **Ἐν τῷ Θούριον**, περιγράφων τὰ δεινὰ τῆς δουλείας καὶ κινῶν τὸν λαὸν εἰς ἐκανάστασιν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, ὁ Ρήγας ἐμφανίζεται ὀρμητικὸς ποιητής. Εἰς τὴν προκήρυξιν αὐτὴν ἀποδεικνύεται ρήτωρ, ὃ δὲ τεταραγμένος ψυχικός του κόσμος ἐκδηλοῦται διὰ χειμαρρῶδους εὐγλωττίας καὶ ρητορικῶν σχημάτων, ἀξίων ὁμιλητοῦ τῆς Πηνυκὸς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἱκανῶν νὰ συγκινήσουν μέχρι δακρύων καὶ νὰ μεταδώσουν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν ἀκροατὴν τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα συνεκλόνιζον τὴν ψυχὴν του. Καὶ πράγματι, μετὰ τὸν Θούριον, ἡ προκήρυξις αὕτη εἶναι ἐκείνη ἣ ὁποία συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε περισσότερον τοὺς Ἑλληνας συνωμότας. Ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως, ἐκυκλοφόρει χειρόγραφος καὶ ἀνεγινώσκειτο εἰς τὰς μυστικὰς συγκεντρώσεις τῶν μεμνημένων εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ρήγα¹. Δύναται νὰ συγκριθῆ περισσότερον πρὸς τὰς προκηρύξεις τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μετὰ τοῦ αὐτοῦ διττοῦ σκοποῦ, τῆς αἰτιολογίας τῆς ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο, καὶ τῆς παραορμήσεως τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς ἀγῶνα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

κατωτ., σ. 44). — Πρέπει δὲ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ τρίμηνον χρονικὸν διάστημα ὁ Ρήγας συνέχιζε τὴν ἐποπτεῖαν τῆς ἐκτυπώσεως τῶν λοιπῶν ἔργων του, κατηύθυνε τὰς μυστικὰς συγκεντρώσεις τῶν μεμνημένων φίλων του καὶ διεξήγεν εἰς εὐρυτάτην ἔκτασιν ἐπαναστατικὰς συνεννοήσεις.

1. Βλ. ἀνωτ., σ. 32, σημ. 2.

Εἶναι ὁμῶς περισσότερο ἔντονος καὶ ὀρμητικὴ τούτων, περισσότερο πλουσία εἰς εἰκόνας, ὡς καὶ εἰς φιλολογικὴν ἔκφρασιν συναισθημάτων. Μόνον πρὸς τὸ τέλος ἐνθυμεῖται τὸν κατὰ μίμησιν τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος σκοπὸν αὐτῆς ὡς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ τῆς διακηρυκτικῆς αἰτιολογίας τῆς ἐπαναστάσεως μεταφέρεται εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς καθιερώσεως καὶ διασφαλίσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ὡς θεμελίου τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Ἐν τῇ πραγματικότητι, μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ εἰς τὸ τέλος φράσεις τινές, καὶ αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον μεταβεβλημέναι πρὸς ἑναρμονισμόν ἢ πρὸς ἐντιονωτέραν ἔκφρασιν, ὑπενθυμίζουν τὴν εἰσήγησιν τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὅταν τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα διὰ τὴν ἐξόρμησιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἑναρξιν τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ ἐγχειρήματος, ὁ Ρήγας παρέδωσε κρυφίως εἰς τὸ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τῶν ἀδελφῶν Πούλιου τὰ ἐπαναστατικά του ἔργα πρὸς δημοσίευσιν. Οὐδεμία μένει ἀμφιβολία ὅτι τὸ κύριον ἐπαναστατικὸν φυλλάδιον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς κατ' αὐτοῦ κατηγορίας, περιελάμβανε τὴν προκήρυξιν, τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων, τὸ καθ'αυτὸ πολίτευμα καὶ τὸν Θούριον, διότι ἐπανελημμένως ὑπογραμμίζεται τοῦτο τόσον εἰς τὰ πορίσματα τῆς ἀστυνομικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἀνακρίσεως, ὅσον καὶ εἰς τὰς σταλείσας ἐκθέσεις πρὸς τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν αὐτοκράτορα¹. Εἰς τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα μνημονεύονται πάντοτε τὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ Ρήγα κατὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω τάξιν. Ὅτι προηγεῖτο ἡ ἐπαναστατικὴ προκήρυξις συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποκαλεῖ τὸ ὅλον φυλλάδιον « Ἑλληνικὴν προκήρυξιν » (Griechische Proclamation), ἐνίοτε δὲ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν γνωστὸν τίτλον τοῦ συντάγματος « Νέα πολιτικὴ διοίκησις » κ.λ.π., ὡς ἐν προμετωπίδι².

Ἡ ἐκτύπωσις ἐγένετο περὶ τὴν 20ὴν Νοεμβρίου 1797³. Ὑπὸ τὸ καθ'εστὼς τῶν Ἀψβούργων οἷονδῆποτε δημοσίευμα ὄφειλε νὰ τύχη προηγουμέ-

1. Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 70, 88.

2. Ἐ.ἀ., σ. 68. Ἐνίοτε ἀποκαλεῖται καὶ « ἐπαναστατικὴ προκήρυξις πρὸς τοὺς Ἕλληνας » (revolutionären Aufruf an die Griechen). Ἐγγραφα..., ἔκδ. Ἀμάντου, σ. 66.

3. Τοῦτο συνάγεται κατὰ τρόπον περίπου ἀσφαλῆ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐν ἐκθέσει τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Βιέννης, ἡ ὁποία συνετάχθη εὐθύς μετὰ τὴν σύλληψιν ὑπὸ χρονολογίαν 25 Δεκεμβρίου 1797, ἀναγράφεται ὅτι ἡ ἐκτύπωσις ἐγένετο πέντε ἑβδομάδας προηγουμένως (Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 16). — Τὸ αὐτὸ συνάγεται καὶ ἐκ τῆς μαρτυρικῆς καταθέσεως τοῦ τυπογράφου, χρονολογίας 26 Δεκεμβρίου 1797, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἡ ἐκτύπωσις ἐγένετο « πρὸ πέντε ἑβδομάδων » (Ἐγγραφα..., ἔκδ. Ἀμάντου, σ. 29). Βλ. καὶ ἀνωτ., σ. 12.

νης ἐγκρίσεως τῆς λογοκρισίας. Φυσικῶ τῷ λόγῳ ὁ Ρήγας ἠγνόησε τὴν λογοκρισίαν, ἣ ὁποία ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν δημοσίευσιν, ἀλλ' ὄφειλε καὶ νὰ καταγγεῖλῃ ἀμέσως τὸν συγγραφέα πορομοίου ἐπαναστατικοῦ ἔργου εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Ἡ λαθραία στοιχειοθέτησις καὶ ἐκτύπωσις διήρκεσε δύο ἡμερονύκτια, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ Ρήγας εὗρίσκετο, συμφώνως πρὸς τὸ πόρισμα τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως, σχεδὸν πάντοτε παρών, ἐκτελῶν ὁ ἴδιος τὰς διορθώσεις καὶ ἐπιβλέπων προσωπικῶς τὸ ὅλον ἔργον¹.

Ἐν τῇ αὐτῇ δικαστικῇ ἐκθέσει καθορίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτυπωθέντων ἀντιτύπων ἀνήρχετο εἰς τρεῖς χιλιάδας, πάντα δέ, εὐθὺς ὡς ἐπερατώθη τὸ ἔργον, ἐστάλησαν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ρήγα. Ἐκ τῶν μαρτυρικῶν πάντοτε καταθέσεων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ ἡ αὐστριακὴ ἀνάκρισις, συνάγεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκτύπώσεως ὁ Ρήγας, μεθ' ὅλων τῶν ἐπιβεβλημένων προφυλάξεων ἤρχισε νὰ διασπείρῃ τὰ ἐπαναστατικὰ φυλλάδια εἰς τοὺς φίλους ἢ νὰ ἀποστείλλῃ αὐτὰ εἰς ἄλλους μεμνημένους, ἐγκατεστημένους εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἢ ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας².

Εἰς τὰ κατασχεθέντα ἐν Τεργέστη κιβώτια ἡ ἀστυνομία ἀνεῦρε 2785 ἀντίτυπα³. Περὶ τὰ δέκα πέντε ἀκόμη ἠδυνήθη νὰ περισυλλέξῃ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας, κατόπιν ἐρευνῶν εἰς τὰς κατοικίας συλληφθέντων ἢ παραδοθέντων ὑπὸ ἄλλων προσώπων. Οὕτω ἐκ τῶν 3000 ἀντιτύπων διέφυγον τὴν κατάσχεσιν περὶ τὰ 200. Ἄνευ ἀμφιβολίας, τὰ πλεῖστα τούτων θὰ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν κατόχων των μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας ἐκ φόβου μή, ἀνευρισκομένων, ὑποστοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν τύχην τοῦ Ρήγα. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἐξηγεῖται τὸ γεγονός ὅτι οὐδὲν ἀντίτυπον τῆς πρωτοτύπου ἐκδόσεως ἀνευρέθη μέχρι σήμερον. Ὁ Θούριος ὕμνος ἐκυκλοφόρει ἤδη εὐρύτατα ἐκ χειρογράφων, δὲν ἦτο δὲ καὶ δύσκολος ἢ ἀντιγραφῆ ἐκ διασωθέντος ἀντιτύπου, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ ποιήματος σχετικῶς οὐχὶ μακροῦ καὶ συγκλονίζοντος τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων⁴.

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, τὴν διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τὸ πολίτευμα, ἡ ἀντιγραφὴ καὶ κυκλοφορία διὰ χειρογράφων δὲν ἦτο εὐχερῆς οὐ μόνον λόγῳ τοῦ μακροσκελοῦς πεζοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ

1. Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λεγκράν, σ. 16. Βλ. καὶ ἄνωτ., σ. 12.

2. Τὸ βάσει τῶν ἀπολογιῶν τῶν κατηγορουμένων καὶ τῆς ὅλης ἀνακρίσεως συνταχθέν δικαστικὸν πόρισμα παρέχει σχετικῶς πολλὰς διαφωτιστικὰς πληροφορίας (Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λεγκράν, σ. 59 κ.έ.). Βλ. ἄνωτ., σ. 12, σημ. 2.

3. Ἐγγραφα..., ἐκδ. Ἀμάντου, σ. 148. Βλ. καὶ ἄνωτ., σ. 13.

4. Περὶ τῆς ἀνά τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα διαδόσεως χειρογράφου τοῦ Θουρίου σχεδὸν εὐθὺς μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ρήγα, βλ. ἐν ἡμετέρῳ ἔργῳ Rhigas Velestinlis, σ. 90 κ.έ., ἐνθα καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ θέμα τοῦτο πηγαί.

λόγῳ τῶν ποικίλων καὶ βαθυτέρων πολιτικῶν νοημάτων, τὰ ὅποια περιελάμβανε. Ἄλλωστε, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ἐθνεγεργτικὸν μόνον ποίημα ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρουσίαζεν ἄμεσον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ὑποδούλους.

Εἶναι πάντως εὐτύχημα ὅτι, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὅλον πεζὸν κείμενον τοῦ φυλλαδίου, δηλαδὴ τὸ Πολίτευμα κ.λ.π., εἶχε μεταφερθῆ εἰς χειρόγραφα ἐκ σωζομένων εἰσέτι ἐντύπων, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἀπωλέσθη τὸ ἐθνικὸν τοῦτο κειμήλιον¹. Ὅχι μόνον ἡ νεωτέρα ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἡ καθόλου ἔρευνα τῶν ἰδεολογικῶν ἀγώνων καὶ τῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων τῆς Εὐρώπης θὰ ὑφίσταντο σοβαρὰν ἀπώλειαν, ἐὰν δὲν ἔφθανε μέχρις ἡμῶν τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο δημιούργημα τῆς διανοίας τοῦ Ρήγα Βελεστινλή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Ἡ « ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ »

ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Βραχὺ σχετικῶς χρονικὸν διάστημα, καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις οὐχὶ μακρότερον τοῦ τετραμήνου², ἤρκεσεν εἰς τὸν Ρήγαν νὰ συντάξῃ ἔργον πολυσύνθετον, ἀπαιτοῦν χρῆσιν νομικῶν ὄρων διὰ πρώτην φορὰν ἐν ἐφαρμογῇ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πλείστας ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἐτι πλέον, τὸ ἔργον τοῦτο ἀπῆτει πολιτειολογικὰς γνώσεις ἐπὶ διακηρύξεων καὶ θεωριῶν, αἱ ὅποια ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον σφοδρῶν καὶ μακρῶν συζητήσεων εἰς τὰς γαλλικὰς ἐθνοσυνελεύσεις, ἕως ὅτου κατασταλά

1. Βλ. λεπτομερείας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν τῇ εἰσηγήσει τοῦ παρόντος.

2. Βλ. ἄνωτ., σ. 41. Ἄν ὁ Ρήγας εἶχε εἰς χεῖράς του τὸ κείμενον τοῦ Γαλλικοῦ συντάγματος πρὸ τοῦ Ἰουνίου 1797, δὲν θὰ ἀνεζήτει κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον καὶ διὰ σειρᾶς ἐπιστολῶν « χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους » τὸ κείμενον αὐτὸ παρὰ τοῦ Κορωνιοῦ (Ἐγγραφα..., ἔκδ. Λεγκράν, σ. 68). Ἀλλὰ καὶ ἂν τυχὸν ἀνέμενεν ἄλλο κείμενον γαλλικοῦ συντάγματος (τὸ τοῦ 1795) καὶ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔγραφε πρὸς τὸν Κορωνιὸν, τότε δὲν θὰ ἐξέφραζε δι' ἐπιστολῆς σταλείσης πρὸς τὸν Κορωνιὸν κατὰ τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου 1797 τὴν ἐκπληξίν του, διότι τὰ μεταφρασθέντα καὶ σταλέντα ὑπὸ τούτου κεφάλαια δὲν ἀνήκον εἰς τὸ γαλλικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν (ἔ.ἀ., σ. 68 καὶ 96). Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, ἂν μὴ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου, τὸ χειρόγραφον ἦτο ἤδη ἔτοιμον πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸ τυπογραφεῖον Πούλιου, πρέπει ἀναγκαίως νὰ περιορίσωμεν εἰς τὸ μεσολαβοῦν τετράμηνον αὐτὸ χρονικὸν διάστημα τὴν σύνταξιν τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Ρήγα.

ξουν εἰς συνταγματικά θεσπίσματα, ὡς καὶ ἑναρμονισμόν τῶν ἰδίων ἰδεῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἤδη ἐφλέγετο ὁ ἀνήσυχος νοῦς του, περὶ κοινῆς διαβιώσεως τῶν ἀπελευθερουμένων λαῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διακηρυχθεισῶν αὐτῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν παρέχει λογικὴν, λόγῳ τῆς μεγίστης σπουδῆς, ἐξηγήσιν εἰς τὰ σημειωθέντα λάθη καὶ τὰς ἄλλας ἐλλείψεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ κινεῖ τὸν θαυμασμόν διὰ τὸ συντελεσθὲν ἐν τῷ αὐτῷ ἔργῳ τόσης ποικιλίας καὶ ὁλκῆς εἰς διατύπωσιν ἰδεῶν.

Δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν περαιτέρω μὲ τὴν προταχθεῖσαν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, ἣ ὁποία, ὡς ἐγράφη ἤδη, ἀποτελεῖ περισσότερον ἐν «ἐπαναστατικὸν μανιφέστον», κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν προκηρύξεων τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἢ ὀργανικὸν τμῆμα τοῦ πολιτεύματος. Τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα μετὰ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου δύναται νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν μας πρὸς ἀναλυτικὴν καὶ κριτικὴν ἐκθεσιν ὑπὸ τὰς ἀκολουθοῦσας ἐπόψεις: 1) Ὡς πιστὴ μετάφρασις ἢ ἐλευθέρᾳ παράφρασις τοῦ κειμένου τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793 καὶ τῶν βάσει τοῦ συντάγματος τοῦ 1795 γενομένων τροποποιήσεων. 2) Ὡς προσθήκη ἐρμηνευτικῶν παραδειγμάτων προοριζομένων διὰ τὴν πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀπαιδευτῶν πολιτῶν τοῦ νέου δημοκρατικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐν γένει καλυτέραν κατανόησιν τῶν διατάξεων τοῦ συντάγματος. 3) Ὡς κατὰ παρέκκλισιν ἢ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν διατάξεων τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος παράθεσις νέων, κατὰ τὸ πλεῖστον προῖόν τῆς φιλελευθέρᾳ διανοίας τοῦ Ρήγα. 4) Ὡς συνταγματικὴ καθιέρωσις τῆς ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἰσότητι ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων διαβιώσεως ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας πάντων τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης.

Περὶ τῆς μεταφραστικῆς ἀποδόσεως τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Ρήγα θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὀλίγα τινὰ ἐν τῇ ἀνά χειρᾶς μελέτῃ¹. Ἡ εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ἀπόδοσις τοῦ ὅλου κειμένου, σύμφωνος ἄλλωστε πρὸς τὰς ἀπὸ μακροῦ δεδηλωμένας γλωσσικὰς ἰδέας τοῦ Ρήγα, ἦτο ἀπαραίτητος ἐν προκειμένῳ διὰ τὴν εὐρυτέραν ἀποστολὴν τοῦ ἔργου τούτου, ἥτοι τὴν ἐν εἴδει δημοκρατικῆς κατηχέσεως διὰ τῶν συμπληρώσεων καὶ προσθηκῶν παραδειγμάτων κατανόησιν του ὑπὸ τῶν κατὰ μεγίστην πλειονότητα ἐν πλήρει ἀπαιδευσίᾳ διατελουσῶν λαϊκῶν μαζῶν. Θὰ ἦτο ἐξ ἄλλου δυσχερὲς καὶ ἀνακόλουθον νὰ πράξῃ ἄλλως, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἀριθρὸν 53 αὐτοῦ τούτου τοῦ Πολιτεύματος ὥρισεν ὅτι «ὅλοι οἱ νόμοι καὶ αἱ προσταγαὶ γίνονται εἰς τὴν ἀπλήν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν». Ἄν ὁ Ρήγας μετέφραζεν εἰς λογίαν

1. Ἐν εἰδικῷ κεφαλαίῳ ἄλλης μελέτης, δημοσιευθησομένης ἐν συνεχείᾳ, πραγματευόμεθα καὶ τὸ ὅλον θέμα τῆς γλώσσης τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα.

γλῶσσαν τὸ ἔργον του, τοῦτο θὰ προωρίζετο διὰ τὴν τάξιν τῶν πεπαιδευμένων καὶ λογίων, σχετικῶς λίαν περιορισμένου ἀριθμοῦ, καὶ ἐπομένως δὲν θὰ ἐξεπλήρωνε τὸν σκοπὸν του.

Ἄλλ' ἡ βασικὴ αὐτὴ ἀρχή, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Ρήγας ἐξεκίνησε πρὸς σύνταξιν τοῦ Πολιτεύματος, μοιραίως ᾧδήγει εἰς ἐμπόδια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐφαινοντο ἀνυπέρβλητα. Ὄφειλε νὰ ἀποδώσῃ βαθείας νομικὰς ἐννοίας, περιλαμβανούσας ὄρους, διὰ πρώτην πολλάκις φορὰν διατυπωθέντας ὑπὸ τῶν ἐπιφανῶν νομομαθῶν τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων, εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν, τότε στερουμένην ἐπαρκoῦς καλλιεργείας εἰς διατύπωσιν πολιτειακῶν διανοημάτων. Δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Ρήγας, ἂν καὶ στερούμενος νομικῆς καταρτίσεως, ὑπερεσκέλισε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐπιτυχῶς τὰ ἐμπόδια αὐτά, τὰ ὁποῖα ἴσως ἠνάγκαζον οἷονδήποτε ἄλλον νὰ δειλιάσῃ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔργον. Τὰ λάθη, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέπεσε κατὰ τὴν μετάφρασιν, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν ἀντιστοίχων λέξεων, φαίνονται σήμερον εἰς ἡμᾶς σοβαρά, διότι τυγχάνομεν ἄλλης γενικῆς μορφώσεως. ἀκόμη δὲ καὶ διότι ἡ λαϊκὴ γλῶσσα κατὰ τὸν διαρρεῦσαντα χρόνον διὰ τῆς καλλιεργείας ἐξειλίχθη αἰσθητῶς. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἂν τὸ σύνταγμα τοῦ Ρήγα προελάμβανε νὰ ἔλθῃ εἰς γνῶσιν τῶν λαϊκῶν μαζῶν, τὰ λάθη αὐτὰ θὰ παρήρχοντο ἀπαρατήρητα, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει δὲν θὰ ἠμπόδιζον τὸ ἔργον τοῦτο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν του¹.

Παρὰ ταῦτα, ὁ Ρήγας ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ τὰ ψηφίσματα τῶν ἐθνοσυνελεύσεων καὶ ἰδιαιτέρως τὰ συντάγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ἦσαν συντεταγμένα εἰς στομφῶδες καὶ πανηγυρικὸν ὕφος, χρησιμοποιοῦντα πολλάκις καὶ λέξεις ἢ ἐκφράσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν τρεχούσης φύσεως παρὰ τῷ λαῷ, ἀλλὰ προσήρομον περισσότερο πρὸς τὸ στομφῶδες καὶ πανηγυρικὸν ὕφος τοῦ κειμένου. Ἐπὶ πλέον περιελάμβανον καὶ νομικοὺς ὄρους ἐκφραζομένους διὰ λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ᾧμίλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ πρωτοτύπου. Ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ὑπάρχουν διὰ πολλὰς ἐκ τῶν φράσεων καὶ τῶν λέξεων αὐτῶν κατάλληλοι διατυπώσεις εἰς τὴν λαϊκὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀνεξέλικτον καὶ στερουμένην εἰσέτι πλήρους φιλολογικῆς ἐπεξεργασίας. Ἄλλωστε, ἀμφιβάλλομεν ἂν καὶ εἰς τὴν καθαρεύουσαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀποδοθοῦν εὐχερῶς καὶ εἰς τὴν λεκτικὴν ἀκρίβειαν ἐννοιαί, αἱ ὁποῖαι ἠγνοοῦντο ἕως τότε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἠκούσθη-

1. Βλ. τὰ σημειούμενα γλωσσικὰ ἢ ἐρμηνευτικὰ λάθη εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας τὸ κείμενον κριτικὰς σημειώσεις, ἐνταῦθα περιοριζόμεθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν τινα ἐκ τῶν κυριωτέρων.

σαν δὲ διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τοῦ βήματος τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων.

Ὁ Ρήγας ὑπεσκέλισε τὰ ἐμπόδια αὐτὰ μὲ τὴν συνήθη ἀποφασιστικότητα τοῦ ἐπαναστάτου, ὁ ὁποῖος ἔπρεπεν ὅπωςδῆποτε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρας τῶν ἐπιδιώξεών του. Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων κατέφυγεν εἰς τὴν καθαρεύουσαν, δανειζόμενος ἐκ ταύτης φράσεις καὶ γραμματικούς κανόνας, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν καλύτερον τὸ στομφώδες καὶ πανηγυρικὸν ὕφος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἡ προτασσομένη προκήρυξις κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων. Ἐπίσης, ἐκεῖ ὅπου δὲν εὐρίσκει καταλλήλους λέξεις εἰς τὴν δημοτικὴν τῆς ἐποχῆς, παραλαμβάνει ἐκ τῆς λογίας λέξεις, τὰς ὁποίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσπαθεῖ νὰ ἀπλουστεύσῃ γραμματικῶς. Εἰς ἄλλας περιστάσεις χρησιμοποιεῖ, ἢ ἀ ἐλέγομεν « κατασκευάζει », λέξεις, συνήθως οὐσιαστικὰ ἢ ἐπίθετα ἐκ ῥημάτων καὶ τὰνάπαλιν, πρὸς ἀπόδοσιν νοήματος ξένων ὄρων καὶ συλλογισμῶν, μὴ ἀνευρισκομένων εἰς τὴν ἐν χρήσει τότε ἑλληνικὴν. Τέλος, ἐκεῖ ὅπου καὶ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν διστάζει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς παλαιάς του συνηθείας, τῆς χρησιμοποιήσεως ξένων, ἐξελληνισμένων κατὰ τὸ δυνατόν, λέξεων.

Παραθέτομεν ἑνταῦθα μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Ἐκπλήσσει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ συχνότατα εἰς τὸ Πολίτευμα τὴν λέξιν « βασιλείον », ἐνῶ πρόκειται περὶ « Δημοκρατίας ». Ἄνευ ἀμφιβολίας, χρησιμοποιεῖ ταύτην ὑπὸ τὴν ἔννοιαν « Κράτος », « Πολιτεία », ὡς ἄλλωστε συνάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου γαλλικοῦ κειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἡ λέξις « état ». Ἐξ ἄλλου, ἐκεῖ ὅπου εἰς τὸ γαλλικὸν κείμενον ὑπάρχει ἡ λέξις « République », ὁ Ρήγας μεταφράζει « Δημοκρατία ». Πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ λέξις « βασιλείον », εἴτε ἀπὸ Βυζαντινῆς παραδόσεως, εἴτε ἐξ ἐπιδράσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, εἴτε διότι ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Ἀντιθέτως, ἡ λέξις « κράτος » ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ἡ λέξις « Πολιτεία » ἐσήμαινε πόλιν, ἄστυ.

Ἄλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν « βασιλείον ». Τὸ γαλλικὸν κείμενον συχνότατα προτάσσει ἀντὶ ὑποκειμένου « ὁ γαλλικὸς λαός » (le peuple Français). Ὁ Ρήγας ἐνίοτε δὲν θέλει νὰ μεταφράσῃ ἀντιστοίχως « ὁ ἑλληνικὸς λαός », διότι τὸ πολίτευμά του προορίζεται ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Διὰ τοῦτο προσδιορίζει οἱ « πολῖται » ἢ οἱ « κάτοικοι τοῦ βασιλείου τούτου ». Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι εἰς μίαν καὶ μόνον περίπτωσιν καὶ μάλιστα ὄχι εἰς μετάφρασιν γαλλικοῦ κειμένου, ἀλλ' εἰς ἐπεξηγηματικὰ σχόλια τοῦ ἀρθροῦ 1 τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων, χρησιμοποιεῖ καὶ τὴν λέξιν « βασιλεύς ». Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἀποτελοῦσαν ἀναδρομὴν εἰς τὸ

παρελθόν, πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν « βασιλεὺς » ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους.

Ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις « αὐτοκρατορία τοῦ λαοῦ » καὶ « ὁ αὐτοκράτωρ λαός », διὰ νὰ ἀποδώσῃ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ κειμένου τὰς λέξεις « souveraineté du peuple » καὶ « le peuple souverain ». Σήμερον βεβαίως καθιερώθησαν, ἀνευρισκόμενα καὶ εἰς τὰ συντάγματα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, αἱ λέξεις « λαϊκὴ κυριαρχία » καὶ « κυρίαρχος λαός », πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ αὐτοῦ νοήματος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν αἱ λέξεις αὐταὶ καὶ ὁ Ρήγας ὄφειλε νὰ ἀνεύρῃ τὰς καταλλήλους πρὸς μεταφορὰν τόσον θεμελιωδῶν διὰ τὸ Πόλιτευμά του ὄρων. Ἄλλωστε καὶ ἡ ἀπόδοσις αὕτη δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀνεπιτυχής, ἀν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ λέξεις « αὐτοκρατορία » καὶ « αὐτοκράτωρ » ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν δημοκρατιῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίπου ἔννοιαν, ὁ δὲ Μ. Ἀλέξανδρος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ πανελληνίου συνεδρίου τῆς Κορίνθου « στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ».

Δυσκολίας ἐπίσης συναντᾷ ὁ Ρήγας εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς γαλλικῆς λέξεως « Généralissime ». Σήμερον ἔχει καθιερωθῆ ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην ἡ λέξις « ἀρχιστράτηγος », ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἐν χρήσει ἤδη ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ὁ Ρήγας μεταφράζει « πρωτοστάτωρ », ἀντιλαμβανόμενος ὅμως ὅτι ἡ λέξις αὕτη δὲν θὰ εἶναι νοητὴ εἰς τὸν πολὺν λαόν, φροντίζει νὰ ἀποδώσῃ καὶ περιεκτικῶς τὴν ἔννοιάν της. Τὸ ἴδιον πράττει προκειμένου καὶ περὶ τῶν βουλευτῶν (Deputés), τοὺς ὁποίους συνήθως ὀνομάζει « τοποτηρητάς ».

Πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ὄρου « Directoire Exécutif » ὁ Ρήγας μεταφράζει « ἐκτελεστικὸν διοικητήριον ». Σήμερον, προκειμένου περὶ τοῦ « Directoire » τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ δι' ἀναλόγους μετέπειτα περιπτώσεις, καθιερώθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἡ λέξις « Διευθυντήριον », τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ λέξις « διοικητήριον » ἔλαβε τὴν ἔννοιαν τοῦ κτιρίου εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἐγκατεστημένη ἡ ἀσκοῦσα τὴν διοίκησιν ἐξουσία. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἡ λέξις Διοικητήριον δὲν ἦτο ἄστοχος πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς ἐννοίας αὐτῆς.

Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰς λέξεις « προσταγαί », ἐνίοτε καὶ « ψηφίσματα », ἀντὶ τῆς καθιερωθείσης σήμερον λέξεως « διάταγμα » ἐκ τοῦ γαλλικοῦ decret, « νομοδοτικὸν σῶμα », ἀντὶ « νομοθετικὸν σῶμα » (Corps législatif), « τὰ ἐλεύθερα γένη », ἀντὶ « οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ » (les peuples libres), « ὑποστατικά », ἀντὶ « ἰδιοκτησίαι » (propriétés), « δυναστικὸν ἐπιχείρημα », ἀντὶ « βιαία πράξις » (acte exercée contre...), « δικαιολογήματα », ἀντὶ « ἀπολογία », « δόσιμον », ἀντὶ « φόρος », « ρίψιμον τοῦ τεφτερίου », ἀντὶ « φορολογικαὶ καταστάσεις », « αὐτεξουσιότης τοῦ ἔθνους », ἀντὶ « ἔθνικὴ κυριαρχία » (souveraineté nationale), « προεστάτα », ἀντὶ « κοι-

νόητες» (municipalités), «ψηφοφόρος», ἀντὶ «ψηφολέκτης» (scrutateur), «ἀνενεργησία» ἀντὶ «ἀνεκτέλεστον» (inexécution) κ.λ.π.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ Ρήγας χρησιμοποιεῖ ρῆμα «διαφεντεύω» καὶ τὸ ἐκ τούτου οὐσιαστικὸν «διαφέντευσις», ἀντὶ «προστατεύω» καὶ «προστασία», πρὸς ἀπόδοσιν τῶν γαλλικῶν λέξεων protéger καὶ protection. Εἶναι πιθανὸν ὅτι λαμβάνει τὰς γαλλικὰς αὐτὰς λέξεις ὑπὸ καθιερωμένην παλαιότερον ἔννοιαν, πηγάζουσαν ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ τιμαριωτισμοῦ, ὅτε ὁ προστάτης ἦτο καὶ ὁ αὐθέντης. Πάντως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ρῆμα «δηφενδεύω» ἢ «δεφενδεύω» (ἐκ τοῦ λατινικοῦ defendo) μὲ τὴν ἔννοιαν ὑπερασπίζω, καὶ κατ' ἐπέκτασιν προστατεύω, ὑπὸ δὲ τοῦ λαοῦ εἰς διαφεντεύω. Περισσότερον χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ συχνοτάτη χρῆσις τῶν λέξεων «παιδεύω» καὶ «παιδεία», ἀντὶ «τιμωρῶ» καὶ «ποινὴ» πρὸς ἀπόδοσιν τῆς ἔννοιας τῶν γαλλικῶν λέξεων punir καὶ peine. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι τὸ ρῆμα «παιδεύω» ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ μακροῦ εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «τιμωρῶ», «βασανίζω» καὶ εἰς παθητικὸν ἢ μέσον χρόνον «παιδεύομαι» = κουράζομαι, βασανίζομαι, τιμωροῦμαι, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτήν. Προφανῶς τὸ ρῆμα «παιδεύω» (διδάσκω, παρέχω παιδείαν, μορφώνω) περιέπεσεν εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «τιμωρῶ», λόγῳ τῶν σκληρῶν τρόπων, διὰ τῶν ὁποίων παρείχeto κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ παιδεία. Ὁ Ρήγας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως παιδεύω καὶ θὰ ἔπρεπε, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως, μᾶλλον νὰ ἀποφύγῃ τὴν χρῆσιν αὐτῆς εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ μάλιστα ἡ λέξις τιμωρῶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι καταληπτὴ παρ' ὄλων. Ἀλλ' ὁ Ρήγας προυχώρησε καὶ πέραν τούτου, κατασκευάσας ἐκ τοῦ ὑπὸ λαϊκὴν ἔννοιαν ρήματος παιδεύω καὶ οὐσιαστικὸν «παιδεία», χρησιμοποιῶν τοῦτο ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτήν εἰς πλεῖστα ἄρθρα. Ὑπὸ λαϊκὴν ἔννοιαν τιμωρίας, ποινῆς, τὸ οὐσιαστικὸν παιδεία δὲν ἦτο ποτὲ ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ, ἡ δὲ λέξις αὐτὴ διετήρει πάντοτε τὸ πραγματικὸν αὐτῆς νόημα τῆς μορφώσεως.

Αἱ ξέναι λέξεις, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ὁ Ρήγας εἰς τὸ πολίτευμα, εἶναι ἐλάχισται, σχεδὸν δὲ πάντοτε προσφεύγει εἰς αὐτάς, διότι δὲν εὐρίσκει ἀντιστοιχοῦς προσδιορίζουσας τὸ νόημα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἑλληνικὰς λέξεις. Οὕτω, τὴν ἀστυνομίαν (Police) ἀποκαλεῖ ζαμπτηλίκι, τὰ νομίσματα ἄσπρα, τοὺς προξένους κονσόλους, τὸ ἄθροισμα τοῦ ποσοῦ σούμα, τὰς σημαίας τῶν πολεμικῶν σωμάτων μπαϊράκια καὶ διὰ τὰς στολὰς τῶν πολεμιστῶν ἀναγράφει τὰ ἀντερὶ καὶ τὰ χολέβια. Τὸ σύνολον τῶν χωρίων ὑπὸ τὴν αὐτὴν κοινοτικὴν διοίκησιν ἀποκαλεῖ πλάσαν. Ὅλαι αὐταὶ αἱ λέξεις ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν χρήσει παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Εἷς τινὰς ἐξηρητημένας ὑποθετικὰς προτάσεις ὁ Ρήγας παραλείπει τὴν πρόθεσιν «ἐάν», περιοριζόμενος εἰς τὸν διαχωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς κυρίας

προτάσεως διὰ κόμματος (ἀναιρεῖ τὴν συμφωνίαν, τὸν πληρώνει καὶ τὸν ἀποβάλλει). Τοῦτο ἦτο παλαιότερον σύνηθες χάριν ρητορικῆς ἐμφάσεως, συνηθίζεται δὲ ἐνίστε καὶ σήμερον εἰς τὸν προφορικὸν λόγον.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Ρήγας διὰ τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως τοῦ Πολιτεύματός του ἐπειτέλεσεν ἓνα ἄθλον. Κατώρθωσε νὰ ἀποδώσῃ πλήρεις τὸ νόημα ἐνὸς ξένου συντάγματος βρίθοντος νομικῶν ὄρων διὰ πρώτην φορὰν διακηρυσσομένων καὶ καθιερουμένων εἰς τὴν Εὐρώπην, τοῦτο δὲ εἰς γλῶσσαν, ἣ ὁποία ἐστερεῖτο εἰσέτι φιλολογικῆς ἐπεξεργασίας καὶ δὲν εἶχεν ἔως τότε χρησιμεύσει δι' ἐπισήμους πράξεις, πλήρεις νομικῶν κανόνων καὶ ρητορικῶν σχημάτων. Ἴσως ἀκριβέστερον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λεχθῆ ὅτι κατώρθωσε νὰ ἐναρμονίσῃ τὸ στομφῶδες καὶ βαρείας νομικῶν ὄρων περιεκτικότητος τοῦτο κείμενον πρὸς ἐντόνους μετατροπὰς, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει εἰς ἕκαστον ἄρθρον ἀναλόγως τῶν ἐν Ἑλλάδι συνθηκῶν, ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὰς ἐπεξηγήσεις, τὰς ὁποίας προσθέτει μετὰ γλαφυρωτάτων πολλάκις παραδειγμάτων καὶ ἀφελεστάτων σχολίων προοριζομένων νὰ ἐντυπωσιάσουν, νὰ συγκινήσουν καὶ συγχρόνως νὰ διδάξουν, μὲ ἄλλας λέξεις νὰ προσφέρουν πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ νὰ καταστήσουν προσιτὸν εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις, κατὰ μέγιστον μέρος στερουμένας καὶ στοιχειώδους μορφώσεως, τὸ δημοκρατικὸν τοῦ Πολίτευμα. Χάρις εἰς τὴν ἀπόλυτον γλωσσικὴν ἐνότητα τοῦ κειμένου τῶν πολιτειακῶν διατάξεων καὶ τῆς μεταφράσεως, ὡς καὶ τῶν προσθηκῶν μετὰ σχολίων καὶ διδακτικῶν παραδειγμάτων, τὸ Πολίτευμα τοῦ Ρήγα ἠδύνατο νὰ καταστῆ κτῆμα κοινὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἐν γένει, καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς λεκτικῆς διατυπώσεως, ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐννοιῶν τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, εἴτε κατὰ πιστὴν εἴτε κατ' ἐλευθέρην μετάφρασιν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐπιτυχής. Ἐκεῖ ὅπου ἐκφεύγει τοῦ νοήματος τοῦ γαλλικοῦ κειμένου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ πράττει ἀποσκοποῦ, διότι θέλει νὰ εἴπῃ ἄλλα. Μόνον εἰς σχετικῶς ὀλίγας τινὰς περιπτώσεις ὑποπίπτει εἰς λάθη ἐκ παρερμηνείας, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἴτε εἰς τὴν ξηρότητα ἐνὸς νομικοῦ κειμένου, δυσχεροῦς πρὸς κατανόησιν καὶ σήμερον εἰς μὴ νομικούς, εἴτε εἰς τὴν μεγάλην σπουδὴν, ἣ ὁποία δὲν ἐπέτρεπεν ἀναθεώρησιν καὶ πληρεστέραν ἐπεξεργασίαν. Ἐξ ἄλλου δύναται νὰ παρατηρηθῆ, ὅτι εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ κειμένου ὁ Ρήγας ἐπιδεικνύει περισσοτέραν γλωσσικὴν προσοχὴν ἢ εἰς τὰ ἐν συνεχείᾳ παραδείγματα ἢ ἄλλα τὰ ὁποῖα προσθέτει ὁ ἴδιος. Τὸ ὕφος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ γαλλικοῦ κειμένου εἶναι περισσότερον πομπῶδες, ἐνίστε δὲ χρησιμοποιοεῖ συντακτικοὺς ἢ λεκτικοὺς τύπους τῆς καθαρευούσης, εἴτε χάριν τοῦ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ κειμένου τούτου ἀπαιτουμένου ὕφους, εἴτε πρὸς καλυτέραν ἀπόδοσιν νομικῶν ἐννοιῶν καὶ τύπων. Εἰς τὰ ἐν συνεχείᾳ προστιθέμενα ὑπ' αὐτοῦ εἶναι περισσότερον αὐθόρμητος καὶ ἀπλοῦς.

Τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια ἢ διδακτικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα προσθέτει

ὁ Ρήγας εἰς τὰ πλείστα τῶν ἄρθρων, τόσον τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων, ὅσον καὶ τοῦ καθ' αὐτὸ Πολιτεύματος, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια προσδίδουν ἰδιορρυθμίαν εἰς τὸ ἔργον του, παρουσιάζουν δὲ ἀπὸ πολλῶν ἐπιπέδων ἐνδιαφέρον. Εἶναι καθαρῶς ἰδική του ἐπινοήσις καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο πολίτευμα τοῦ κόσμου ὑπάρχουν. Αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὅποια μεταβάλλουν τὸ ἔργον του ἀπὸ ξηροῦ νομικοῦ κειμένου εἰς παραστατικὸν καὶ ἐν πολλοῖς γλαφυρὸν σύγγραμμα πρωτοτύπου σημασίας, δυνάμενον νὰ ἀναγνωσθῇ ἐπιφελῶς παρ' οἰουδήποτε. Διὰ τῶν ἐπεξηγήσεων καὶ τῶν παραδειγμάτων, τὸ Πολίτευμα τοῦ Ρήγα μεταβάλλεται εἰς προπαγανδιστικὸν δημοσίευμα μεγάλης ἐκτάσεως, εἰς ἀληθῆ δημοκρατικὴν κατήχησιν. Ἄλλως τε ἐκ τῆς αὐστριακῆς ἀνακρίσεως προκύπτει ὅτι ὁ Ρήγας εἶχε συντάξει καὶ εἰδικὴν « Δημοκρατικὴν κατήχησιν » (Demokratischen Katechismus) ἀνευρεθεῖσαν χειρόγραφον καὶ προωριζομένην πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸ δεύτερον φυλλάδιον, ὅπου ὁμως δὲν φαίνεται νὰ ἐδημοσιεύθη, πιθανῶς διότι τὸ δεύτερον τοῦτο φυλλάδιον, περιλαμβάνον τοὺς στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς καὶ δύο ἔξομα, ἐπέτυχεν ἄδειαν δημοσιεύσεως παρὰ τῆς λογοκρισίας¹.

Ὁ Ρήγας ἔχει πλήρη συνείδησιν τοῦ γεγονότος ὅτι συντάσσει κατὰ πιστὴν μετάφρασιν ἢ ἐλευθέραν ἐρμηνείαν ἐν πολίτευμα, τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ αἰσθανθοῦν τὴν σημασίαν καὶ τὰ ἀγαθὰ οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι, ἀπελευθερούμενοι, θὰ ἐκυβερνῶντο βάσει τούτου. Καὶ αὐτὴ ἡ ἰθύνουσα τάξις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ τῶν προυχόντων καὶ εὐπόρων ἐμπόρων, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἔστερεῖτο πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς σημαντικὸν ποσοστὸν, διαπνεομένη ὑπὸ συντηρητικῶν ἀρχῶν, μετὰ δυσπιστίας θὰ ἀπέβλεπε πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τῆς ἴσης ἀπολαύσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ δὲν θὰ ἦτο εὐνοϊκὴ εἰς τὴν κατάργησιν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν προνομίων, ἐπομένως εἶχε καὶ αὐτὴ ἀνάγκην εἰδικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Ἄλλ' ἡ σκοπιμότης αὐτῆ τῆς δημοκρατικῆς κατηχήσεως πρὸς κατανόησιν τῶν ὀργάνων καὶ τῶν μεθόδων λειτουργίας ἑνὸς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος καθίστατο περισσότερο ἀισθητὴ διὰ τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας, αἱ ὅποια ἔστεροῦντο πάσης πολιτικῆς ἀγωγῆς.

Τὰ παραδείγματα, τὰ ὅποια παραθέτει ὁ Ρήγας διὰ νὰ καταστήσῃ προσιτὰς εἰς πάντας τὰς ἐννοίας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, εἶναι ἀπλᾶ, πολὺ ἀπλᾶ, ἐνίοτε μέχρι σημείου ὑπερβαίνοντος πᾶν μέτρον ἐμφανίσεως

1. Ἐγγραφα..., ἐκδ. Λευκράν, σ. 66. Κατὰ τὸν Τιμ. Φιλήμονα (25 Μαρτίου... σ. 37), ἐν τῇ πραγματικότητι, ὁ Ρήγας δὲν ἀντέγραψε τὸ γαλλικὸν σύνταγμα τοῦ 1793, διότι τοῦτο « εἶναι διατετυπωμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς πολιτικῆς σοφίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ » καὶ ἐπομένως, ἀντλῶν ἐξ αὐτοῦ, ἤντιλει ἐκ τῆς σοφίας καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιτευγμάτων τῶν προγόνων του ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀντιγράψει οἱ ἡγέται τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως!

πολιτειακοῦ κειμένου. Τὰ πλεῖστα ὅμως εἶναι ἔντονα καὶ ἐντυπωσιακά, ὥστε νὰ παρέχουν ἑναργεῖς εἰκόνας περὶ τῶν ἐννοιῶν τοῦ κειμένου, εἰκόνας αἱ ὁποῖαι ἐντυποῦνται εἰς τὸν ἐγκέφαλον οἴουδῆποτε, καὶ τοῦ πλέον ἀγεύστου πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἀτόμου. Ὁ Ρήγας μὲ τὰ παραδείγματα αὐτὰ δὲν προσδιορίζει τὰ δόγματα τῆς Δημοκρατίας, ἀλλὰ διδάσκει αὐτὴν ταύτην τὴν Δημοκρατίαν. Εἶναι ὀλιγώτερον θεσμοθέτης καὶ περισσότερον προπαγανδιστῆς τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Ἀκριβέστερον θὰ ἦτο νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Ρήγας εἰς αὐτὰ, ἐπανευρίσκων τὴν πραγματικὴν του ὑπόστασιν, εἶναι ὄχι ὁ πολιτειολόγος, ἀλλ' ὁ συνωμότης καὶ ἐπαναστάτης. Καὶ σήμερον ἀκόμη ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν ἐμποιοῦν ἐντύπωσιν διὰ τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τέχνην τῆς εἰς ἀπλοῦν καὶ ἀφελές, ἀλλ' ἐντονον ὕφος διατυπώσεως πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ κατηχητικοῦ σκοποῦ των.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς δικαιολογεῖται ὁ Ρήγας διότι, πρὶν ἐπιτύχη ἢ ἐπανάστασις, πρὶν ἀκόμη κηρύξῃ τὴν πρὸς δημιουργίαν ἐλευθέρας ἑλληνικῆς δημοκρατίας ἀποβλέπουσαν ἐπανάστασιν, ἐδημοσίευσεν τὸ φυλλάδιον αὐτὸ καὶ θὰ παρελάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ, ἀντὶ πυρομαχικῶν, χιλιάδας ἀντιτύπων, διὰ νὰ τὰ διασπείρῃ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ μόνη ἡ πλευρὰ αὐτῆ τῶν σκοπῶν τοῦ δημοσιεύματος φθάνει διὰ νὰ καταστήσῃ ἀσυστάτους τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κατηγορίας. Ἄν ὁ Ρήγας ἐλάμβανε τὸν καιρὸν νὰ διασπείρῃ τὸ φυλλάδιον αὐτὸ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ πολίτευμα ἑρμηνευτικὰ καὶ κατηχητικὰ σχόλια καὶ παραδείγματα θὰ ἀπετέλουν τὸ καλύτερον μέσον ὄχι ἀπλῶς πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἀλλὰ καὶ διασπορᾶς τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν.

Εἰς μερικὰς περιπτώσεις τὰ ἑρμηνευτικὰ σχόλια ἢ τὰ κατηχητικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ρήγας προσθέτει εἰς τὴν κατ' ἄρθρον μετάφρασιν, δὲν ἀνταποκρίνονται πιστῶς πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ γαλλικοῦ κειμένου. Τοῦτο ἐνίοτε μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι παρερμηνεύει τὴν ἔννοιαν τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, λόγῳ τοῦ δυσχεροῦς εἰς ἀπόδοσιν νομικοῦ ὕφους ἢ τῆς ἐλλείψεως εἰδικῆς νομικῆς καὶ πολιτειακῆς καταρτίσεως. Ἄλλ' εἰς πολλὰς τῶν περιπτώσεων τούτων δὲν πρόκειται περὶ πλάνης ἐκ παρερμηνείας. Ὁ Ρήγας παρασύρεται ὑπὸ τῆς φιλελευθέρας σκέψεώς του, πλέον ριζοσπαστικῆς ἐκείνης τῶν Γάλλων πολιτικῶν ρητόρων, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπήγασαν τὰ ἄρθρα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἢ ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν εἰδικῶν ἐν τῇ ὑπὸ σύστασιν «Ἑλληνικῇ Δημοκρατίᾳ» συνθηκῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη τὴν δυνατότητα ἢ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον διὰ νὰ μεταβάλλῃ ἀναλόγως καὶ τὸ μεταφραζόμενον κείμενον πρὸς ἑναρμονισμόν τούτου μετὰ τῶν ἐν συνεχείᾳ ἐκφραζομένων ἰδεῶν.

Εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸ τρίτον μέρος τῶν παρατηρήσεών μας, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς μεταβολὰς ἢ προσθήκας, τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν, τόσον εἰς τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων, ὅσον καὶ εἰς τὸ καθ' αὐτὸ Πολίτευμα

τοῦ Ρήγα, κατόπιν συγκρίσεως τούτων πρὸς τὸ γαλλικὸν πολίτευμα τοῦ 1793. Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἰς ἄλλα εἶναι ἐπουσιώδεις, πηγάσασαι ἐκ σκοπιμότητος πληρεστέρας κατανοήσεως ἢ ἀποφυγῆς δυσνοήτων ἢ δυσχερῶν εἰς ἐφαρμογὴν ὄρων, ἄλλαι ὅμως εἶναι σημαντικά, μετατρέπουσαι βασικάς τινας ἐννοίας τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος. Τινὲς ἐκ τούτων θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν κατωτέρω, διότι αὗται εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι προσδίδουν πρωτοτυπίαν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ρήγα καὶ χαρακτηρίζουν τὸ ριζοσπαστικῶς φιλελεύθερον πνεῦμά του, ἐμπεποτισμένον ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἑλλήν νομομαθῆς, σχολιάζων τὰς μεταβολὰς αὐτάς, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι καὶ ἐκ τῆς ἀπλῆς συγκρίσεως τῶν κειμένων φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ Ρήγας δὲν ἐγνώριζε μόνον τὸ βασιλικὸν σύνταγμα τοῦ 1791, ἀλλὰ καὶ τὸ σχέδιον ὅπερ ὁ ἄββᾶς Sieyès προέτεινεν εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν τοῦ 1789, ὡς καὶ τὸ σχέδιον ὅπερ ὁ Condorcet, ἐν ὀνόματι τῆς ἐπὶ τοῦ συντάγματος ἐπιτροπῆς, παρουσίασεν εἰς τὴν Συνέλευσιν¹. Συγκριτικὴ μελέτη τῶν κειμένων τούτων καὶ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν τοιαύτην ἐκδοχὴν, μὴ συμφωνοῦσαν ἄλλωστε πρὸς τὰ ἐν γένει εἰς χεῖρας ἡμῶν δεδομένα περὶ τῶν καθόλου περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ Βελεστινλής συνέταξε τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Οὐδὲν ἐκ τῶν κειμένων τούτων εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν Βιέννῃ, καθ' ὃν χρόνον μετέφραξε τὸ κείμενον τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος τοῦ 1793, οὐδ' ἄλλωστε ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα φράσιν τινά, προφανῶς μεταφερθεῖσαν ἐξ ἐνὸς τῶν κειμένων τούτων. Ἀμφιβάλλομεν πολὺ καὶ ἂν ἀκόμη εἶχέ ποτε ἀναγνώσει ὁ Ρήγας τὰ κείμενα ταῦτα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐν Γαλλίᾳ εἶχον πολὺ περιορισμένην μεταξὺ τῶν εἰδικῶν κυκλοφορίαν, οὐδέποτε δὲ ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὡς προπαγανδιστικὰ δημοσιεύματα, καὶ μάλιστα εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ρήγας ἔγραφε τὸ Πολίτευμα. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον, εἶναι ὅτι ὁ Ρήγας, κατὰ

1. Θ. Τσάτσου, Προσθήκη περὶ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα, ἐν εἰσαγ. Κ. Ἀμάντου εἰς « Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλή », σ. λ' κ.έ. Καὶ ἡμεῖς, ἐπηρεασμένοι ἐκ τοῦ ἀνωτέρω δημοσιεύματος τοῦ Ἑλληνοσπουδαστοῦ πολιτειολόγου, ἐξεφράσαμεν τὴν αὐτὴν γνώμην ἐν τῷ ἔργῳ μας *Rhigas Velestinlis*, σ. 97. Ἄλλ' ἤδη, ἐκ περισσότερον προσεκτικῆς ἐρεῦνης τῶν καθ' ἕκαστα, κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐδεμία ὑφίστατο ἄμεσος ἐπίδρασις ἐξ ἄλλων σχεδίων ἢ συντακτικῶν ψηφισμάτων τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων. Πάντως, δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν δύο νέων θεσμῶν, τοὺς ὁποίους ἐδανείσθη ἐκ τοῦ συντάγματος τοῦ 1795, ἐντελῶς προχείρως καὶ ἀνευ ὀργανικῆς συνδέσεως πρὸς τὸ ὅλον σχετικὸν κείμενον, τὸ ἀντληθὲν ἐκ τοῦ συντάγματος τοῦ 1793, ἦτοι τῶν δύο Βουλῶν καὶ τοῦ πενταμελοῦς Διευθυντηρίου. Περὶ τούτων βλ. ἀνωτ., σ. 41, ὡς καὶ κατωτ. εἰς ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις ἄρθρων 39 - 44 καὶ 62 - 77.

τὴν μακρὰν ἐν Βλαχία διαμονὴν του, ὅτε εὐρίσκετο ἐν μυστικῇ ἐπαφῇ μετὰ τῶν πρακτόρων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, εἶχεν ἀναγνώσει ἄρκετὰ βιβλία ἢ ἄλλα δημοσιεύματα διασπείροντα τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας ἢ διαφωτίζοντα περὶ τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων καὶ τῶν ἐν γένει ἐπεισοδίων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐξ ἴσου βέβαιον εἶναι ὅτι προηγουμένως εἶχεν ἀναγνώσει ἔργα τοῦ Ρουσσώ, Βολταίρου καὶ ἄλλων Γάλλων διαφωτιστῶν, ἀφοῦ ἄλλωστε, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1790 ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως τῶν « Στοιχείων τῆς Φυσικῆς » εἶχεν ἀναγγεῖλει ἔκδοσιν μεταφράσεως τοῦ « Πνεύματος τῶν νόμων » τοῦ Μοντεσκιέ¹.

Ἄνευ ἀμφιβολίας, ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῶν Γάλλων διαφωτιστῶν καὶ διαφόρων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δημοσιευμάτων ἴσως καὶ τῶν ἐκθέσεων ἢ συζητήσεων εἰς τὰς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν κηρυγμάτων, εἶχε θεμελιωδῶς ἐπιδράσει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῆς καθόλου πολιτικῆς του ἰδεολογίας. Πολλὰ ἐκ τῶν εἰς αὐτὰ περιλαμβανομένων ἰδεῶν θὰ εἶχον αὐτούσιοι ἐντυπωθῆ εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ ἀφομοιωθῆ ὑπὸ τούτου, ὥστε πολλάκις θὰ ἐξωτερικεύοντο μετὰ φραστικῆς σχεδὸν ταυτότητος οὐχὶ ὡς ἀπόκτημα, ἀλλ' ὡς κτῆμα τῆς διανοίας του. Ἐπομένως ἦτο φυσικόν, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν οὐσιαστικαὶ μεταβολαὶ ἢ προσθῆκαι τοῦ Ρήγα εἰς ὅσα μεταφράζει ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793, νὰ ἀνευρίσκωμεν, ἀκόμη καὶ μετὰ παρεμφεροῦς διατυπώσεως, ἰδέας τῶν διαφωτιστῶν ἢ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἢ ἀκόμη καὶ συγκεκριμένα δόγματα, πηγάσαντα ἐκ τῶν συζητήσεων καὶ τῶν πολιτειακῶν σχεδίων τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων². Τοῦτο δὲ κυρίως διαπιστοῦμεν εἰς τὴν « Διακήρυξιν τῶν δικαίων », τὸ μᾶλλον ἐπεξεργασμένον τμῆμα τοῦ ἔργου τοῦ Ρήγα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκομεν τὰς μεγαλυτέρας προσθήκας ἢ μεταβολάς, πηγαζούσας ἐκ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν του.

Γράφων ὁ Ρήγας ἐν τῷ τίτλῳ τῆς προτασσομένης Διακηρύξεως τῶν δικαίων (δηλ. δικαιωμάτων) τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου, ἔρχεται εἰς ποιάν τινα ἀντίθεσιν πρὸς τὸ περιεχό-

1. Βλ. ἄνωτ., σ. 24.

2. Ἄμεσωτέραν πῶς ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Ρήγα δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ἐκ τῆς « Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου » τοῦ 1789 προταχθείσης καὶ τοῦ συντάγματος τοῦ 1791. Ἡ διακήρυξις αὐτὴ διαφέρουσα εἰς πολλὰ σημεῖα οὐχὶ μόνον φραστικῶς, ἀλλὰ καὶ οὐσιωδῶς τῆς ὑπὸ τῆς Συμβατικῆς συνελεύσεως ἐπεξεργασθείσης καὶ προταχθείσης τοῦ συντάγματος τοῦ 1793, εἶχε κυκλοφορήσει διὰ προπαγανδιστικούς λόγους εὐρύτατα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἴτε ὡς αὐτοτελὲς κήρυγμα τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν, εἴτε ὡς κείμενον περιλαμβανόμενον εἰς διάφορα δημοκρατικὰ δημοσιεύματα. Ὁ Ρήγας ἀσφαλῶς θὰ εἶχε πλήρη γνῶσιν τούτου ἀπὸ μακροῦ χρόνου καὶ πολλὰ τῶν περιεχομένων ἰδεῶν θὰ εἶχον ἐντυπωθῆ αὐτούσιοι εἰς τὸ πνεῦμά του.

μενον πολλῶν διατάξεων, ἀναφερομένων εἰς δικαιώματα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπολαύουν παρὰ μόνον οἱ πολῖται ἐνὸς κράτους οὐχὶ δὲ πᾶς ἄνθρωπος. Ἐν τούτοις, ἡ παράλειψις μᾶς φαίνεται μᾶλλον ἠθελημένη διότι εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ρήγα βαρύνουν κυρίως τὰ ἀνθρώπινα ἐν γένει δίκαια καὶ οὐχὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ πολίτου δικαιώματα. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ ἄρθρον 2 τῆς Διακηρύξεως, τὰ δικαιώματα (droits) ἐλευθερίας, ἰσότητος, ἀσφαλείας καὶ ἰδιοκτησίας, τὰ ὅποια καὶ ἀναλύει παραστατικῶς, ἀποκαλεῖ φυσικὰ δίκαια. Εἰς ἄλλας τινὰς περιπτώσεις ὁμιλεῖ περὶ πολιτῶν, ἐνίοτε δὲ τὴν λέξιν citoyens μεταφράζει συμπολίται. Εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις ὁμιλεῖ περὶ « ἀνθρώπων » ἢ « ἐγκατοίκων ».

Εἰς τὸ ἄρθρον 3 τῆς Προκηρύξεως παρέχει ἐρμηνείαν τοῦ γαλλικοῦ κειμένου, κατὰ τὴν ὁποίαν « δὲν παιδεύεται (τιμωρεῖται) ὁ πλούσιος ὀλιγώτερον καὶ ὁ πτωχὸς περισσότερον διὰ τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἀλλ' ἴσια, ἴσια ». Ἐν ἄρθρ. 9 διακηρύσσει τὸ δικαίωμα τῶν πολιτῶν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς κακῶς κυβερνῶντας ἄρχοντας. Εἰς τὸ ἄρθρ. 13 προσθέτει ὅτι μόνον ὅταν ἀποδειχθῇ τις ἔνοχος, προφανῶς κατόπιν κρίσεως, νὰ τιμωρῆται, ἀλλὰ καὶ τότε « καθὼς διαλαμβάνει ὁ νόμος ». Ἐν ἄρθρ. 18, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας, ἀπαγορεύει πᾶσαν ὕβριν ἢ κακοποίησιν ὑπηρέτου.

Τὸ ἄρθρ. 22 τῆς Διακηρύξεως τοῦ Ρήγα ἔχον ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου δημιουργημα τῆς διανοίας του. Ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχον γαλλικὸν ἄρθρον ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς παιδείας καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς κοινωνίας, ὅπως καταστήσῃ τὴν παιδείαν προσιτὴν εἰς πάντας¹, ὁ Ρήγας καθιεροῖ τὴν ὑποχρεωτικὴν σχολικὴν ἐκπαίδευσιν, μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου χωρίου οὐχὶ δὲ μόνον διὰ τὰ ἄρρενα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ θήλεα, προβλέπων διὰ τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν, ὡς καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἡ ὑποχρεωτικὴ σχολικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καθιερώθη μόλις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ πάλιν, τοιαύτης ἐκτάσεως διατάξεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν παιδείαν, ματαίως θέλουν ἀναζητηθῆ εἰς ἄλλα συντάγματα. Ταῦτα πάντα εἶναι ἀπαύγασμα τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν τοῦ Ρήγα, θὰ τιμοῦν δὲ αἰωνίως τὴν φωτισμένην διάνοιάν του².

Τὸ ἄρθρ. 26 τῆς διακηρύξεως, ἡ ὁποία προετάχθη τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793 ὥριζε τὴν ἄμεσον ἐπιβολὴν ποινῆς θανάτου εἰς πάντα ἐπι-

1. Πολλοὶ λόγοι εἶχον ἐκφωνηθῆ εἰς τὰς γαλλικὰς ἐθνοσυνελεύσεις διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς λαϊκῆς μορφώσεως, παρέμεινε δὲ ὀνομαστὴ ἢ φράσις τοῦ Δαντῶν « après le pain, c'est l'instruction, qui est nécessaire au peuple ». Ἐν τούτοις οἱ ρήτορες καὶ νομομαθεῖς τῶν συνελεύσεων δὲν προυχώρησαν μέχρι καθιερώσεως ὑποχρεωτικῆς σχολικῆς φοιτήσεως.

2. Βλ. λεπτομερέστερον κατωτ. εἰς ἐρμηνευτικὴν σημείωσιν περὶ τοῦ ἄρθρου 22 τῆς Διακηρύξεως.

βουλευόμενον τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἡ ἐπικρατοῦσα κατάστασις ἐν Γαλλίᾳ, κατὰ τὸ ἔτος 1793, ὅτε ἡ ἐπανάστασις διεξῆγεν ἀκόμη θανάσιμον ἀγῶνα κατὰ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν, ἐξηγεῖ τὴν ἐξερχομένην τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν αὐστηρότητα τῆς διατάξεως ταύτης, ἡ ὁποία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν « Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου » τοῦ ἔτους 1789, ὡς προετάχθη τοῦ συντάγματος τοῦ 1791, ἀφηρέθη δὲ καὶ ἐκ τῆς διακηρύξεως, ἣτις προετάχθη τοῦ συντάγματος τοῦ 1795. Ὁ Ρήγας, διαπνεόμενος ὑπὸ φιλελευθέρων δημοκρατικῶν ἀρχῶν, μεταβάλλει ριζικῶς τὴν διάταξιν αὐτὴν τοῦ συντάγματος τοῦ 1793, ὀρίζων οὐχὶ θανάτωσιν, ἀλλὰ σύλληψιν, φυλάκισιν καὶ κατὰ νόμον τιμωρίαν παντὸς ἐπιβουλευομένου τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν.

Εἰς τὸ 35^{ον} καὶ τελευταῖον ἄρθρον τῆς Διακηρύξεώς του, ὁ Ρήγας προβαίνει εἰς προσθήκας, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν ριζικῶς τὴν μορφήν του. Τὸ ἀντίστοιχον γαλλικὸν ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ ἱεροῦ καὶ ἀναποσπάστου πρὸς τὰ καθήκοντά του δικαιώματος τοῦ λαοῦ, ὅπως ἐξεγερθῆ ἔναντιον κυβερνήσεως, ἡ ὁποία παραβιάζει τὰ καθιερωθέντα πολιτικὰ καὶ ἀτομικὰ του δίκαια. Ὁ Ρήγας, προχωρεῖ περαιτέρω εἰς ἐν αὐτῷ τῷ συντάγματι καθιέρωσιν συστήματος ὀργανώσεως καὶ τρόπων διεξαγωγῆς τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, καθορίζει ἀκόμη καὶ τοὺς βαθμοὺς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἡγοῦντο τῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Τὴν προσθήκην αὐτὴν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς πηγάσασαν οὐχὶ ἐκ τῶν γαλλικῶν δημοκρατικῶν θεωριῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ Ρήγα, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐπαναστατικοῦ μένους, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατείχτο κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐνάργεως τῆς παρασκευαζομένης ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου καὶ ὅλως ἀσυνδέτως πρὸς τὸ προηγηθὲν κείμενον τούτου, ὁ Ρήγας προβαίνει καὶ εἰς ἄλλην προσθήκην, ἡ ὁποία πράγματι πηγάζει ἐκ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν του, ὡς αὐταὶ διεμορφώθησαν διὰ τῶν κηρυγμάτων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἄπαντα τὰ χρέη, δημόσια καὶ ἰδιωτικά καταργοῦνται, ἐφ' ὅσον ἐπληρῶντο τόκος ἐπὶ πέντε ἔτη (προφανῶς 20%) καὶ ἐπομένως ἀπεσβέσθη τὸ κεφάλαιον. Ἡ διάταξις αὐτή, ἴσως ἐμπνεομένη ἐκ τῶν γνώσεων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐπιβαλλομένη εἰς τὰς παραμονὰς ἐνὸς ἀγῶνος ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν ἔλευθερίαν, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐνθυμίζει τὴν σεισάχθειαν τοῦ Σόλωνος¹.

1. Κατὰ τὸν Θ. Τσάτσον (ἔ.ά., σ. λβ') ἐνθυμίζει καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου καθ' ἣν ἀποκλείεται ἡ πληρωμὴ τόκων περισσοτέρων τοῦ κεφαλαίου. Νομίζομεν ὅμως ὅτι κατὰ τινὰς διατάξεις τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἀπηγορεύετο ἡ καταβολὴ τόκων πέραν τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κεφαλαίου ἢτοι ὁ δανειστὴς δὲν ἐδικαιούτο νὰ λάβῃ εἰμὴ τὸ κεφάλαιον καὶ πέραν τούτου μέχρι ποσοῦ ἴσου πρὸς τὸ κεφάλαιον. Ἐνῶ ὡς εἶναι διατετυπωμένον τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα, ὁ δανειστὴς λαμβάνει μόνον τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐδάνεισε, καὶ τοῦτο διὰ τῶν

Αὐταί εἶναι αἱ κυριώτεραι μεταβολαὶ ἢ προσθῆκαι τοῦ Ρήγα εἰς τὴν « Διακήρυξιν τῶν δικαίων », ἀπαύγασμα τῆς δημοκρατικῆς διαπλάσεως τῆς διανοίας του καὶ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν ὑπὸ τῶν ὁποίων κατείχεται ¹.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι πολλαὶ τῶν προσθηκῶν τοῦ Ρήγα ἔχουν κοινωνικὸν καὶ ἀνθρωπιστικὸν χαρακτῆρα, ὑπερβαίνουσαι τὸ πλαίσιον τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος τοῦ 1793 καὶ πηγάζουσαι ἐκ τοῦ ἰδίου φιλελευθέρου καὶ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος. Τοιαῦται προσθῆκαι, ἰδίως ὑπὸ τύπον ἐρμηνευτικῶν παραδειγμάτων, ἀνευρίσκονται κυρίως εἰς τὰ ἄρθρα τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαίων. Μολονότι ὁ Ρήγας δὲν προχωρεῖ μέχρι παραχωρήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τὰς γυναῖκας (πρᾶγμα ἄγνωστον διὰ τὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης), ἀφίνει νὰ διαφαίνωνται τάσεις ἐξισώσεως τῆς γυναικὸς διὰ συμμετοχῆς, ἔστω καὶ λόγῳ τῶν ἐκτάκτων πολεμικῶν ἀναγκῶν, εἰς στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις (ἄρθρ. 109 καὶ παράρτημα), ἀκόμη δὲ καὶ διὰ παραχωρήσεως ἴσων δικαιωμάτων ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει (ἄρθρον 22 Διακηρύξεως).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΟ « ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ » ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΟΣ ΠΑΝΤΩΝ

Ποίας μορφῆς θὰ ἦτο τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέκυπτε διὰ τῆς ἐπανάστασεως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ρήγας συνέτασεν ἐκ τῶν προτέρων τὸ Πολίτευμα; Ὁ ἴδιος καὶ εἰς τίτλους κεφαλαίων τοῦ πολιτεύματος καὶ εἰς πολλὰ ἄρθρα τούτου προσδιορίζει ὡς Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν. Ἐν τούτοις, πολλοὶ σύγχρονοι ἱστορικοί, πολιτειολόγοι καὶ ἐρευνηταὶ ἀποκαλοῦν Βαλκανικὴν Ὀμοσπονδίαν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς αἱ γνώμαι δίστανται καὶ πολλάκις βασικῶς. Τινὲς ἐμφανίζουν τὸν συγγραφέα τῆς « Πολιτικῆς Διοικήσεως » ὡς σωβινιστὴν Ἕλληνα, ἀποβλέποντα μόνον εἰς τὴν δημιουργίαν μεγάλης ἑλληνικῆς ὑπὸ δημοκρατικὸν μανδύαν καὶ κατὰ τὸ Βυζαντινὸν πρότυπον Ἐπικρατείας, ἐλαχίστην δὲ ἀφίνοντα, καὶ ταύτην μᾶλλον ἐπιφανειακὴν, θέσιν ὑπάρξεως εἰς τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλοι πάλιν χαρακτηρίζουν

καταβληθέντων ἐντὸς πενταετίας. Εἶναι δηλαδὴ ἡ διάταξις αὐτῆ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα ἀσυγκρίτως περισσότερον δημοκρατικὴ, μὴ στερουμένη καὶ δημοετικοῦ χαρακτῆρος, ἴσως λόγῳ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἀγῶνος.

1. Περὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα καὶ τῆς σημασίας αὐτοῦ βλ. βιβλιογραφίαν ἄνωτ., σ. 20.

τὸν Ρήγα ὡς ἓνα τῶν μεγαλυτέρων ἰδεολόγων τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἀπαράμιλλον ὀραματιστὴν, συλλαβόντα εἰς τὴν μεγαλεπήβολον καὶ δεσποζομένην ὑπὸ εὐγενῶν ἰδεωδῶν διάνοιάν του τὸ σχέδιον τῆς συμπήξεως ἑνὸς μεγάλου ὁμοσπονδιακοῦ κράτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἔζων, χαίροντες πλήρους ἰσοτιμίας, πάντες οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς. Οὕτω προβάλλεται καὶ ὡς ὁ πρόδρομος τῶν σχεδίων περὶ Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας, τὰ ὁποῖα ὑπὸ διαφόρους μορφὰς διεκηρύχθησαν ἢ ὑπεστηρίχθησαν εἰς πολιτικὰ συνέδρια κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας.

Προσεκτικὴ ἀνάγνωσις καὶ κατ' ἄρθρον ἐξέτασις τοῦ κειμένου τῆς πολιτικῆς Διοικήσεως δύνανται μόνον νὰ παράσχουν, πέραν πάσης πολιτικῆς ἢ ἔθνικῆς προκαταλήψεως καὶ καιροσκοπικῆς προδιαθέσεως, τὴν σαφῆ καὶ πραγματικὴν εἰκόνα τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν τοῦ Ρήγα καὶ τῶν σχεδίων του περὶ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνέκυπτεν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ κράτος αὐτὸ θὰ ἦτο ἑλληνικόν, μία ἑλληνικὴ δημοκρατία, ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετος, ἄνευ ἴχνους ὁμοσπονδιακοῦ χαρακτῆρος, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ὁποίας θὰ ἔχαιρον ἴσων πολιτικῶν καὶ ἀτομικῶν δικαιωμάτων πάντες οἱ λαοί, ἀνεξαρτήτως ἔθνικότητος, γλώσσης, θρησκείας. Τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ὀραματίζεται ὁ Ρήγας, θὰ εἶχεν ὡς ἠθικὸν ἔρεισμα τὰς ἐνδόξους παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὰ κλέη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς γεωγραφικὰ ὄρια καὶ ἔθνολογικὰ στοιχεῖα τὰ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγαλυτέρας ἀκμῆς αὐτῆς δεδομένα, ὡς πολιτικὸν σύστημα διακυβερνήσεως τὸ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διακηρυχθὲν καὶ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ἔστω καὶ μετὰ τὰς ἐπενεχθείσας ὑπὸ τῶν ἔθνοσυνελεύσεων διαδοχικὰς μεταβολάς, ἤδη ἐν ἐφαρμογῇ. Ἡ Βυζαντινὴ παράδοσις παρέμενε ζῶσα χάρις εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν, ὃ δὲ Ρήγας εἶχε ζήσει ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔδραν τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ θεματοφύλακα τῶν Βυζαντινῶν παραδόσεων.

Ὁ Ρήγας δὲν ἀποκρύπτει τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἶχε συλλάβει εἰς τὴν διάνοιάν του καὶ τοῦ ὁποίου συντάσσει τὸ πολίτευμα εἰς τὴν Βιέννην πρὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως. Τοῦναντίον, δὲν ἀφίνει εὐκαιρίαν, ὅπως διακηρύξη τοῦτο ἀνὰ πᾶσαν γραμμὴν καὶ μάλιστα εἰς τινὰς περιπτώσεις μεθ' ὑπερβάλλοντός τινος στόμφου. Ἡδη εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν, ἣ ὁποία προετάσσετο τοῦ Πολιτεύματος, ἡ πρώτη φράσις εἶναι : « Ὁ λαὸς ἀλόγονος τῶν Ἑλλήνων ὅπου κατοικεῖ τὴν Ρούμελην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς Μεσογείους νήσους, τὴν Βλαχομπογδανίαν καὶ ὅσοι ἄλλοι στενάζουσιν ὑπὸ τὴν δυσφορωτάτην τυραννίαν... » καλοῦνται νὰ ἐκτινάξουσιν τὸν ζυγὸν τοῦ δεσποτισμοῦ « ἐναγκολιζόμενοι τὴν πολύτιμον ἐλευθερίαν τῶν ἐνδόξων προπατόρων των » δηλ. τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου ἀποφεύγει νὰ μνημονεύσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, περιοριζόμενος εἰς τὴν καθιέ-

ρωσιν καὶ τὴν διασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος εἰς πολιτικὰ καὶ ἀτομικὰ δικαιώματα πάντων τῶν κατοίκων τοῦ κράτους. Ἄλλ' εὐθύς ὡς εἰσέρχεται εἰς τὸ καθ' αὐτὸ πολίτευμα, εἰς τὸ 1^{ον} ἄρθρον διακηρύσσει ἀνεκδοιάστως: « Ἡ ἑλληνικὴ δημοκρατία εἶναι μία, μ' ὅλον ὄπου περιλαμβάνει εἰς τὸν κόλπον τῆς διάφορα γένη καὶ θρησκείας », ἀπομακρύνων οὕτω πᾶσαν σκέψιν ὁμοσπονδιακοῦ χαρακτῆρος. Εἰς τὸ 2^{ον} ἄρθρον καλεῖ « Ἑλληνικὸν λαὸν » πάντας τοὺς κατοίκους « χωρὶς ἐξαιρέσεων θρησκείας καὶ γλώσσης ».

Εἰς τὸ 4^{ον} ἄρθρον παρέχει τὴν ἰδιότητα τοῦ πολίτου εἰς « ἐκεῖνον ὁποῦ νυμφεύεται μίαν ἑλληνίδα ». Καὶ ἐν συνεχείᾳ θεσπίζει: « Ἐκεῖνος ὁποῦ ὁμιλεῖ τὴν ἀπλὴν ἢ τὴν ἑλληνικὴν (ἐνν. ἀρχαίαν) γλῶσσαν καὶ βοηθεῖ τὴν Ἑλλάδα, ἃς διατρίβει καὶ εἰς τοὺς ἀντίποδας (ἐπειδὴ τὸ ἑλληνικὸν προζῦμι ἐξαπλώθη καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια) εἶναι ἑλλην καὶ πολίτης ». Τὴν ἰδιότητα τοῦ πολίτου παρέχει καὶ εἰς ὁποιονδήποτε « ξένον φιλόσοφον ἢ τεχνίτην (δηλ. καλλιτέχνην) ὁποῦ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα », διατάσσων μάλιστα « μὲ δημόσια ἔξοδα νὰ τῷ ἐγείρεται ἕνας ἀνδριὰς μαρμαρένιος μὲ τὰ παράσημα (σύμβολα) τῆς διδασκαλίας ἢ τῆς τέχνης του καὶ ὁ πλέον σοφὸς ἑλληνικὸς κάλαμος νὰ γράφῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς του ».

Εἰς τὸ ἄρθρον 53 προστάσσει: « ὅλοι οἱ νόμοι νὰ γίνωνται εἰς τὴν ἀπλὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν ὡς πλέον εὐκατάληπτον καὶ εὐκόλον νὰ σπουδασθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ εἰς τὸ βασίλειον (κράτος) τοῦτο ἐμπεριεχόμενα γένη ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῶν κρίσεων καὶ ἄλλων δημοσίων πράξεων ». Εἰς τὰ « περὶ νόμων καὶ προσταγῶν » (ἄρθρ. 61): « ὅλοι οἱ νόμοι, αἱ προσταγαὶ (ψηφίσματα) καὶ ὅλαι αἱ δημόσιαι πράξεις λαμβάνουν τοιοῦτον τίτλον: ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ... ». Εἰς τὰ περὶ τῶν δυνάμεων τῆς Δημοκρατίας (ἄρθρ. 109): « Ὅλοι πρέπει νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ἄρματα καὶ νὰ ρίχνουν τὸ σημάδι ὅλοι πρέπει νὰ μανθάνουν τὴν τακτικὴν ὡς καὶ αἱ ἑλληνίδες βαστοῦν μιζράκια (ἀκόντια!) εἰς τὸ χέρι, ἂν δὲν εἶναι ἐπιτήδεια εἰς τὸ τουφέκι ». Καὶ εἰς τὸ « περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἑλληνικῆς δημοκρατίας μὲ ξένα ἔθνη » κεφάλαιον (ἄρθρον 118): « Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι φίλος καὶ σύμμαχος μὲ τὰ ἐλεύθερα ἔθνη ».

Τὸ Παράρτημα, τὸ ὁποῖον προσθέτει ὁ Ρήγας εἰς τὸ τέλος τοῦ Πολιτεύματος, ἴδιον δημιούργημα, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀνευρισκόμενον καὶ καθορίζον τὰ τῆς σημαίας τοῦ νέου κράτους, εἶναι τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τῆς ἑλληνικῆς μορφῆς τοῦ κράτους τούτου. Παραθέτομεν καὶ ἐνταῦθα τὸ κείμενον αὐτοῦ.

« Ἡ σημαία ὁποῦ βάνεται εἰς τὰ μπαϊράκια καὶ παντιέραις τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας, εἶναι ἕνα ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους μὲ τρεῖς σταυροὺς ἐπάνω, τὰ δὲ μπαϊράκια καὶ παντιέραις εἶναι τρίχροα, ἀπὸ μαῦρον, ἄσπρον καὶ κόκκινον· τὸ κόκκινον ἐπάνω, τὸ ἄσπρον εἰς τὴν μέσην καὶ τὸ μαῦρον κάτω.

» Τὸ κόκκινον σημαίνει τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν καὶ αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὸ ἐμεταχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἔνδυμα πολέμου, θέλοντας νὰ μὴ φαίνωνται αἱ πληγαί, ὅπου ἔτρεχον αἷμα, διὰ νὰ μὴ δειλιῶσιν οἱ στρατιῶται.

» Τὸ ἄσπρον σημαίνει τὴν ἀθωότητα τῆς δικαίας ἡμῶν ἀφορμῆς κατὰ τῆς τυραννίας.

» Τὸ μαῦρον σημαίνει τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἡμῶν θάνατον.

» Ὅλοι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται φοροῦν εἰς τὸ κεφάλι των περικεφαλαίαν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἔχουν μίαν μπαγιονέτταν, τὴν ὁποίαν φοροῦν εἰς τὴν μέσσην των ὡσὰν χαντζάρι, καὶ ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἢ παρατάξεως τὴν περνοῦν εἰς τὸ τουφέκι των.

» Τὸ φόρεμα τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν εἶναι τὸ ἡρωϊκόν, μαῦρον ἀντερί, ἄσπρον ὑποκάμισον καὶ κόκκινα χολέβια ἢ κάλιτζαις.

» Κάθε Ἕλλην, ὁμοίως καὶ κάθε κάτοικος τῆς Δημοκρατίας ταύτης, πρέπει νὰ φορῇ εἰς τὴν περικεφαλαίαν του ἢ τὴν σκούφια του ἐν παρόμοιον ρόπαλον, καθὼς εἶναι εἰς τὴν ἀρχήν, γραμμένον ἢ κεντημένον εἰς ἄσπρο πανί, ἢ ἄς εἶναι καὶ ἀπὸ πάφιλον. Τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖον νὰ ἀναγνωρίζονται οἱ ἐλεύθεροι δημοκράται καὶ ἰσότιμοι ἀδελφοί ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποσπασμάτων τοῦ Πολιτεύματος καταφαίνεται ὅτι τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ὠραματίζετο νὰ ἰδρῦσῃ ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὁ Ρήγας, εἶχε καθαρῶς ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Θὰ ἦτο μία νέα μεσαιωνικὴ αὐτοκρατορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, περιλαμβάνουσα, ὡς ἐκείνη, εἰς τοὺς κόλπους της πολλοὺς λαοὺς ὑπὸ δημοκρατικὴν ὁμωσ μορφήν καὶ ἐν πλήρει ἐφαρμογῇ τῶν κηρυγμάτων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἰσότητος πολιτικῶν δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι τὰ ἄρθρα τοῦ πολιτεύματος, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ρήγας ὑπογραμμίζει, σχεδὸν διακηρύσσει, τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τοῦ κράτους, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν διοίκησιν, τὴν παιδείαν, τὰς ἰδιότητας τοῦ πολίτου, τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις, δηλαδὴ εἰς ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κρατικῆς ὑποστάσεως.

Οὐδαμοῦ ὁ Ρήγας ὁμιλεῖ περὶ ὁμοσπονδιακῆς ἐπικρατείας ὑπὸ τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως « ὁμοσπονδία », δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνασπισμοῦ ἀνεξαρτήτων ἢ ἡμιανεξαρτήτων κρατῶν, ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ εἶχεν ἴδιον κοινοβούλιον, ἰδίους νόμους καὶ ἴδιαν, τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν τοπικῶν θεμάτων, διοίκησιν.

Νομίζομεν ὅτι ἡ παρεξήγησις περὶ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους ἢ « Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας » τοῦ Ρήγα προῆλθεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἄρθρα 11 - 12 ὁμιλοῦν περὶ τοπικῶν « πρώτων συναθροίσεων », ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄρθρων 78 - 84 ἀναφερομένων εἰς τὴν ὑπὸ τοπικῶν κοινοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν σωμάτων ἐκλογὴν κοινοτικῶν ἢ ἐπαρχιακῶν ἀρχόντων ὡς καὶ ἐκ τῶν

ἄρθρων 85·95 περὶ ἐκλογῆς αἰρετῶν κριτῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τοπικῶν σωμάτων.

Ἄλλὰ τὰ ἄρθρα αὐτὰ ἀποτελοῦν πιστὴν μετάφρασιν τῶν ἀντιστοιχῶν τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος τοῦ 1793. Καὶ ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκυριάρχουν, ἐπιβάλλουσαι εἰς τὴν Συνέλευσιν τὰς θελήσεις των, αἱ Ἰακωβινικαὶ λέσχαι, τὰ δὲ ὑπὸ ψήφισιν ἐν τῇ Συμβατικῇ Συνελεύσει ἄρθρα τοῦ Συντάγματος ἀπετέλουν προηγουμένως ἀντικείμενον θυελλωδῶν συζητήσεων καὶ φλογερῶν λόγων εἰς τὰς ὀχλοκρατικὰς συγκεντρώσεις τῆς κομμούνας τῶν Παρισίων, δὲν ἐσκέφθη νὰ μεταβληθῇ εἰς ὁμοσπονδιακὸν κράτος κατὰ τὸ πρότυπον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἢ τῆς Ἑλβετίας. Τοῦναντίον καὶ εἰς τὸ σύνταγμα τοῦτο (ἄρθρον 1^{ον}) διεκηρύχθη τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, κατὰ δὲ τὰς σχετικὰς συζητήσεις ἐξετοξεύθησαν μύδροι κατὰ τῶν ἐξουδετερωθέντων « ὁμοσπόνδων » καὶ τῶν ὁμοσπονδιακῶν τάσεων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ἄρθρα αὐτὰ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος διὰ τῶν θεσπιζομένων *assemblées primaires*, *administrations municipales*, *arbitres élus*, κ.λ.π., πᾶν ἄλλο ἢ ἀπέβλεπον εἰς καθιέρωσιν τοπικῆς διακυβερνήσεως ἢ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος. Κύριον καὶ σχεδὸν μοναδικὸν ἔργον τῶν τοπικῶν αὐτῶν συνελεύσεων ἦτο νὰ δίδουν γνώμην ἐπὶ τῶν ψηφιζομένων ὑπὸ τῶν κοινοβουλίων νόμων, τῶν δὲ τοπικῶν ἀρχόντων νὰ ἐκτελοῦν καθήκοντα σημερινῶν κοινοταρχῶν, Δημάρχων, Νομαρχῶν κ.λ.π. Καὶ ὁ Ρήγας, μεταφέρον σχεδὸν ἐπὶ λέξει τὸ κείμενον τῶν γαλλικῶν αὐτῶν ἄρθρων εἰς τὸ Πολίτευμά του, τονίζει, ὡς ἄλλωστε καὶ εἰς ἀπάσας τὰς λοιπὰς σχετικὰς περιπτώσεις, ὅτι μετέχουν πάντες οἱ πολῖται ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. Οὐδ' ἔχνος πολιτικοῦ διαχωρισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς κειχωρισμένης κατὰ ἐθνικότητα, θρησκείαν ἢ γλῶσσαν πολιτικῆς ἐκδηλώσεως ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ Πολίτευμα τοῦ Ρήγα. Τοῦναντίον, ὁ Ρήγας δὲν ἀφίνει εὐκαιρίαν νὰ μὴ διακηρύξῃ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Δημοκρατία εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετος καὶ ὅτι πάντες ἀπὸ κοινοῦ μετέχουν τῶν τοπικῶν συναθροίσεων, τῆς ἐκλογῆς ἀρχόντων, τῆς ἐκλογῆς ἀντιπροσώπων εἰς τὰ νομοθετικὰ σώματα κ.λ.π. Πάντες εἶναι πολῖται τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, ἐνιαίας καὶ ἀδιαίρετου, χαίροντες τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, καὶ οὐχὶ τοπικοῦ τινος, ἔστω καὶ ὑποτυπώδους, σώματος στηριζομένου εἰς φυλετικὰς ἢ ἄλλας διακρίσεις. Εἰδικῶς αἱ προσθῆκαι ἐν ἄρθρ. 1 τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, δὲν ἀφίνουν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Ρήγας ἀπομακρύνει σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς πᾶσαν ἰδέαν ὁμοσπονδιακοῦ κράτους.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, εἰς τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τὰ ὁποῖα ἔδιδεν εἰς αὐτήν ὁ Ρήγας, ὁ ἑλληνικῆς ἐθνικότητος πληθυσμὸς δὲν θὰ εὐρίσκετο κἄν ἐν πλειονότητι ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῶν λοιπῶν ἐθνικοτή-

των (Τουῦρκοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Ρουμάνοι, Ἀρμένιοι κ.λ.π.) ἦτο λογικὴ ἢ τοῦλάχιστον ἐφαρμόσιμος διὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἢ, κατὰ βυζαντινὸν μᾶλλον πρότυπον, ἀντίληψις τοῦ Ρήγα περὶ Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας: Καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς σωβινιστῆς ἢ τοῦλάχιστον ἐκτὸς πραγματικότητος, ὅταν δίδῃ εἰς τὴν γλῶσσαν, τὸν στρατόν, τὴν διοίκησιν κ.λ.π. τοῦ ἐλευθέρου κράτους, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἰδρῦσῃ, τὴν δεσπότησαν θέσιν εἰς τὸ ὁμογενές του ἑλληνικὸν στοιχεῖον:

Διὰ νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς καὶ ἀνεπηρεάστως, μακρὰν τῶν καιροσκοπικῶν ἀντιλήψεων συγχρόνων ἡμῶν πολιτικῶν καταστάσεων ἐν τῇ Βαλκανικῇ, τὰς πολιτικὰς σκέψεις τοῦ Ρήγα, πρέπει νὰ μεταφερθῶμεν νοερῶς εἰς τὰς καταστάσεις καὶ τὰς πραγματικότητας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πράγματι, δὲν ἦτο μόνον ἡ ἀρχαία ἢ Βυζαντινὴ παράδοσις, ἡ ὁποία ἐδέσποζεν εἰς τὴν σκέψιν του πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ πολιτικοῦ του προγράμματος, ὡς διατυποῦται εἰς τὸ Πολίτευμά του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καθ' ὅλην τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ἦτο ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως, ἀποδεδεγμένη δὲ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ὑπεροχὴ αὐτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἦτο ὄχι μόνον ἀνεγνωρισμένη ἐν τοῖς πράγμασι, ἀλλὰ καὶ καθιερωμένη δικαίῳ. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἕξ ὀλοκλήρου ἑλληνικόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ καὶ μετέπειτα ἐτύγγανε προνομίων ἀναφερομένων ὄχι μόνον εἰς τὴν θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μορφωτικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀκόμη ζωὴν πάντων, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος τῶν Ὀρθοδόξων ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ λαῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἤσκει ἠθικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Φαναριῶται Ἑλληνας ἤσκουν ἀνωτάτας ἐξουσίας, ἐκ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐξηρτῶντο αἱ τύχαι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος αὐτοὶ διαδοχικῶς ἀνήρχοντο εἰς τοὺς ἡγεμονικοὺς θρόνους τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας, διατηροῦντες ἐκεῖ λαμπρὰς αὐλὰς καὶ ἀκολουθίας καθαρῶς ἑλληνικοῦ χαρακτήρος. Αὐτοὶ οἱ Τουῦρκοι ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴν ὡς δευτέραν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπηυθύνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τοὺς ραγιαδες, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος. Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίως οἱ ἀστικοὶ πληθυσμοί, εἶχον, ἔστω καὶ στοιχειώδεις, γνώσεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὰ τέκνα τῆς ρουμανικῆς, τῆς βουλγαρικῆς, τῆς σερβικῆς ἀστικῆς τάξεως ἐφοίτων εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὰ μόνα ἄλλωστε τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὅχι μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα ἦτο ἕξ ὀλοκλήρου ἑλληνικὴ. Οὐχὶ ἀδίκως, Ἄγγλος ἱστορικὸς γράφει περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: « Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πνευματι-

κῶν ποιμένων, οἱ ὁποῖοι σπανίως ὠμίλουν ἄλλην γλῶσσαν πλὴν τῆς ἑλληνικῆς, οἱ Σλάβοι τῶν Βαλκανίων καὶ οἱ Ρουμάνοι εἶχον ἐξωτερικῶς ἐξελληνισθῆ. Περιεφρόνουν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν των ὡς βάρβαρον. Τὸ νὰ ὀμιλῆ τις τὴν ἑλληνικὴν ἦτο δι' αὐτοὺς σῆμα εὐγενείας. Οἱ δύο ρουμανικοὶ κώδικες ἦσαν συντεταγμένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἀκόμη καὶ ἡ συνήθης καθημερινὴ ἀλληλογραφία ἐν Βουλγαρίᾳ συνετάσσετο εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς τὴν πλέον κοινὴν καὶ εὐρύτερον διαδεδομένην εἰς ὀλόκληρον τὴν ἐγγὺς Ἀνατολήν»¹.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οὐδεὶς δύναται νὰ κατηγορήσῃ τὸν Ρήγαν, διότι, ἔχων ἐπίγνωσιν τῶν πραγματικότητων τῆς ἐποχῆς του καὶ οὐχὶ ἐκείνων, μετὰ δύο σχεδὸν αἰῶνας, τὰς ὁποίας ζῶμεν ἡμεῖς σήμερον, ἔδωκεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸ πολίτευμα τῆς μεγάλης Δημοκρατίας, τὴν ὁποίαν ὠραματίζετο ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ δόξα τῶν προγόνων, τὰ κλέη τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς πνευματικὰ ἐπιτεύγματα καὶ εἰς ἀγῶνας ἐλευθερίας, αἱ ἀρχαῖαι καὶ αἱ Βυζαντιναὶ παραδόσεις τοῦ ἔθνους ἤσκουν γοητείαν ἂν μὴ ἄμεσον ἐπίδρασιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Ρήγα². Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὃ ἐκ τῶν φυλετικῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως διεμεμορφωμένος ψυχικὸς παράγων ἐνηρμονίζετο ἀπολύτως μετὰ τῶν πραγματικότητων τῆς ἐποχῆς, ἔτι δὲ καὶ μετὰ τῶν δημοκρατικῶν του ἀρχῶν, τὰς ὁποίας εἶχον ἐπεξεργασθῆ τὰ κηρύγματα καὶ τὰ πολιτικὰ θεσπίσματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Δὲν πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ λησμονῆται ὅτι, ἀνεξαρτήτως ἀκόμη καὶ τῶν

1. W. Miller, The Ottoman empire, ἑλλην. μετφρ. ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα..., Ἀθ. 1914, σ. 37. — Πάντως, ὁ Ρήγας οὐδεμίαν ὀργανικὴν θέσιν δίδει εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἀγνοεῖ εἰς τὸ πολίτευμά του. Ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος (ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ Δημοκρατία θὰ περιελάμβανε λαοὺς παντὸς θρησκεύματος), συνταγματικὴ κατοχύρωσις προνομίων τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦτο βασικῶς ἀντίθετος πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.

2. Εἰς τὸ Πολίτευμα ὁ Ρήγας φαίνεται ἐπηρεασμένος ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, εἰς τὰ κλέη τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται, ἐμμέσως δὲ μόνον στρέφεται πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλ' εἰς τὴν Χάρταν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ προανάκρουσμα, συγχρόνως δὲ τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ Πολιτεύματος, ἀποδίδει ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, τῆς ὁποίας τὰ γεωγραφικὰ ὄρια λαμβάνει καὶ διὰ τὴν σχεδιαζομένην Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν. Παραθέτει ἐκεῖ νομίσματα Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, κάτωθεν τοῦ νομίσματος τοῦ ὁποίου ἔχει χαράξῃ « μάλα γμ: καὶ ἐδουλώθημεν ». Παρσιάγει ἐπίσης εἰς τὴν Χάρταν μεγάλην εἰκόνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν παλαιῶν καὶ νέων ὀνομασιῶν καὶ ἄλλων τοπογραφικῶν στοιχείων, κάτωθεν δὲ ταύτης δημοσιεύει τὸ ἀκόλουθον εἰς ἀρχαίους στίχους εὐγλωττον ἐπίγραμμα ἰδίας πιθανώτατα ἐμπνεύσεως.

Ἐπταλόφου ὄραων πολίων κλέος οὐδας Ἀνάσσης

Ἡδ' αἶσαν στρυγερὴν φρίττε βαρυστενάχων.

ἐν τῇ Βαλκανικῇ τότε πραγματικότητων, αἱ ὁποῖαι ἐπέβαλον ἢ τοῦλάχιστον καθίστων φυσικὸν τὸν ἑλληνικὸν πολιτειακὸν χαρακτῆρα τῆς Δημοκρατίας, ἄλλος σημαντικός, ἴσως ὁ σημαντικώτερος πάντων, παράγων, ὁ τῶν δυνατοτήτων ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηρτάτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος, ἐδικαιολόγει τὴν δεσπόζουσαν ἐν αὐτῷ θέσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ Ρήγας ἀπηυθύνετο τόσον εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν ὅσον καὶ εἰς τὸν Θούριον, πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Τούρκων, ὅπως σπεύσουν ὑπὸ τὰς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως διὰ νὰ συντρίψουν τὴν τυραννίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἀπολαύσουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας. Ἄλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ ἀφελής, ἐὰν παρεσύρετο ὑπὸ τοιαύτης αὐταπάτης. Ὁφείλε νὰ γνωρίζῃ, καὶ θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς συνείδησιν τούτου, ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπλήρωνον τὰς βαρεῖας θυσίας διὰ τὴν ἐλευθερίαν, θὰ ἦσαν, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, οἱ συμπατριῶται τοῦ Ἑλλήνες. Σχεδὸν πάντες οἱ μεμνημένοι καὶ στενοὶ συνεργάται του εἰς τὰς συνωμοτικὰς ἐνεργείας τῆς Βιέννης ἦσαν Ἑλλήνες καὶ αὐτοὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸ μαρτύριον. Τὸ τμήμα τῆς ἀλληλογραφίας του, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη, ἀπηυθύνετο πρὸς Ἑλληνας, καί, ἐξαιρέσει μερικῶν μεμονωμένων περιπτώσεων, πρὸς τοὺς Ἑλληνας κατηυθύνοντο ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ του δημοσιεύματα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα μετέβαινε διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ κυρίως, κατὰ τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐπαναστατικὰ του σχέδια, εἰς τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις ὑπελόγιζε διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄν ἡ ἐπανάστασις ἐθριάμβευε, τοῦτο θὰ ὀφείλετο εἰς τὰς θυσίας τῶν Ἑλλήνων. Ἄν τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἀπειτύγχανεν, οἱ λοιποὶ λαοὶ οὐδεμίαν θὰ ὑφίσταντο συνέπειαν, ἐνῶ οἱ Ἑλλήνες θὰ ἐπλήρωνον τὴν ἀποτυχίαν διὰ νέων ποταμῶν αἵματος. Κατὰ συνέπειαν, εἰς μίαν ἐπανάστασιν στηριζομένην κυρίως, ἂν μὴ ὀλοκληρωτικῶς, εἰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἦτο φυσικὸν καὶ δίκαιον νὰ δοθῇ δεσπόζουσα θέσις εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦτο, τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἀρχάς.

Παρὰ ταῦτα, κυριαρχούμενος ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἰσότητος δικαιωμάτων, ὁ Ρήγας θέλει πάντας ἐν γένει τοὺς κατοίκους τῆς « Ἑλληνικῆς δημοκρατίας », ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, θρησκείας, γλώσσης, ἀπολαύοντας ἐν πλήρει ἰσότητι τῶν ἀγαθῶν μιᾶς ἐλευθέρου πολιτείας. Τὰ συντάγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως δὲν περιλαμβάνουν τοιαύτας διατάξεις, διότι δὲν ὑφίσταντο τοιαῦτα προβλήματα διὰ τὴν γαλλικὴν Δημοκρατίαν. Ἄλλ' ὁ Ρήγας ἔχει πλήρη συναίσθησιν τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἰδρύσῃ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ὁποίου συντάσσει ἐκ τῶν προτέρων τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ὡς ὕπατος θεσμοθέτης, θὰ περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους του πλῆθος ἄλλων λαῶν διαφορετικοῦ ἐθνικότητος, δια-

φόρου θρησκείας καὶ γλώσσης, διαφόρων παραδόσεων καὶ τρόπων ζωῆς. Πάντας αὐτοὺς τοὺς λαοὺς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Τούρκων, φαντάζεται πολίτας τῆς Δημοκρατίας του καὶ ἀπολαύοντας ἐν ἀδελφικῇ συμφοίᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἴσων ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ γαλλικοῦ πολιτεύματος προβαίνει εἰς προσθήκας, ὅχι δὲ ἀφηρημένων ἐννοιῶν, ἀλλὰ συγκεκριμένων κηρυγμάτων μᾶλλον ἢ δογμάτων, ἐντάσσει ὀνομαστικῶς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς ὑπὸ συντριβὴν Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν νέαν Δημοκρατίαν καὶ παρέχων εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Αἱ προσθῆκαι αὐταί, τὰς ὁποίας εἰς μάτην ἠθέλομεν ἀναζητήσαι εἰς σύνταγμα τοῦ παρελθόντος ἢ καὶ τοῦ συγχρόνου κόσμου, εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν τὴν μεγαλυτέραν πρωτοτυπίαν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ρήγα. Αἱ προσθῆκαι κυρίως αὐταί, ἕξ ὀλοκλήρου δημιούργημα τῶν εὐγενῶν ἰδεωδῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατείχετο, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλῶν ὀραματισμῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἐκλυδωνίζετο τὸ μεγαλουργὸν πνεῦμά του, κατέστησαν ἐνδοξον τὸ ὄνομά του καὶ ἐξησφάλισαν αἰωνιότητα εἰς τὴν μνήμην πάντων τῶν Βαλκανικῶν λαῶν.

Αἱ ἰδέαι αὐταί περὶ ἰσοτίμου ζωῆς πάντων τῶν λαῶν, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, δὲν ἤλθον αἰφνιδίως εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ρήγα κατὰ τὸ περίπου τετράμηνον χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον συνέτασσε τὸ πολίτευμα. Εἶχον διαμορφωθῆ εἰς τὴν σκέψιν του ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου πρὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ πολιτεύματος. Ἦδη εἰς τὸν Θούριον, ὁ ὁποῖος, ἂν μὴ ἐν τῷ συνόλω, πάντως κατὰ τὰ κυριώτερα μέρη εἶχε γραφῆ ἱκανὸν χρόνον προηγουμένως, ἀνευρίσκομεν σαφεῖς καὶ ἀνεπιδέκτους ἀμφισβητήσεως τὰς πολιτικὰς αὐτὰς ἰδέας τοῦ Ρήγα, ὑπὸ μορφὴν ποιητικῆς ἐξάρσεως καὶ παρορμήσεων πρὸς κοινὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν :

*Σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι καὶ Νότον καὶ Βοριά
Γιὰ τὴν Πατρίδα ὅλοι, νᾶχουμεν μιὰ καρδιά.
Στὴν πίστιν του καθέννας, ἐλεύθερος νὰ ζῆ,
Στὴν δόξαν τοῦ πολέμου, νὰ τρέξουμεν μαζί.
Βουλγάροι κι' Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καὶ Ρωμιοί,
Ἀράπιδες καὶ ἄσπροι, μὲ μιὰ κοινὴ δρομή,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, νὰ ζώσουμεν σπαθί...
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια, Ὀλύμπου σταυραητοί
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια, γενῆτε μιὰ ψυχὴ...
Τοῦ Σάββα καὶ Λουνάβου ἀδέλφια Χριστιανοί,
Μὲ τᾶρματα στὸ χέρι καθ' ἕνας ὡς φανῆ...
Νὰ σφάξουμε τοὺς λύκους, πὸ τὸν ζυγὸν βαστοῦν.
Καὶ Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους, σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν...*

Τὰς αὐτὰς παρορμητικὰς, ἀλλὰ μεστὰς πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, ἰδέας ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως : « Ὁ λαὸς ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων, ὁποῦ κατοικεῖ τὴν Ρούμελην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς Μεσογείους νήσους, τὴν Βλαχομπογδανίαν, καὶ ὅλοι ὅσοι στενάξουν ὑπὸ τὴν δυσφορωτάτην τυραννίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βδελυρωτάτου δεσποτισμοῦ ἢ ἐβιάσθησαν νὰ φύγουν εἰς ξένα βασίλεια διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸν δυσβάστακτον καὶ βαρὺν αὐτοῦ ζυγόν, ὅλοι, λέγω, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι χωρὶς κανένα ἰσχυρισμὸν θρησκείας (ἐπειδὴ ὅλοι πλάσματα Θεοῦ εἶναι καὶ τέκνα τοῦ πρωτοπλάστου)... »¹.

Αἱ ἰδέαι αὐταὶ τοῦ Ρήγα ἐκφράζονται ὡς δημοκρατικὰ κηρύγματα καὶ πολιτικὰ δόγματα εἰς τὸ πολίτευμα. Εἰς τὸ ἄρθρον 3 τῆς προτασσομένης Διακηρύξεως τῶν δικαίων γράφει : « Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, εἶναι ἴσοι ». Καὶ εἰς τὸ ἄρθρον 7 : « ἡ ἐλευθερία κάθε εἴδους θρησκείας, Χριστιανισμοῦ, Τουρκισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τὰ λοιπὰ δὲν εἶναι ἐμποδισμένα εἰς τὴν παροῦσαν διοίκησιν ». Ἴδου καὶ ἐν ἐπεξηγηματικὸν παράδειγμα εἰς τὸ ἄρθρον 34 τῆς αὐτῆς Διακηρύξεως : « ...δὲν ἤμπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ τάδε χώρα (περιφέρεια τοῦ κράτους) πολεμεῖται, δὲν μὲ μέλλει, διότι ἐγὼ ἡσυχάζω εἰς τὴν ἰδικήν μου, ἀλλ' ἐγὼ πολεμοῦμαι ὅταν ἡ τάδε χώρα πάσχει, ὡς μέρος τοῦ ὅλου ὁποῦ εἶμαι². Ὁ Βούλγαρος πρέπει

1. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ὁ Ρήγας, ὡσάκις πρόκειται νὰ καυτηριάσῃ ἢ νὰ στρέψῃ τὰ ἐπαναστατικὰ βέλη του κατὰ τῆς τυραννίας, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ σουλτάνου, τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ, κ.λ.π. Τοὺς Τοῦρκους θέλει ἐλευθέρους καὶ ἰσοτίμους ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δημοκρατίας, οὐδέποτε δὲ ὁμιλεῖ περὶ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἡ διάκρισις αὕτη, ἀνευρισκομένη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ ἔργα τοῦ Ρήγα, τείνει σήμερον νὰ καταστῇ ἀρχὴ εἰς τὰς διεθνεῖς διασκέψεις καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ἵνα μὴ ἐνοχλῶνται ἐκ τοῦ κακοῦ παρελθόντος οἱ μετέχοντες τούτων Τοῦρκοι. Ἐξ ἴσου ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ εἰς τὸ Πολίτευμα, ὡς ἄλλωστε καὶ εἰς τὸν Θούριον, δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας. Τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ εἶναι τυχαῖον, προέρχεται δὲ μᾶλλον ἐκ προνοίας νὰ μὴ ἐκθέσῃ ἑαυτόν, τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ ὅλον ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς τὴν ὀργὴν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἀψβούργων, ἡ ὁποία εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς μέγα μέρος τῶν Σλάβων τοῦ Νότου. Δὲν ὑπάρχει ὁμως ἀμφιβολία ὅτι περιλαμβάνει καὶ τοὺς Σέρβους κ.λ.π. εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ του σχέδια καὶ εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἐλευθερίας τοῦ Πολιτεύματος. Τὰ ὄρια τῆς « Χάρτας τῆς Ἑλλάδος » μετὰ τῶν προσδιορισμῶν « ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως » κ.λ.π. εἶναι σαφῆ. Ἐκτὸς δὲ τοῦ ὅτι ὁμιλεῖ ἐπανειλημμένως εἰς τὸ σύνταγμα « δι' ὅλους ὅσοι στενάξουν ὑπὸ τὴν τυραννίαν » διὰ τοὺς « παντὸς ἔθνους » ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν κ.λ.π., εἰς τὸν Θούριον τοὺς ὀνομάζει ἐμμέσως : (Μαυροβουνιοῦ καπλάνια - Τοῦ Σάβα καὶ Δουνάβου ἀδέλφια Χριστιανοί).

2. Εἰς τὸ σκεπτικὸν τῆς φράσεως αὐτῆς, ἐν συσχετισμῶν πρὸς τὴν ἀκολουθοῦσαν, διαφαίνεται ἡ πρόθεσις, ὅπως προλάβῃ ἐκδηλώσεις ἐλλείψεως ἀλληλεγγύης, ἴσως καὶ κίνδυνον διασπάσεως τοῦ κράτους ἐκ τῆς ἀδιαφορίας ἢ καὶ τῆς ἐχθρότητος μιᾶς

νὰ κινῆται, ὅταν πάσχη ὁ Ἕλλην καὶ τοῦτος πάλιν δι' ἐκεῖνον καὶ ἀμφοτέροι διὰ τὸν Ἀλβανὸν καὶ τὸν Βλάχον».

Εἰς τὸ καθ' αὐτὸ πολίτευμα διακηρύσσει καὶ θεσπίζει τὰς ἰδέας του περὶ ἰσοτιμίας πάντων τῶν λαῶν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δημοκρατίας περισσότερο συγκεκριμένως. Εἰς τὸ ἄρθρον 2 : « Ὁ ἑλληνικὸς λαός, τουτέστι ὁ εἰς τοῦτο τὸ βασίλειον (κράτος) κατοικῶν, χωρὶς ἐξαίρεσιν θρησκείας καὶ γλώσσης... ». Εἰς τὸ ἄρθρον 7 : « Ὁ αὐτοκράτωρ (αὐτοκυρίαρχος) λαὸς εἶναι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ βασιλείου (κράτους) τούτου χωρὶς ἐξαίρεσιν θρησκείας καὶ διαλέκτου, Ἕλληνες, Ἀλβανοί, Βλάχοι, Ἀρμένιδες, Τούρκοι καὶ κάθε ἄλλο εἶδος γενεᾶς ». Καὶ τέλος εἰς τὸ ἄρθρον 122 : « Ἡ νομοθετικὴ διοίκησις (la constitution, ὁ συντακτικὸς νόμος, τὸ σύνταγμα) βεβαιοῖ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, Τούρκους, Ἀρμένιδες, Ἰουδαίους καὶ παντὸς ἔθνους (ὅπου εὐρίσκονται κάτοικοι εἰς αὐτὴν τὴν Δημοκρατίαν), τὴν ἰσοτιμίαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν σιγουρότητα καὶ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὑποστατικῶν ἐκάστου... ».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀρθρῶν τῆς Διακηρύξεως καὶ τοῦ Πολιτεύματος καταφαίνεται ὅτι ἐὰν ἡ ἐπανάστασις ἐπετύγγανε καὶ τὸ Πολίτευμα τοῦ Ρήγα ἐφηρμόζετο, ὡς εἶχε κατὰ γράμμα καὶ πνεῦμα, ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ τοῦ κράτους θὰ ἐτίθετο συντόμως εἰς σκληρὰν δοκιμασίαν, κινδυνεύων νὰ παραμείνη μόνον τὸ πλαίσιον τούτου. Ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν καθίστα μόνην ἐπίσημον τοῦ κράτους, αἰτιολογῶν δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ὑφισταμένης πραγματικῆς καταστάσεως, οὐδὲν ἄλλο προνόμιον, οὐδὲν εἰδικὸν δικαίωμα παρεχόρει ὁ Ρήγας εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἐθνικὴ των ὑπόστασις, ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα, θὰ καθίσταντο πολῖται τῆς Δημοκρατίας μετὰ δικαιώματος ἴσου εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, εἰς τὴν προστασίαν τῶν νόμων, εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων διὰ τὰς τοπικὰς συνελεύσεις καὶ τὸ νομοθετικὸν σῶμα, εἰς τὴν κατάληψιν δημοσίων ἀξιωμάτων κ.λ.π. Οὐδεμία, ἀπολύτως οὐδεμία, ἐξαίρεσις, ἔστω καὶ διὰ συγκεκριμένην τινὰ ἔκτακτον ἢ παροδικὴν περίπτωσιν, δὲν ἀνευρίσκειται χάριν τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τῇ πράξει, ἡ Δημοκρατία, τὴν ὁποίαν εἶχε συλλάβει εἰς τὴν διάνοιάν του ὁ Ρήγας, ἐφαρμοζομένου τοῦ πολιτεύματός του θὰ εἶχε μορφήν Βαλκανικοῦ κράτους, ἀκριβέστερον ἴσως βαλκανοασιατικοῦ, δεδομένου ὅτι θὰ περιελάμβανε καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν σημασίαν τῶν διατάξεων αὐτῶν τοῦ Πολιτεύματος τοῦ Ρήγα, πρέπει νὰ μεταφερθῶμεν εἰς τὴν ἐν Βαλκανικῇ καὶ γενικώτερον ἐν τῇ ἑγγυὲς Ἀνατολῇ κατάστασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅχι μόνον

περιφερείας κατοικουμένης ἐν ὁλότητι ἢ κατὰ πλειονότητα ὑπὸ μιᾶς ἐθνότητος πρὸς περιφέρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν δεσπόζει ἄλλο ἐθνικὸν στοιχεῖον : Ἡ κυρίως Ἑλλὰς διὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Βουλγαρίας, ἢ τῆς Σερβίας διὰ τὴν τῆς Βλαχίας κ.λ.π.

οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Χριστιανικοὶ λαοὶ ἠσθάνοντο ἄσπονδον μῖσος πρὸς τοὺς δεσπότης των Τούρκους, τοὺς ὁποίους ἄλλωστε ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀσκουμένην κατὰ τῶν ραγιαδῶν τυραννίαν δὲν ἠδύναντο νὰ διακρίνουν τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν διοικητικῶν ὀργάνων του, ὡς ἔπραττεν ὁ Ρήγας. Οὐδ' αὐτοὶ ἄλλωστε οἱ Τούρκοι κατενόουν τὴν διάκρισιν ταύτην, αἰσθανόμενοι πάντες ἄνευ ἐξαιρέσεως κοινωνικῆς καταστάσεως ἑαυτοὺς αὐθέντας, τοὺς δὲ χριστιανικοὺς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου λαοὺς ὡς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ραγιαδες ὑποκειμένους εἰς παντὸς εἶδους καταδυνάστευσιν. Τὰ περὶ τυραννίας « Χριστιανῶν καὶ Τούρκων » ὑπὸ τῶν σουλτάνων καὶ κοινῆς ἐπαναστάσεως πρὸς κατάλυσιν τῆς τυραννίας ταύτης, ἴσως νὰ ἤκουον μετὰ προσοχῆς μερικοὶ ἀνήσυχοι καὶ φιλόδοξοι πασάδες, ἐπιδιώκοντες ὠφελήματα προσωπικὰ ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν. Ἄλλ' αἱ μᾶζαι τοῦ Τουρκικοῦ λαοῦ θὰ ἤκουον ταῦτα μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἀγανακτήσεως, ἀντὶ δὲ νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, θὰ ἔσπευδον μετὰ μένους πρὸς ἐξολοθρευσίν των.

Μόνον ὁ Ρήγας ἀπετόλμησε νὰ διακηρύξη τὴν συνεργασίαν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων πρὸς κατάλυσιν τοῦ δεσποτικοῦ ζυγοῦ τοῦ σουλτάνου καὶ ἴδρυσιν κράτους, ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ ὁποίου θὰ εὐρίσκοντο ἐν πλήρει ἰσοτιμίᾳ.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τοὺς Βαλκανικοὺς λαοὺς ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καὶ τόσον ρόδινος, πρόσφορος πρὸς εἰδυλλιακὴν συμβίωσιν των ἐν πνεύματι ἰσότητος δικαιωμάτων, ὅπως εἶχε συλλάβει τὰ σχέδια εἰς τὴν γόνιμον φαντασίαν του ὁ ἰδεολόγος Βελεστινλή. Ζήσας ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ὥφειλε νὰ γνωρίζῃ καὶ τὰς προκαταλήψεις, ἐθνικὰς, κοινωνικὰς, πολιτιστικὰς, ἀλλὰ καὶ τὴν νοοτροπίαν τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς. Οἷοσδήποτε ἄλλος, φοβούμενος, καὶ ὄχι ἀλόγως, ὅτι παρασύρεται πρὸς ἐπικινδύνους οὐτοπίας, δὲν θ' ἀπετόλμα οὐδ' ἐπὶ τοῦ χάρτου νὰ χαράξῃ τοιαῦτα σχέδια ἐν ἀδελφικῇ συμπνοίᾳ καὶ ἰσοτίμῳ ἀπολαύσει πολιτικῶν δικαιωμάτων διαβιώσεως πάντων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς.

Ὁ Ρήγας, συνεπῆς εἰς τὰς φιλελευθέρους ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἐδέσποζον εἰς τὸν νοῦν του καὶ δεσποζόμενος ὑπὸ τοῦ ὄραματος, τὸ ὁποῖον κατέθειλε τὴν καρδίαν του, ὄχι μόνον ἐπίστευσεν εἰλικρινῶς, ἀλλὰ καὶ διεκήρυξε μετὰ θάρρους τὰ σχέδια αὐτά, ὡς μέγα πολιτικὸν πρόγραμμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐβασίζετο ἡ νέα πολιτικὴ τάξις τῆς Βαλκανικῆς. Δὲν ἐσκέφθη, παρατηροῦντινες, ἐλεύθερον Τουρκικὸν κράτος, ἐλεύθερον Ἀλβανικόν, Βουλγαρικόν, Ρουμανικόν κ.λ.π. κράτος, ἀλλ' ἐσκέφθη ὡς Ἕλλην τὴν Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν. Εἴμεθα σύμφωνοι, αἱ δὲ ἐκτεθεῖσαι ἀνωτέρω πραγματικότητες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδικαιολογοῦν, ἂν δὲν ἐπέβαλλον, τοῦτο. Ἐσκέφθη ὁμοῦς ἐλευθέρους Τούρκους, ἐλευθέρους Ρουμάνους, Βουλγάρους, Ἀλβανούς, Σέρβους, ἀκόμη καὶ Ἀρμενίους. Καὶ ἦτο ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον τὸ ἐσκέφθη, ἀλλὰ καὶ διεκήρυξεν τοῦτο ὡς πολιτικὸν πρόγραμμα, πληρώσας τὴν σκέψιν

του καὶ τὴν ἀπόπειραν τῆς πραγματοποιήσεως διὰ μαρτυρικοῦ θανάτου. Ἀμφιβάλλομεν ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον Τοῦρκοι ἢ Ρουμάνοι ἢ Βούλγαροι ἢ Σέρβοι ἢ Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι εἶχον σκεφθῆ διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν των ἐκ τῆς δεσποτείας καὶ τὴν ἐλευθέραν πολιτικὴν καὶ ἀτομικὴν διαβίωσίν των, ὅπως τὸ ἐσκέφθη αὐτὸς ὁ Θεσσαλὸς Ἕλληνας, ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς ! Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τιμῶμεν τὴν μνήμην του, εὐλογοῦμεν τὸ ὄνομά του ὡς πρωτοπόρου καὶ πρωτομάρτυρος τῆς ἐλευθερίας μας. Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Βαλκανικοὶ λαοὶ δικαίως τιμοῦν καὶ δοξάζουν τὴν μνήμην τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, τὸν ὁποῖον θεωροῦν πρῶτον κήρυκα καὶ μάρτυρα καὶ τῆς ἰδικῆς των ἐλευθερίας.

Ἦδη ἀπομένει νὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὰς δυνατοτήτας τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πολιτεύματος τοῦ Ρήγα εἰς περίπτωσιν ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ συντριβῆς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ρήγας οὐδόλως φαίνεται ἀναλογιζόμενος τὰς βλέψεις καὶ διαμάχας τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐσκέπτοντο μὲν κατὰ διαστήματα τὸν διαμελισμὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ πρὸς ἴδιον πάντοτε ὄφελος, ὅσάκις δὲ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, προέβαλον ὡς προστάται καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ἀκεραιότητός της. Πάντως αὐταὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπον ποτὲ νὰ δημιουργηθῆ εἰς τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴν ἐν τόσον μέγα κράτος ἐπὶ καταστροφῇ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συμφερόντων των, καὶ μάλιστα μία δημοκρατία κυβερνωμένη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς μισητῆς των Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τῆς ὁποίας θὰ ἦτο εἰλειθὲς τέκνον, ἂν μὴ ἐξάρτημα, μόνιμος σπινθὴρ πυρκαϊῶν ἀνὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην. Καὶ ἂν ἀκόμη πρὸς στιγμὴν, χάρις εἰς τοὺς θριάμβους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπετυγχάνετο τοῦτο, αἱ Εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις δὲν θὰ ἐβράδυνον πολὺ νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν ἀποσύνθεσίν του ἢ τὸν διαμελισμὸν του, ἰδίως διὰ τῆς ὑποκαύσεως ἐχθροτήτων, δολοπλοκιῶν καὶ τῆς διασπορᾶς ζιζανίων πρὸς διαμάχην καὶ ὀριστικὴν ἀπόσχισιν τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπήρτιζον τὴν « Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν ». Ἀλλ' ὁ Ρήγας δὲν φαίνεται νὰ ἐβασανίζετο ἐκ τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὁ φανατισμὸς πρὸς τὰ ἰδεώδη τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ πίστις του πρὸς τὸν ὀριστικὸν θρίαμβον τῶν ἰδεῶν αὐτῶν διὰ τῶν θριάμβων τῶν στρατιῶν τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας, ἀπέκλειον φόβους καὶ ἐνδοιασμούς. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο προέβαιεν εἰς σημαντικὰς ὑποχωρήσεις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Ἀψβούργων, ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν ὁποίων παρέδιδε τὴν Βενετίαν, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὁ θριαμβευτῆς στρατηγὸς τῆς Δημοκρατίας Ναπολέον Βοναπάρτης συνελάμβανε καὶ ἔθετεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πραγματοποιήσεως ἄλλα μεγαλεπήβολα σχέδια κυριαρχίας, πᾶν ἄλλο ἢ συμβιβαζόμενα πρὸς τὰς προσδοκίας τῶν Ἑλλήνων. Ἐξ ἄλλου, δὲν φαίνεται νὰ εἶχε κἄν διανοηθῆ, ὅτι τὸ σύνταγμα αὐτὸ τοῦ

1793, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς ἐξασφαλίζον τὴν προστασίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, περιεφρονεῖτο καὶ ἀπεκηρύσσεται ὡς « ὀδηγοῦν εἰς ἀναρχίαν » ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατῶν ἡγετῶν τοῦ 1797 !

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰ πολύπλοκα ταῦτα θέματα καὶ ἄς ὑποθέσωμεν πρὸς στιγμήν ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία θὰ συνετρίβεται διὰ τῆς ὀργανουμένης ὑπὸ τοῦ Ρήγα ἐπαναστάσεως, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων τῆς θὰ ἀνέκυπτεν ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Δημοκρατία. Θὰ ἦτο δυνατὸν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ἐφαρμοσθῆ ἔν τῇ πράξει τὸ χάριν αὐτῆς συνταχθὲν πολίτευμα ; Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ, ὅπως ἐκφράσωμεν πολλὰς ἀμφιβολίας περὶ τούτου. Τὸ περιεχόμενον τῆς Διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ Πολιτεύματος προϋποθέτει πλήρη προηγουμένην γνῶσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων ὑφ' ἐκάστου πολίτου, ἡ δὲ προσθήκη ὑπὸ τοῦ Ρήγα κατηχητικῶν εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἀρχὰς παρατηρήσεων καὶ ἐρμηνευτικῶν παραδειγμάτων δὲν ἤρκει νὰ καταστήσῃ τοὺς κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐστερημένους πάσης, καὶ τῆς στοιχειώδους, πολιτικῆς διαπαιδαγέσεως κατοίκους τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν φωτισμένους δημοκρατικούς πολίτας. Πῶς λοιπὸν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῆ τὸ ὑλικὸν αὐτὸ τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ἀπαύγασμα μακρῶν ἰδεολογικῶν ἀγώνων, μιᾶς μεγάλης ἐπαναστάσεως καὶ θυελλωδῶν συζητήσεων μεγάλης ὀλκῆς πολιτειολόγων, ρητόρων τῶν γαλλικῶν ἐθνοσυνελεύσεων, εἰς μίαν ἀκατέργαστον μᾶζαν λαοῦ ἐν πλήρει ἀπαιδευσίᾳ, ἀγεύστου ἐξ ὀλοκλήρου παντὸς ἴχνους πολιτικῶν ἐλευθεριῶν ; Διότι — καὶ θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ὑπογραμμίσωμεν τοῦτο — οἱ ἀπὸ αἰῶνων ζῶντες ὑπὸ τυραννικὴν δεσποτείαν λαοὶ κατ' οὐδὲν ἠδύναντο νὰ παρομοιωθοῦν πρὸς τὸν γαλλικὸν λαόν. Ἀφήνομεν τὸ γεγονός ὅτι ὁ Σλαβικὸς ἐθνικισμός, ἀνδρούμενος μοιραίως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, θὰ ὠδήγῃ μοιραίως εἰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι πᾶν ἄλλο ἢ θὰ ἐνησημονίζοντο πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς « Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας ». Ἄλλὰ καὶ αἱ δημοκρατικαὶ θεωρίαι, αἱ ἰδέαι περὶ ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἀσκήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων διὰ τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, αἱ ὁποῖαι μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἐβλάστανον καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, μεταφυτευόμεναι εἰς τὴν Ἑγγύς Ἀνατολήν χάριν λαῶν ἐστερημένων πάσης πολιτικῆς προπαιδεύσεως καὶ κυριαρχουμένων ὑπὸ προαιωνίων προλήψεων, ἐκινδύνευον νὰ μαρανθοῦν πρὶν ἀποδώσουν καρπὸν τινα. Ἦδη ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ αἱ ριζοσπαστικαὶ δημοκρατικαὶ ἰδέαι τῶν ἡγετῶν τοῦ 1793, ἰδέαι τὰς ὁποίας ἐνεσάρκωνε τὸ σύνταγμα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, εἶχον ὑποστῆ σημαντικὴν μεταβολήν.

Ὁ Ρήγας εἰς τὴν ἰδεολογικὴν θέρμην τῆς φλεγομένης φαντασίας του, ἐφαντάσθη τὸν Ἕλληνα, τὸν Τοῦρκον, τὸν Βούλγαρον, τὸν Ἀλβανόν, τὸν Σέρβον τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ὡς φιλησύχους καὶ φιλονόμους πολίτας, σεβομένους τὰ δίκαια καὶ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας τοῦ γείτονός των, ὑποτασσομένους εἰς τὰς ἐξουσίας τοῦ κράτους, ὑπακούοντας εἰς τοὺς νόμους, ἐκλέγοντας

ἡσύχως τοὺς ἀντιπροσώπους των, συζητοῦντας εὐπρεπῶς καὶ φιλοφρόνως εἰς τὰς συνελεύσεις τὰς δημοσίους ὑποθέσεις... Ὅποια οὐτοπία! Τὰ διαδραματισθέντα ὀλίγον βραδύτερον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου αἰῶνος, πολιτικὰ γεγονότα καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ ἐπαναστατημένῃ Ἑλλάδι (καὶ οἱ Ἕλληνες ἐν τούτοις ἦσαν τότε οἱ πλέον προηγμένοι πολιτικῶς ἐξ ὅλων τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς) ἀπέδειξαν μέχρι ποίου βαθμοῦ καρεσύρετο ἐκ τῆς ἰδεολογικῆς παραφορᾶς, ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς πραγματικότητος ὁ μέγας αὐτὸς δραματιστὴς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατικῆς συμβιώσεως τῶν Βαλκανικῶν λαῶν. Ἄν δὲ ὁ Ρήγας ἐπίστευε πράγματι ὅτι μὲ μίαν « δημοκρατικὴν κατήχησιν » θὰ συνετέλει αὐτὸ τὸ ὄγδοον θαῦμα τῆς οἰκουμένης, τὴν ἄμεσον πολιτικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς πρὸς ἄμεσον ἐφαρμογὴν τοῦ δημοκρατικοῦ του πολιτεύματος ὑπέπιπτεν εἰς λίαν ἐπικινδύνους αὐταπάτας, αἱ ὁποῖαι, εἰς τὴν ὄλως ἀπίθανον περίπτωσιν πλήρους θριάμβου τῆς ἐπαναστάσεως καὶ σχηματισμοῦ τῆς μεγάλης δημοκρατικῆς ἐπικρατείας, θὰ ἔρριπτον αὐτὸν εἰς πολὺ σκληρὰς ἀπογοητεύσεις.

Ἐξ ἄλλου, δὲν φαίνεται νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν ὁ Ρήγας ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι μὲν Βαλκανικὴ χώρα, ἀλλ' ἰδιοτύπου Μεσογειακοῦ χαρακτῆρος, ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαός, ἐστραμμένος πάντοτε πρὸς τὴν Μεσόγειον, δηλαδὴ πρὸς Νότον καὶ Δυσμὰς, οὐδέποτε δὲ πρὸς Βορρᾶν, θὰ ὑφίστατο μοιραίως ἐπιρροάς, αἱ ὁποῖαι δυσκόλως θὰ συνεβιβάζοντο πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Βαλκανικῆς πολιτικῆς ζωῆς.

Ἄλλὰ ταῦτα δὲν ἔχουν τὴν ἔννοιαν εἰμὴ συναγωγῆς δεδομένων πρὸς διαμόρφωσιν μιᾶς ἱστορικῆς σκέψεως, κατ' οὐδὲν δὲ ἐλατιώνουν τὴν σημασίαν τοῦ μεγαλειώδους τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ὠραματίσθη καὶ ἠγωνίσθη νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ Βελεστινλής. Τὸ πολίτευμα τοῦ Ρήγα δὲν μαρτυρεῖ μόνον πλουσίαν φαντασίαν καὶ εὐγενῆ διάνοιαν. Εἴτε θετικὸς πραγματιστής, εἴτε ὄνειροπόλος δραματιστὴς ὑπῆρξεν ὁ Ρήγας Βελεστινλής, τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον συνέταξε καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἠθέλησε νὰ καθιερώσῃ τὰς ἀτομικὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, εἶναι ἄξιον τοῦ μεγάλου ἐπαναστατικοῦ ἐγχειρήματος, τὸ ὁποῖον διενεόηθη καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο, ὅσαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ σημειούμεναι ἐλλείψεις του, ὅσονδήποτε βαρεῖαι καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐν αὐτῷ περιληφθεῖσαι χιμαιρικαὶ ἰδέαι ἐκ πλάνης ἢ κακῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγματικῶν καταστάσεων ἐν τῇ Βαλκανικῇ, θὰ παραμείνῃ ὡς ἀπαράμιλλον μνημεῖον τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, δημιουργημα μιᾶς πρωτοπόρου φωτισμένης διανοίας, ἐκ τῶν ὀλίγων τὰς ὁποίας ἐγνώρισε μέχρι σήμερον ἡ ἀνθρωπότης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΝ

ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ, ΤΗΣ
Μ. ΑΣΙΑΣ, ΤΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ ΝΗΣΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΛΑΧΟΜΠΟΓΔΑΝΙΑΣ

ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ

Ἐλευθερία, ἰσοτιμία, ἀδελφότης
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Ὁ λαὸς ἀπόγονος τῶν Ἑλλήνων, ὁποῦ κατοικεῖ τὴν Ρούμελην, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὰς Μεσογείους νήσους, τὴν Βλαχομπογδανίαν, καὶ ὅλοι ὅσοι στενάζουν ὑπὸ τὴν δυσφορωτάτην τυραννίαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ βδελυρωτάτου δεσποτισμοῦ, ἣ ἐβιάσθησαν νὰ φύγουν εἰς ξένα βασίλεια διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸν δυσβάστακτον καὶ βαρὺν αὐτοῦ ζυγόν, ὅλοι, λέγω, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, χωρὶς κανένα ξεχωρισμὸν θρησκείας (ἐπειδὴ ὅλοι πλάσματα θεοῦ εἶνε καὶ τέχνα τοῦ πρωτοπλάστου), στοχαζόμενοι, ὅτι ὁ τύραννος ὀνομαζόμενος σουλτάνος κατέπεσεν ὀλοτελῶς εἰς τὰς βρωμερὰς θηλυμανεῖς ὀρέξεις του, ἐπερικυκλώθη ἀπὸ εὐνούχους καὶ αἰμοβόρους ἀμαθεστάτους ἀυλικούς, ἐλησμόνησε καὶ κατεφρόνησε τὴν ἀνθρωπότητα, ἐσκληρύνθη ἡ καρδία του κατὰ τῆς ἀθωότητος καὶ τὸ πλέον ὠραιότερον βασίλειον τοῦ κόσμου, ὅπου ἐκθειάζεται πανταχόθεν ἀπὸ τοὺς σοφοὺς, κατήντησεν εἰς μίαν βδελυρὰν ἀναρχίαν τόσον, ὥστε κανένας, ὅποιασδήποτε τάξεως ἢ θρησκείας, δὲν εἶνε σίγουρος μήτε διὰ τὴν ζωὴν του, μήτε διὰ τὴν τιμὴν του, μήτε διὰ τὰ ὑποστατικά του. Ὁ πλέον ἥσυχος, ὁ πλέον ἀθῶος,

ACTE CONSTITUTIONNEL
du 24 Juin 1793 et Déclaration
des droits de l'homme et du citoyen.

Déclaration des droits
de l'homme et du citoyen.

Le peuple français, convaincu que l'oubli et le mépris des droits naturels de l'homme, sont les seules causes des malheurs du monde, a résolu d'exposer dans une déclaration solennelle, ces droits sacrés et inaliénables, afin que tous les citoyens pouvant comparer sans cesse les actes du gouvernement avec le but de toute institution sociale, ne se laissent jamais opprimer et avilir par la tyrannie, afin que le peuple ait toujours devant les yeux les bases de sa liberté et de son bonheur; le magistrat la règle de ses devoirs; le législateur l'objet de sa mission.—En conséquence, il proclame, en présence de l'Être suprême, la déclaration suivante des droits de l'homme et du citoyen.

ὁ πλέον τίμιος πολίτης κινδυνεύει καθε στιγμὴν νὰ γίνῃ ἑλεεινὴ θυσία τῆς τυραννικῆς φαντασίας, ἢ τῶν ἀγρίων τοποτηρητῶν καὶ ἀναξίων μεγιστάνων τοῦ τυράννου, ἢ τέλος (ὅπερ συνεχέστερον συμβαίνει), τῶν κακοτρόπων θηριωδιστῶν μιμητῶν του χαιρόντων εἰς τὸ ἀτιμώρητον κρίμα, εἰς τὴν σκληροτάτην ἀπανθρωπότητα, εἰς τὴν φονοκτονίαν, χωρὶς καμμίαν ἐξέτασιν, χωρὶς καμμίαν κρίσιν.

Οὐρανέ, ἐσὺ εἶσαι ἀπροσωπόληπτος μάρτυς τῶν τοιούτων κακουργημάτων. Ἡλιε, ἐσὺ βλέπεις καθημερινῶς τὰ τοιαῦτα θηριώδη τολμήματα. Γῆ, ἐσὺ ποτίζεις ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ ρεῖθρα τῶν ἀθῶων αἱμάτων. Ποῖος ἔχει στόμα νὰ μὲ εἰπῇ τὸ ἐναντίον; ποῖος εἶνε ἐκεῖνος ὁ τίγρις ὁμόψηφος τῶν τοσοῦτων ἀνομιμάτων; ἄς εὐγῆ εἰς τὸ παρόν, καὶ διὰ πολέμιόν του μάρτυρα θέλει ἀποκτήσῃ ὅλην τὴν κτίσιν, ἣτις ἀγλώσσωσ γογγᾶ διὰ τοὺς ἀδίκους ᾧδε ἐκχυνομένους ρύακας τῶν ἀθῶων αἱμάτων.

Ὁ μέχρι τοῦδε, λέγω, δυστυχῆς οὗτος λαὸς βλέποντας, ὅτι ὄλαι του αἰ θλίψεις καὶ ὀδύνας, τὰ καθημερινὰ δάκρυά του, ὁ ἀφανισμὸς του, προέρχονται ἀπὸ τὴν κακὴν καὶ ἀχρειαστάτην διοίκησιν, ἀπὸ τὴν στέρησιν καλῶν νόμων, ἀπεφάσισεν ἐνανδριζόμενος μίαν φοράν, νὰ ἀτενίσῃ πρὸς τὸν οὐρανόν, νὰ ἐγείρῃ ἀνδρείως τὸν καταβεβαρημένον τράχηλόν του καὶ ἐνοπλίζοντας ἐμμανῶς τοὺς βραχίονάς του μὲ τὰ ἄρματα τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας νὰ ἐκβοήσῃ μεγαλοφῶνως ἐνώπιον πάσης τῆς Οἰκουμένης, μὲ βροντώδη κραυγὴν τὰ ἱερά καὶ ἄμωμα δίκαια, ὅπου θεόθεν τῷ ἐχαρίσθησαν διὰ νὰ ζήσῃ ἡσύχως ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Ὅθεν, διὰ τὰ ἠμποροῦν ὁμοθυμαδὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι νὰ συγκρίνωσι πάντοτε μὲ ἀγρυπνον ὄμμα τὰ κινήματα τῆς διοικήσεως τῶν διοικούντων, μὲ τὸν σκοπὸν τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν νομοθεσίας, ἐκτινάζοντες ἀνδρικῶς τὸν οὐτιδανὸν ζυγὸν τοῦ δεσποτισμοῦ, καὶ ἐναγκαλιζόμενοι τὴν πολύτιμον ἐλευθερίαν τῶν ἐνδόξων προπατόρων των· νὰ μὴν ἀφεθῶσιν οὐδέποτε νὰ καταπατῶνται ὡς σκλάβοι εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὴν ἀπάνθρωπον τυραννίαν· νὰ ἔχη ἕκαστος ὡσὰν λαμπρὸν καθρέπτην ἐμπροστὰ εἰς τὰ ὄμματά του τὰ θεμέλια τῆς ἐλευθερίας, τῆς σιγουρότητος καὶ τῆς εὐτυχίας του· νὰ γνωρίζουν ἐμφανέστατα οἱ κριταί, ποῖον εἶναι τὸ δυσσάποφευκτον χρέος των πρὸς τοὺς κρινομένους ἐλευθέρους κατοίκους· καὶ οἱ νομοθέται καὶ πρῶτοι τῆς διοικήσεως τὸν εὐθύτατον κανόνα, καθ' ὃν πρέπει νὰ ρυθμίζεται καὶ ν' ἀποβλέπη τὸ ἐπάγγελμά των πρὸς εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν.

Κηρύττεται λαμπροφανῶς ἡ ἀκόλουθος δημοσία φανέρωσις τῶν πολυτίμων δικαίων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ ἐλευθέρου κατοίκου τοῦ βασιλείου.

ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον I.—Ὁ σκοπὸς ὁποῦ ἀπ' ἀρχῆς κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἐσυμαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρώτην φοράν διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζί κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται, καὶ νὰ ζῶσιν εὐτυχισμένοι, καὶ ὄχι νὰ συναντιπρώγωνται, ἢ νὰ ρουφᾶ τὸ αἷμα τους ἕνας.

Τότε ἕκαμαν βασιλέα διὰ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ εἶνε βέ-

Art. 1er.—Le but de la société est le bonheur commun. — Le gouvernement est institué pour garantir à l'homme la jouissance de ses droits naturels et imprescriptibles.

βαιοὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσῃ κανένας ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἄρθρον 2.— Αὐτὰ τὰ φυσικὰ δίκαια εἶνε: πρῶτον, τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ ὄχι ὁ ἓνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ ὄχι ὁ ἓνας σκλάβος τοῦ ἀλλουνοῦ· τρίτον, νὰ εἴμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ κανένας νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ μᾶς τὴν πάρῃ ἀδίκως καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν· καὶ τέταρτον τὰ κτήματα, ὅπου ἔχομεν, κανένας νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ μᾶς ἐγγίξῃ, ἀλλὰ νὰ εἶνε ἰδικὰ μας καὶ τῶν κληρονόμων μας.

Ἄρθρον 3.— Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον εἶνε ἴσοι. Ὅταν πταίσῃ τινὰς, ὅποιασδήποτε καταστάσεως, ὁ νόμος εἶνε ὁ αὐτὸς διὰ τὸ πταῖσμα καὶ ἀμετάβλητος· ἤγουν δὲν παιδεύεται ὁ πλούσιος ὀλιγώτερον καὶ ὁ πτωχὸς περισσότερον διὰ τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἀλλ' ἴσια - ἴσια.

Ἄρθρον 4.— Ὁ νόμος εἶνε ἐκείνη ἡ ἐλευθέρᾳ ἀπόφασις, ὅπου μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ ἔγινεν· ἤγουν ὅλοι θέλομεν νὰ ἐξουσιάζωμεν τὰ ὑποστατικά μας, κανένας λοιπὸν δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ μᾶς πάρῃ δυναστικῶς τίποτε· αὐτὸς εἶνε νόμος, ἐπειδὴ μοναχοὶ μας τὸν δεχόμεθα καὶ τὸν θέλομεν. Ὁ νόμος ἔχει πάντοτε νὰ προστάξῃ ὅ,τι πρᾶγμα εἶνε δίκαιον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῆς ζωῆς μας, καὶ νὰ ἐμποδίξῃ ἐκεῖνο, ὅπου μᾶς βλάπτει.

Ἄρθρον 5.— Ὅλοι οἱ συμπολίται ἠμποροῦν νὰ ἔμβουν εἰς ἀξίας καὶ δημόσια ὀφφίκια. Τὰ ἐλεύθερα γένη δὲν γνωρίζουν καμμίαν ἀξίαν προτιμῆσεως εἰς

2.— Ces droits sont, l'égalité, la liberté, la sûreté, la propriété.

3.— Tous les hommes sont égaux par la nature et devant la loi.

4.— La loi est l'expression libre et solennelle de la volonté générale; elle est la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse; elle ne peut ordonner que ce qui est juste et utile à la société; elle ne peut défendre que ce qui lui est nuisible.

5.— Tous les citoyens sont également admissibles aux emplois publics. Les peuples libres ne connaissent d'autres motifs

τὰς ἐκλογὰς των, παρὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν προκοπὴν, ἤγουν καθέννας, ὅταν εἶνε ἄξιος καὶ προκομμένος διὰ μίαν δημοσίαν δούλευσιν, ἤμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἐξ ἐναντίας δὲ μὴν ὄντας ἄξιος, ἀλλὰ χυδαῖος, δὲν πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· διότι μὴν ἠξεύροντας, πῶς νὰ τὴν ἐκτελέσῃ, προσκρούει καὶ βλάπτει τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνεπιδεξιότητά του.

Ἄρθρον 6.—Ἡ ἐλευθερία εἶνε ἐκείνη ἣ δύναμις, ὅπου ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ κάμῃ ὅλον ἐκεῖνο, ὅπου δὲν βλάπτει εἰς τὰ δίκαια τῶν γειτόνων του. Αὕτη ἔχει ὡς θεμέλιον τὴν φύσιν, διατὶ φυσικὰ ἀγαπῶμεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι· ἔχει ὡς κανόνα τὴν δικαιοσύνην, διατὶ ἡ δίκαια ἐλευθερία εἶνε καλή· ἔχει ὡς φύλακα τὸν νόμον, διατὶ αὐτὸς προσδιορίζει, ἕως ποῦ πρέπει νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι. Τὸ ἠθικὸν σύνορον τῆς ἐλευθερίας εἶνε τοῦτο τὸ ρητόν: Μὴν κάμῃς εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνο, ὅπου δὲν θέλεις νὰ σὲ κάμουν.

Ἄρθρον 7.—Τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φανερώσωμεν τὴν γνώμην μας, τόσον μὲ τὴν τυπογραφίαν, ὅσον καὶ μὲ ἄλλον τρόπον· τὸ δίκαιον τοῦ νὰ συναθροίζωμεθα εἰρηνικῶς· ἡ ἐλευθερία κάθε εἴδους θρησκείας, Χριστιανισμοῦ, Τουρκισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τὰ λοιπὰ δὲν εἶνε ἐμποδιζόμενα εἰς τὴν παροῦσαν διοίκησιν.

Ὅταν ἐμποδιζονται αὐτὰ τὰ δίκαια, εἶνε φανερόν, πῶς προέρχεται τοῦτο ἀπὸ τυραννίαν, ἢ πῶς εἶνε ἀκόμη ἐνθύμησις τοῦ ἐξοστρακισθέντος δεσποτισμοῦ, ὅπου ἀπεδιώξαμεν.

Ἄρθρον 8.—Ἡ σιγουρότης εἶνε ἐκείνη ἣ διαφέντευσις, ὅπου δίδεται ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ὑποκει-

de préférence dans leurs élections, que les vertus et les talents.

(i.—La liberté est le pouvoir qui appartient à l'homme de faire tout ce qui ne nuit pas aux droits d'autrui: elle a pour principe la nature; pour règle la justice; pour sauvegarde la loi; sa limite morale est dans cette maxime: Ne fais pas à un autre ce que tu ne veux pas qu'il te soit fait.

7.—Le droit de manifester sa pensée et ses opinions, soit par la voie de la presse, soit de toute autre manière, le droit de s'assembler paisiblement, le libre exercice des cultes, ne peuvent être interdits. — La nécessité d'enoncer ces droits suppose ou la présence ou le souvenir récent du despotisme.

8.—La sûreté consiste dans la protection accordée par la société à chacun de ses membres pour la conservation de sa per-

μένου του, τοῦ δικαίου του καὶ τῶν ὑποστατικῶν του· ἤγουν ὅταν βλάβη τινὰς ἔνα μόνον ἄνθρωπον, ἢ πάρη ἀδίκως τίποτες ἀπ' αὐτόν, ὅλος ὁ λαὸς πρέπει νὰ σηκωθῆ κατ' ἐπάνω ἐκείνου τοῦ δυνάστου καὶ νὰ τὸν ἀποδιώξῃ.

Ἄρθρον 9.—Ὁ νόμος ἔχει χρέος νὰ διαφεντεύῃ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ ἐκείνην τοῦ κάθε ἀνθρώπου, κατοίκου εἰς ταύτην τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς δυναστείας τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοὶ διοικοῦν καλῶς, νὰ τοὺς διαφεντεύῃ· εἰ δὲ κακῶς, νὰ τοὺς ἀποβάλλῃ.

Ἄρθρον 10.—Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴν ἐγκαληθῆται εἰς κριτήριον, νὰ μὴ πιάνεται ἀπὸ τοὺς ἄνθρώπους τοῦ κριτοῦ καὶ νὰ μὴ φυλακώνεται κατ' ἄλλον τρόπον, παρά καθὼς διορίζει ὁ νόμος· ἤγουν ὅταν πταίσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἔχῃ κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ θέλησιν τοῦ κριτοῦ. Κάθε κάτοικος ὅμως ὅταν κραχθῆ εἰς τὴν κρίσιν, ἢ κατὰ νόμον πιασθῆ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ κριτηρίου, πρέπει νὰ ὑποταχθῆ εὐθύς καὶ νὰ πηγαίνη νὰ κριθῆ· διατὶ ἂν ἀντισταθῆ καὶ δὲν θέλει νὰ πηγαίνη εἰς τὴν κρίσιν, γίνεται πταίστης· καὶ ἀριετὸν σφάλμα εἶνε, ὅταν ὁ νόμος κράξῃ κανέναν ἄνθρωπον καὶ ἐκεῖνος ἀντιστέκεται μὲ τὸ κακὸν καὶ δὲν ὑπακούει νὰ πηγαίνη, ὄντας σίγουρος, ὅτι δὲν παιδεύεται, ἂν εἶνε ἀθῶος.

Ἄρθρον 11.—Κάθε δυναστικὸν ἐπιχείρημα, ὅπου ἤθελαν κάμει ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅπου δὲν ἔπταισεν καὶ χωρὶς προσταγὴν τοῦ νόμου θέλουν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἐκεῖνο φαίνεται, πῶς εἶνε μόνον ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κριτοῦ, καὶ ἔργον τυραννικόν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν τὸν ὁποῖον θέλουν νὰ δυναστεύσουν μὲ

sonne, de ses droits et de ses propriétés.

9.—La loi doit protéger la liberté publique et individuelle contre l'oppression de ceux qui gouvernent.

10.—Nul ne doit être accusé, arrêté ni détenu, que dans les cas déterminés par la loi et selon les formes qu'elle a prescrites. Tout citoyen, appelé ou saisi par l'autorité de la loi, doit obéir à l'instant; il se rend coupable par la résistance.

11.—Tout acte exercé contre un homme hors des cas et sans les formes que la loi détermine, est arbitraire et tyrannique; celui contre lequel on voudrait l'exécuter par la violence, a le droit de le repousser par la force.

αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔχει δίκαιον καὶ ἀδειαν νὰ ἀντισταθῇ ἐξ ὅλης του τῆς δυνάμεως, νὰ τὸ ἀποβάλῃ μὲ βίαν καὶ νὰ μὴν ὑποταχθῇ.

Ἄρθρον 12.—Ἐκεῖνοι ὅπου ἐκδίδουν προσταγὰς, ἢ ὅπου ἤθελε ταῖς ὑπογράφουν, ἢ ὅπου ἤθελον τὰς ἐκτελέσει, ἢ ὅπου ἤθελε βάλουν ἄλλους νὰ ταῖς τελειώσουν, λέγοντές τους πῶς εἶνε πράγματα ἀναγκαῖα, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν εἰδησιν ἢ διοίκησιν, εἶνε πταῖσται, καὶ ἔχουν νὰ τιμωροῦνται αὐστηρῶς.

Ἄρθρον 13.—Κάθε ἄνθρωπος ὅπου φαίνεται πῶς εἶνε ἀθῶος, ἂν τὸν συκοφαντήσουν πῶς ἔπταισεν, ἐν ὅσῳ νὰ βεβαιωθῇ πῶς εἶνε πταίστης, πῶς εἶνε ἀνάγκη νὰ πιασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κριτηρίου, κάθε αὐστηρότης, καθὼς δέσιμον, ὕβρισμοί, δαρμοὶ ἀφοῦ δὲν εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατακράτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ἐν ὅσῳ νὰ κριθῇ, νὰ εἶνε ἐμποδισμένα, καὶ μόνον ἀφοῦ ἀποδειχθῇ πταίστης, τότε νὰ γίνεται ἀρχὴ τῆς τιμωρίας εἰς τὸ ὑποκείμενόν του καθὼς διαλαμβάνει ὁ νόμος.

Ἄρθρον 14.—Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴν κρίνεται καὶ νὰ μὴ τιμωρῆται ἀλλέως, παρὰ ἀφοῦ εἰπῆ ὅλα τὰ δικαιολογήματά του, καὶ ἀφοῦ κατὰ τοὺς νόμους κραχθῇ εἰς τὴν κρίσιν· καὶ τιμωρεῖται τότε μόνον, ὅταν εἶνε ἓνας νόμος καμωμένος, προτοῦ νὰ κάμῃ ἐκεῖνος τὸ πταῖσμα. Ὁ νόμος δὲ ὅπου ἤθελε τιμωρήσῃ ἐγκλήματα ἀπερ ἔγιναν εἰς τὸν καιρόν, ὅπου αὐτὸς δὲν εἶχε συστηθῇ, λέγεται τυραννία. Καὶ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνας νέος νόμος παλαιὰ ἐγκλήματα λέγεται ἀνομία· ἤγουν ἓνας ἄνθρωπος ἐπῆρε τὸ βόδι ἐνὸς ἄλλου καὶ ἕως τὴν στιγμὴν ὅπου τὸ ἐπῆρε δὲν ἦτον κανένας νόμος ὅπου

12.—Ceux qui solliciteraient, expédieraient, ou feraient exécuter des actes arbitraires, sont coupables, et doivent être punis.

13.—Tout homme étant présumé innocent jusqu'à ce qu'il ait été déclaré coupable, s'il est jugé indispensable de l'arrêter, toute rigueur qui ne serait pas nécessaire pour s'assurer de sa personne, doit être sévèrement réprimée par la loi.

14.—Nul ne doit être jugé et puni qu'après avoir été entendu ou légalement appelé, et qu'en vertu d'une loi promulguée antérieurement au délit. La loi qui punirait des délits commis avant qu'elle existât, serait une tyrannie; l'effet rétroactif donné à la loi serait un crime.

νά ἐμπόδιζε ταύτην τὴν ἀρπαγὴν. Ἐξεδόθη ἔπειτα νόμος, νά μὴν ἀρπάζῃ ἕνας τοῦ ἄλλου τὰ πράγματα· ὁ ἀρπαξὶς δίδει ὀπίσω τὸ βόδι, μὰ δὲν παιδεύεται· αὐτὸς δὲν ἤξευρε πῶς ἡ ἀρπαγὴ εἶνε κακὴ.

Ἄρθρον 15.—Ὁ νόμος ἔχει νά προσδιορίσῃ παιδείας ἀκριβῶς καὶ ἀποδεικτικῶς ἀναγκαίας· αἱ παιδεῖαι αὗται νά εἶνε ἀνάλογοι κατὰ τὸ ἔγκλημα καὶ ὠφέλιμοι εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῶν πολιτῶν. ἤγουν ἂν ἔδειρε τινὰς ἕναν ἄλλον, νά δαρθῇ, μὰ ὅχι νά ἀποκεφαλισθῇ.

Ἄρθρον 16.—Τὸ δίκαιον τοῦ νά ἐξουσιάσῃ καθένας εἰρηνικῶς τὰ ὑποστατικά του εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς κάθε κάτοικον· ἤγουν νά τὰ χαίρεται, νά τὰ μεταχειρίζεται κατὰ τὴν θέλησίν του, νά ἀπολαμβάνῃ νά εἰσοδήματά του, τὸν καρπὸν τῆς τέχνης του, τῆς ἐργασίας του καὶ τῆς φιλοπονίας του, χωρὶς νά ἤμπορέσῃ ποτὲ κανένας νά τὸν πάρῃ στανικῶς μήτε ἕνα λεπτόν.

Ἄρθρον 17.—Δὲν εἶνε ἐμποδισμένον εἰς τοὺς κατοίκους κανένα εἶδος ἐργασίας, τέχνης γεωργικῆς, πραγματείας ἢ ὁποιονδήποτε ἐπιχείρημα ὠφέλιμον εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Ἡ φιλοπονία ὅλων τῶν πολιτῶν ἤμπορεῖ νά ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς τέχνας καὶ μαθήσεις.

Ἄρθρον 18.—Κάθε ἄνθρωπος ἤμπορεῖ νά δουλεύσῃ ἕναν ἄλλον ὡς ὑπηρέτης, προσφέροντας τὸν καιρὸν του εἰς χρῆσιν ἐκεῖνου· δὲν ἤμπορεῖ ὅμως νά πωλήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, μήτε ἄλλος νά τὸν πωλήσῃ, ἐπειδὴ καὶ τὸ ὑποκείμενόν του δὲν εἶνε εἰς μόνην τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος. Ὁ νόμος δὲν γνωρίζει καμμίαν ὑποδούλωσιν μήτε σκλαβίαν καὶ εἰς τοὺς ἰδίους δούλους· σῶζεται μόνον μία ὑπόσχεσις,

15.—La loi ne doit décerner que des peines strictement et évidemment nécessaires: les peines doivent être proportionnées au délit et utiles à la société.

16.—Le droit de propriété est celui qui appartient à tout citoyen de jouir et de disposer à son gré de ses biens, de ses revenus, du fruit de son travail et de son industrie.

17.—Nul genre de travail, de culture, de commerce, ne peut être interdit à l'industrie des citoyens.

18.—Tout homme peut engager ses services, son temps; mais il ne peut se vendre, ni être vendu; sa personne n'est pas une propriété aliénable. La loi ne reconnaît point de domesticité; il ne peut exister qu'un engagement de soins et de reconnaissance, entre l'homme qui travaille et celui qui l'emploie.

νὰ φροντίζῃ ὁ ὑπηρέτης διὰ τὴν ἐργασίαν του, καὶ νὰ εἶνε εὐγνώμων πρὸς ἐκεῖνον, ὅπου τὸν πληρώνει μισθόν, ὅστις δὲν ἔχει ἄδειαν μήτε νὰ τὸν ὑβρίσῃ, μήτε νὰ τὸν δείρῃ· ἀναιρεῖ ὅμως τὴν συμφωνίαν, τὸν πληρώνει ἕως ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ τὸν ἀποβάλλει.

Ἄρθρον 19.—Κανένας δὲν ἔχει νὰ ὑστερηθῇ τὸ παραμικρότερον μέρος τῶν κτημάτων του χωρὶς τὸ θέλημά του· ἂν ὅμως καὶ εἶνε καμμία δημοσία χρεία, ἤγουν ζητεῖ ἡ πατρίς τὸν κῆπον του, διὰ νὰ κάμῃ ἀγορὰν ἢ ἄλλο κανένα κτίριον, τότε νὰ ξετιμᾶται ὁ κῆπος, νὰ πληρώνεται ὁ οἰκοκύριος, καὶ οὕτω νὰ γίνεται ἡ ἀγορὰ ἢ τὸ κτίριον.

Ἄρθρον 20.—Κάθε δόσιμον ἔχει νὰ γίνεται μόνον διὰ τὸ δημόσιον ὄφελος καὶ ὄχι δι' ἀρπαγὰς ἐνὸς καὶ ἄλλου. Ὅλοι οἱ ἐγκάτοικοι ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ συντρέξουν εἰς τὸ ρίψιμον τοῦ τευτερίου, νὰ ἀγρυπνοῦν εἰς τὸ σῦναγμα τῶν δοσιμάτων, καὶ νὰ παίρνουν λογαριασμὸν ἀπ' ἐκεῖνον, ὅπου τὰ ἐσύναξε.

Ἄρθρον 21.—Αἱ δημόσιαι συνδρομαὶ καὶ ἀνταμοιβαὶ εἶνε ἓνα ἱερὸν χρέος τῆς πατρίδος. Τὸ κοινὸν χρεωστεῖ μίαν βοήθειαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐγκατοίκους, τόσον εἰς τὸ νὰ τοὺς προμηθεύσῃ νὰ ἔχουν τί νὰ ἐργάζωνται, ὅσον καὶ νὰ δώσῃ τρόπον ζωῆς εἰς ἐκείνους, ὅπου δὲν ἠμποροῦν πλέον νὰ δουλεύσουν· ἤγουν ἓνας γεωργὸς μὴ ἔχοντας βόδια κάθεται ἀργός, ἡ πατρίς ἔχει χρέος νὰ τὸν δώσῃ καὶ νὰ τὸν προσμένῃ ὥστε νὰ τὰ πληρώσῃ· ἓνας ἐσακατεύθη εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος πόλεμον, αὐτὴ πρέπει νὰ τὸν ἀνταμείψῃ καὶ νὰ τὸν τρέφῃ ἐν ὄσφ ζῆ.

Ἄρθρον 22.—Ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἔχουν χρέος νὰ ἠξεύρουν γράμματα. Ἡ

19.—Nul ne peut être privé de la moindre portion de sa propriété, sans son constatement, si ce n'est lorsque la nécessité publique légalement constatée l'exige, et sous la condition d'une juste et préalable indemnité.

20.—Nulle contribution ne peut être établie que pour l'utilité générale. Tous les citoyens ont le droit de concourir à l'établissement des contributions, d'en surveiller l'emploi, et de s'en faire rendre compte.

21.—Les secours publics sont une dette sacrée. La société doit la subsistance aux citoyens malheureux, soit en leur procurant du travail, soit en assurant les moyens d'exister à ceux qui sont hors d'état de travailler.

22.—L'instruction est le besoin de tous. La société doit

πατρὶς ἔχει νὰ καταστήσῃ σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ χωρία διὰ τὰ ἀρσενικά καὶ τὰ θηλυκὰ παιδιά. Ἐκ τῶν γραμμάτων γεννᾶται ἡ προκοπή, μὲ τὴν ὁποῖαν λάμπουν τὰ ἐλεύθερα ἔθνη. Νὰ ἐξηγουῦνται οἱ παλαιοὶ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς, εἰς δὲ τὰς μεγάλας πόλεις νὰ παραδίδεται ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα· ἡ δὲ ἑλληνικὴ νὰ εἶνε ἀπαραίτητος.

**Ἀρθρον 23.*—Ἡ κοινὴ ἐπιβεβαίωσις καὶ σιγουρότης τοῦ κάθε πολίτου συνίσταται εἰς τὴν ἐνέργειαν ὅλων τῶν πολιτῶν. Ἦγουν νὰ στοχαζώμεθα, πῶς ὅταν πάθῃ ἓνας τίποτες κακόν, ἐγγίζονται ὅλοι, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ βεβαιώσωμεν εἰς τὸν καθένα τὴν μεταχειρισιν καὶ τὴν προφύλαξιν τῶν δικαίων του. Αὕτη ἡ σιγουρότης θεμελιώνεται ἐπάνω εἰς τὴν αὐτεξουσιότητα τοῦ ἔθνους· ἤγουν ὅλον τὸ ἔθνος ἀδικεῖται, ὅταν ἀδικεῖται ἓνας μόνον πολίτης.

**Ἀρθρον 24.*—Αὕτη ἡ αὐτεξουσιότης δὲν ἔχει τὸ κῦρος, ἂν τὰ σύνορα τῶν δημοσίων ὄφφικίων δὲν εἶνε προσδιωρισμένα ἀπὸ τὸν νόμον, καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀποφασισμένον ρητῶς τὸ νὰ δώσουν λογαριασμὸν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί.

**Ἀρθρον 25.*—Ἡ αὐτοκρατορία εἶναι θεμελιωμένη εἰς τὸν λαόν· αὕτη εἶνε μία, ἀδιαίρετος, ἀπροσδιόριστος καὶ ἀναφαίρετος. Ἦγουν ὁ λαὸς μόνον ἠμπορεῖ νὰ προστάξῃ καὶ ὄχι ἓνα μέρος ἀνθρώπων, ἢ μία πόλις· καὶ ἠμπορεῖ νὰ προστάξῃ δι' ὅλα χωρὶς κανένα ἐμπόδιον.

**Ἀρθρον 26.*—Κανένα μέρος τοῦ λαοῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν δύναμιν ὅλου τοῦ ἔθνους, κάθε μέρος ὅμως τοῦ αὐτοκράτορος λαοῦ συναγόμενον ἔχει δικαίον νὰ εἰπῇ τὸ θέλημά του μὲ μίαν σωστὴν ἐλευθερίαν.

favoriser de tout son pouvoir les progrès de la raison publique, et mettre l'instruction à la portée de tous les citoyens.

23.—La garantie sociale consiste dans l'action de tous, pour assurer à chacun la jouissance et la conservation de ses droits; cette garantie repose sur la souveraineté nationale.

24.—Elle ne peut exister, si les limites des fonctions publiques ne sont pas clairement déterminées par la loi, et si la responsabilité de tous les fonctionnaires n'est pas assurée.

25.—La souveraineté réside dans le peuple; elle est une et indivisible, imprescriptible et inaliénable.

26.—Aucune portion du peuple ne peut exercer la puissance du peuple entier; mais chaque section du souverain assemblée doit jouir du droit d'exprimer sa volonté avec une entière liberté.

Ἄρθρον 27.—Κάθε ἄνθρωπος, ὁποῦ ἤθελεν ἀρπάσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἔθνους, εὐθὺς νὰ φυλακῶνεται ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους ἄνδρας, νὰ κρίνεται καὶ κατὰ τὸν νόμον νὰ παιδεύεται.

Ἄρθρον 28.—Ἐνα ἔθνος ἔχει τὸ δίκαιον πάντοτε νὰ μετασχηματίσῃ καὶ νὰ μεταλλάξῃ τὴν νομοθεσίαν του· μιᾶς γενεᾶς πρόσωπα δὲν ἔμποροῦν νὰ καθυποτάξουν εἰς τοὺς νόμους των τὰ πρόσωπα, ὁποῦ θέλουν γεννηθῆ κατόπιν τους.

Ἄρθρον 29.—Κάθε πολίτης ἔχει ἓνα ἴσον δίκαιον μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ νὰ συντρέξῃ νὰ κατασταθῇ ἓνας νόμος, ἢ νὰ ὀνοματίσῃ τοὺς ἀξιωματικούς, βουλευτὰς καὶ ἐπιτρόπους τοῦ ἔθνους.

Ἄρθρον 30.—Τὰ ὀφίγια τῆς πατρίδος εἶνε καθ' αὐτὸ πρὸς καιρὸν ὅσον θέλει καὶ κρίνει εὐλογον ἢ διοίκησις· αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ξεχωρισταί τιμαί, μήτε ὡς ἀνταμοιβαί, ἀλλ' ὡς χρέη ἀπαραίτητα τῶν πολιτῶν εἰς τὸ νὰ δουλεύουν τὴν πατρίδα των.

Ἄρθρον 31.—Τὰ ἐγκλήματα τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀξιωματικῶν ποτὲ δὲν ἔχουν νὰ μείνουν ἀτιμώρητα. Κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα, νὰ στοχάζεται τὸν ἑαυτὸν του ἀπαραβίαστον περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἦγουν, ὅταν σφάλῃ μέγας ἢ μικρός, ὁ νόμος τὸν παιδεύει ἀφεύκτως κατὰ τὸ σφάλμα του, ἅς εἶνε καὶ ὁ πρῶτος ἀξιωματικός.

Ἄρθρον 32.—Τὸ δίκαιον τοῦ νὰ δίδῃ ὁ κάθε πολίτης ἔγγραφον ἀναφορὰν καὶ νὰ προσκλαίεται διὰ καμμίαν ἐνόχλησιν, ὁποῦ τῷ γίνεται, πρὸς ἐκείνους, ὁποῦ ἔχουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἔθνους εἰς τὸ χέρι τους, δὲν ἔχει νὰ ἐμποδίζεται κατ' οὐδέ-

27.—Que tout individu qui usurperait la souveraineté, soit à l'instant mis à mort par les hommes libres.

28.—Un peuple a toujours le droit de revoir, de réformer et de changer sa constitution. Une génération ne peut assujétir à ses lois les générations futures.

29.—Chaque citoyen a un droit égal de concourir à la formation de la loi et à la nomination de ses mandataires ou de ses agents.

30.—Les fonctions publiques sont essentiellement temporaires; elles ne peuvent être considérées comme des distinctions ni comme des récompenses, mais comme des devoirs.

31.—Les délits des mandataires du peuple et de ses agents, ne doivent jamais être impunis. Nul n'a le droit de se prétendre plus inviolable que les autres citoyens.

32.—Le droit de présenter des pétitions aux dépositaires de l'autorité publique ne peut, en aucun cas, être interdit, suspendu ni limité.

να τρόπον, μήτε νὰ τὸν εἰποῦν πῶς δὲν εἶνε καιρὸς ἢ τόπος, ἀλλ' ὁποῖαν ὥραν καὶ ἂν πηγαίνῃ ὁ παραπονούμενος πολίτης, νὰ εἶνε δεκτὴ ἡ ἀναφορά του.

"*Ἀρθρον 33.*—Τὸ νὰ ἀντιστέκεται ὁ κάθε πολίτης ὅταν τὸν καταθλίβουν καὶ τὸν ἀδικοῦν, εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν ἄνω ρηθέντων δικαίων του· διότι κανένας δὲν ἀντιστέκεται, ὅταν ἡξέυρη πῶς θεὸς νὰ λάβῃ τὸ δίκαιόν του μετὰ τὴν συνδρομὴν τοῦ νόμου.

"*Ἀρθρον 34.*—"Ὅταν ἓνας μόνος κάτοικος τοῦ βασιλείου ταύτου ἀδικηθῇ, ἀδικεῖται ἢ πολεμεῖται κάθε πολίτης, διὰ τοῦτο δὲν ἡμπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ τάδε χώρα πολεμεῖται, δὲν μετέλλει, διότι ἐγὼ ἡσυχάζω εἰς τὴν ἰδικήν μου· ἀλλ' ἐγὼ πολεμοῦμαι, ὅταν ἡ τάδε χώρα πάσχη ὡς μέρος τοῦ ὅλου ὅπου εἶμαι· ὁ Βούλγαρος πρέπει νὰ κινῆται, ὅταν πάσχη ὁ Ἕλληνας καὶ τοῦτος πάλιν δι' ἐκεῖνον· καὶ ἀμφότεροι διὰ τὸν Ἀλβανὸν καὶ τὸν Βλάχον.

"*Ἀρθρον 35.*—"Ὅταν ἡ Διοίκησις βιάζῃ, ἀθετῇ, καταφρονῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ καὶ δὲν εἰσακούῃ τὰ παράπονά του, τὸ νὰ κάμῃ τότε ὁ λαὸς ἢ κάθε μέρος τοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν, νὰ ἀρπάξῃ τὰ ἄρματα καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς τυράννους του, εἶνε τὸ πλέον ἱερὸν ἀπὸ ὅλα τὰ δίκαιά του, καὶ τὸ πλέον ἀπαραίτητον ἀπὸ ὅλα τὰ χρέη του. "Ἄν εὑρίσκωνται ὁμῶς εἰς τόπον, ὅπου εἶνε περισσότεροι τύραννοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι πατριῶται καὶ φιλελεύθεροι πρέπει νὰ πιάσουν τὰ περάσματα τῶν δρόμων καὶ τὰ ὕψη τῶν βουνῶν, ἐν ὅσῳ ν' ἀνταμωθοῦν πολλοὶ, νὰ πληθύνῃ ὁ ἀριθμὸς των, καὶ τότε νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν τυράννων, κάμνοντες εἰς κάθε δέκα ἀνθρώ-

33.—La résistance à l'oppression est la conséquence des autres droits de l'homme.

34.—Il y a oppression contre le cors social lorsqu'un seul de ses membres est opprimé. Il y a oppression contre chaque membre lorsque le cors social est opprimé.

35.—Quand le gouvernement viole les droits du peuple, l'insurrection est pour le peuple et pour chaque portion du peuple, le plus sacré des droits et le plus indispensable des devoirs.

πους ἓνα δέκαρχον. εἰς τοὺς 50 πεντηκόνταρχον, εἰς τοὺς ἑκατὸν ἑκατόνταρχον καὶ ὁ χιλιάρχος ἔχει δέκα ἑκατοντάρχους καὶ ὁ στρατηγὸς τρεῖς χιλιάρχους, ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος πολλοὺς στρατηγούς.

Τὰ χρέη τῶν πόλεων, πολιτειῶν, χωρῶν, καὶ τῶν κατὰ μέρος πολιτῶν, ὅπου ἔχρεωστοῦντο παρθέντα πρὸ πέντε χρόνων, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπληρώνετο διάφορον εἰς τοὺς δανειστάς, ἢ παροῦσα διοικήσεις τὰ ἀναιρεῖ, καὶ οἱ δανεισταὶ δὲν ἔχουν νὰ ζητοῦν εἰς τὸ ἐξῆς μήτε κεφάλαιον, μήτε διάφορον ἀπὸ τοὺς χρεώστας, ὡσὰν ὅπου ἐπῆραν τὰ δάνειά των, διότι διπλώνουν τὰ κεφάλαια εἰς πέντε χρόνους.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΕΝΗΣ
ΠΡΑΞΕΩΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ
ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ
ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΙ
ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Περὶ τῆς Δημοκρατίας.

**Ἀρθρον 1.*—Ἡ Ἑλληνικὴ Δημοκρατία εἶνε μία, μ' ὅλον ὅπου συμπεριλαμβάνει εἰς τὸν κόλπον τῆς διάφορα γένη καὶ θρησκείας· δὲν θεωρεῖ τὰς διαφορὰς τῶν λατρεῶν μὲ ἔχθρικὸν μάτι· εἶνε ἀδιάρετος, μ' ὅλον ὅπου ποταμοὶ καὶ πελάγη διαχωρίζουν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς, αἱ ὁποῖαι ἔλαι εἶνε ἓνα συνεσφιγμένον ἀδιάλυτον σῶμα.

Περὶ διαιρέσεως τοῦ λαοῦ.

**Ἀρθρον 2.*—Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, τουτέστιν ὁ εἰς τοῦτο τὸ βασίλειον κατοι-

ACTE CONSTITUTIONNEL

De la République.

1.—La République Française est une et indivisible.

De la distribution du Peuple.

2.—Le peuple français est distribué, pour l'exercice de sa

κῶν, χωρὶς ἐξαίρεσιν θρησκείας καὶ γλώσσης, διαμοιράζεται εἰς πρώτας συναθροίσεις εἰς τὰς τοπαρχίας, διὰ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν του, ἡγουν συναθροίζεται εἰς κάθε ἐπαρχίαν διὰ νὰ δώσῃ τὴν γνώμην του ἐπάνω εἰς κανένα πρόβλημα.

Ἄρθρον 3.— Διαμοιράζεται διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς διοικήσεως καὶ διὰ νὰ γίνεταί ἡ δικαιοσύνη ὁμοιτρόπως, εἰς ἐπαρχίας, τοπαρχίας καὶ προεστάτα. Ἡγουν ἐπαρχία λέγεται ἡ Θεσσαλία, τοπαρχία ἡ Μαγνησία (ἡγουν τοῦ Βόλου τὰ χωριά) καὶ προεστάτον ἡ πολιταρχία τῆς Μακρυνίτζας ἐπάνω εἰς δώδεκα χωρία.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν πολιτῶν.

Ἄρθρον 4.— Κάθε ἄνθρωπος γεννημένος καὶ κατοικῶν εἰς αὐτὸ τὸ βασίλειον εἰκοσιενὸς χρόνου ἡλικίας, εἶνε πολίτης.

Κάθε ξένος εἰκοσιενὸς σωστοῦ χρόνου, ὅστις κατοικῶντας εἰς αὐτὸ τὸ βασίλειον πρὸ ἑνὸς χρόνου ζῆ μὲ τὸ ἐργόχειρόν του, εἶνε πολίτης.

Ἐκεῖνος, ὅπου ἀγοράζει ἓνα ὑποστατικόν, εἶνε πολίτης.

Ἐκεῖνος ὅπου νυμφεύεται μίαν ἑλληνίδα, εἶνε πολίτης.

Ἐκεῖνος ὅπου παίρνει ἓνα ψυχοπαίδι, εἶνε πολίτης.

Ἐκεῖνος, ὅπου ὁμιλεῖ τὴν ἀπλῆν ἢ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βοηθεῖ τὴν Ἑλλάδα, ἃς διατρίβῃ καὶ εἰς τοὺς ἀντίποδας (ἐπειδὴ τὸ ἑλληνικὸν προζύμι ἐξάπλωθη καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια) εἶνε Ἕλληνας καὶ πολίτης.

Ἐκεῖνος, ὅπου εἶνε χριστιανὸς καὶ δὲν ὁμιλεῖ τὴν ἀπλῆν ἢ τὴν ἑλληνικὴν διάλε-

souveraineté, en assemblées primaires de cantons.

3.— Il est distribué, pour l'administration et pour la justice, en départements, districts, municipalités.

De l'état des Citoyens.

4.— Tout homme né et domicilié en France, âgé de vingt et un ans accomplis ;

Tout étranger âgé de vingt et un ans accomplis, qui, domicilié en France depuis une année,

Y vit de son travail,
Ou acquiert une propriété,
Ou épouse une Française,

Ou adopte un enfant,

Ou nourrit un vieillard ;

κτον, ἀλλὰ μόνον βοηθεῖ τὴν Ἑλλάδα, εἶνε πολίτης.

Καὶ τέλος πάντων κάθε ξένος, τὸν ὁποῖον ἡ διοίκησις στοχάζεται πῶς εἶνε ἄξιος κάτοικος τῆς πατρίδος, ἤγουν καθὼς ἓνας καλὸς τεχνίτης, ἓνας προκομμένος διδάσκαλος, ἓνας ἄξιος πατριώτης, εἶνε δεκτὸς εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἠμπορεῖ νὰ μετέρχεται ἰσοτίμως τὰ δίκαια, ὅπου καὶ ὅλοι οἱ συμπολίται.

Ἐνας ξένος φιλόσοφος ἢ τεχνίτης εὐρωπαϊὸς, ὅπου ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸν νὰ μεταδώσῃ τὴν σοφίαν του ἢ τὴν τέχνην του, ὅχι μόνον θεωρεῖται ὡς καθ'αυτὸ πολίτης, ἀλλὰ καὶ μὲ δημόσια ἔξοδα νὰ τῷ ἐγείρεται ἓνας ἀνδριὰς μαρμαρένιος μὲ τὰ παράσημα τῆς διδασκαλίας ἢ τῆς τέχνης του, καὶ ὁ πλεόν σοφὸς ἑλληνικὸς κάλαμος νὰ γράφῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς του.

Ἄρθρον 5.— Χάνει τὰ δίκαια τοῦ πολίτου ἐκεῖνος, ὅπου ἐγένεν ἐντόπιος εἰς ξένον βασίλειον, καὶ δὲν βοηθεῖ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπ' ἐκεῖ, μὲ ὅποιον τρόπον ἠμπορεῖ, ἀλλ' ἀδιαφορεῖ εἰς τὰς προσταγὰς τῆς. Ὁμοίως καὶ ἐκεῖνος ὅπου δέχεται ὀφφίκιον, ἢ δούλευσιν, ἢ χαρίσματα ἀπὸ χέρι τυράννου. Ὁ τοιοῦτος δὲν λέγεται πλεόν πολίτης, ἀλλὰ προδότης· ὅθεν καὶ νὰ ἀποδιώκεται μακρὰν καὶ ἐμπιστοσύνη αὐτῷ νὰ μὴ δίδεται. Προσέτι τὰ χάνει καὶ ἓνας ὅπου ἔπταισε καὶ κατὰ τὸν νόμον καταδικάζεται εἰς κρίσιν, ἐν ὅσῳ ν' ἀθωωθῇ.

Ἐξ ἐναντίας εἶνε γενναῖος πολίτης, ἀξιόπαινος κάτοικος καὶ φίλτατος θνητὸς ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τοὺς συμπολίτας του ἐκεῖνος, ὅστις διατρίψας εἰς ξένους τόπους ἔμαθε μίαν τέχνην, ἢ ἐσπούδασε

Tout étranger enfin, qui sera jugé par le corps législatif avoir bien mérité de l'humanité,

Est admis à l'exercice des droits de citoyen Français.

5.—L'exercice des droits de citoyen se perd,

Par la naturalisation en pays étranger ;

Par l'acceptation de fonctions ou faveurs émanées d'un gouvernement non populaire ;

Par la condamnation à des peines infamantes ou afflictives, jusqu'à réhabilitation.

μίαν ἐπιστήμην, ἢ τὴν ναυτικήν, καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν πατρίδα. Ἐκείνου τὸ ὄνομα, καὶ ἡ πόλις ὅπου τὸν ἔδωκε τὸ εἶνε, καὶ τὸ γένος, νὰ καταγράφεται εἰς τὸν δημόσιον κώδικα, ἔχει μόνον ὡς πολίτου, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐεργέτου τῆς πατρίδος· νὰ τῷ δίδεται εὐθὺς ἀξίωμα κατὰ τὴν προκοπὴν του.

Ἄρθρον 6.—Ἡ χρῆσις τῶν δικαίων τοῦ πολίτου μένει ἀνενέργητος τότε, ὅταν εἶνε ἐγκαλεσμένος εἰς τὴν κρίσιν, καὶ ὅσον καιρὸν ἤθελε βαστάξῃ ἢ κρισολογία, ἐν ὅσῳ νὰ τελειώσῃ πρὸς ὄφελός του.

Περὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ λαοῦ

Ἄρθρον 7.—Ὁ αὐτοκράτωρ λαὸς εἶνε ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ βασιλείου τούτου χωρὶς ἐξαίρεσιν θρησκείας καὶ διαλέκτου, Ἕλληνες, Βούλγαροι, Ἀλβανοί, Βλάχοι, Ἀρμένιδες, Τοῦρκοι καὶ κάθε ἄλλο εἶδος γενεᾶς.

Ἄρθρον 8.—Αὐτὸς ὁ λαὸς μόνος του ὀνοματίζει τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς τὸ κοινὸν συμβούλιον τοῦ ἔθνους.

Ἄρθρον 9.—Αὐτὸς δίδει τὴν ἄδειαν τῆς ἐκλογῆς του εἰς τοὺς ἀναμεταξύ του διαλεκτάς, νὰ διαλέξουν τοὺς δημοσίους νομοκράτορας, τοὺς ἐγκληματικούς κριτάς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξιωματικούς.

Ἄρθρον 10.—Αὐτὸς ὁ λαὸς βουλευέται, ἂν εἶνε οἱ διωρισμένοι νόμοι καλοὶ διὰ τὴν εὐδαιμονίαν του· καὶ εἰ μὲν εἶνε καλοὶ, τοὺς φυλάττει, εἰ δὲ καὶ ἔχει λόγον νὰ ἀντειπῇ, προβάλλει εἰς τὴν Διοίκησιν τὸ τί τὸν πειράζει.

Περὶ τῶν πρώτων συναθροίσεων.

Ἄρθρον 11.—Αἱ πρώται συναθροίσεις τοῦ λαοῦ, ἤγουν ἐκεῖναι, ὅπου γίνονται

6.—L'exercice des droits de citoyen est suspendu,—Par l'état d'accusation ;—Par un jugement de contumace, tant que le jugement n'est pas anéanti.

De la Souveraineté du peuple.

7.—Le peuple souverain est l'universalité des citoyens Français.

8.—Il nomme immédiatement ses députés.

9.—Il délègue à des électeurs le choix des administrateurs, des arbitres publics, des juges criminels et de cassation.

10.—Il délibère sur les lois.

Des Assemblées primaires.

11.—Les assemblées primaires se composent des citoyens do-

διὰ νὰ ἀποφασισθοῦν, ποῖοι ἔχουν νὰ ἐκλεχθῶσιν ὡς ἀπεσταλμένοι, συγκροτοῦνται ἀπὸ κατοίκους, οἵτινες εὐρέθησαν νὰ ἔχουν σπίτια πρὸ ἑξ μηνῶν τοῦλάχιστον εἰς τὴν τοπαρχίαν ἐκείνην, ὅπου γίνεται ἡ συνάθροισις.

Ἄρθρον 12.—Αὐταὶ αἱ πρῶται συναθροίσεις εἶνε συνθεμέναι ἀπὸ 200 πολιτῶν τοῦλάχιστον, καὶ ἀπὸ 600 τὸ περισσότερον, προσκαλεσμένους νὰ δώσουν τὴν γνώμην τους.

Ἄρθρον 13.—Αὐταὶ αἱ πρῶται συναθροίσεις, προτοῦ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐκλογῆς, διορίζουν πρῶτον ἕνα πρόεδρον, ἕνα γραμματικὸν νὰ γράφῃ τὰ λεγόμενα καὶ ἕνα ψηφοφόρον ἧτοι ἐκεῖνον, ὅπου βαστᾷ τὴν στάμνον, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ρίπτονται τὰ χαρτάκια, ἐπάνω τῶν ὁποίων εἶνε γραμμένη ἡ γνώμη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κατοίκου, ὅπου τὴν δίδει.

Ἄρθρον 14.—Τὸ ζαμπητλήκι, διὰ νὰ βασταχθῇ ἡ εὐταξία εἰς τὴν συνάθροισιν αὐτὴν διορίζεται παρὰ τῶν ἰδίων πολιτῶν ἀπ' ἀναμεταξύ των.

Ἄρθρον 15.—Κανένας εἰς τὴν τοιαύτην συνέλευσιν νὰ μὴν ἔρχεται ἀρματωμένος.

Ἄρθρον 16.—Αἱ ἐκλογαὶ γίνονται ἐγγράφως, ἢ μὲ μεγάλην φωνήν, καθὼς θέλει καθένας τῶν ἐκλεγόντων πολιτῶν.

Ἄρθρον 17.—Μία πρώτη συνάθροισις μιᾶς τοπαρχίας δὲν ἔμπορεῖ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ προσδιορίσῃ εἰς ἄλλην τοπαρχίαν τὸ νὰ συναθροίζωνται κατὰ τὸν τρόπον, ὅπου καὶ αὐτὴ ἄλλ' ἢ καθεμία εἶνε ἐλευθέρα καθὼς τὸ κρίνει καλλιώτερον.

Ἄρθρον 18.—Οἱ ψηφοφόροι βεβαιώσουσι τὴν ψῆφον τῶν κατοίκων, ὅπου δὲν ἔξέουρον νὰ γράψουν, καὶ θέλουν νὰ εἶνε ἐγγράφως ἡ γνώμη των.

miciliés depuis six mois dans chaque canton.

12.—Elles sont composées de deux cents citoyens au moins, de six cents au plus, appelés à voter.

13.—Elles sont constituées par la nomination d'un président, de secrétaires, de scrutateurs.

14.—Leur police leur appartient.

15.—Nul n'y peut paraître en armes.

16.—Les élections se font au scrutin, ou à haute voix, au choix de chaque votant.

17.—Une assemblée primaire ne peut, en aucun cas, prescrire un mode uniforme de voter.

18.—Les scrutateurs constatent le vote des citoyens qui ne sachant pas écrire, préfèrent de voter au scrutin.

Ἄρθρον 19.—Αἱ γινώμαι, ὅπου δίδονται περὶ τῶν νόμων, εἶναι τὸ ναί, ἢ τὸ ὄχι· ἤγουν οἱ θέλοντες ἐκεῖνον τὸν νόμον γράφουν τὸ ὄνομά τους καὶ ἓνα ναί· καὶ οἱ μὴ θέλοντές τον γράφουν τὸ ὄνομά τους καὶ ἓν ὄχι· καὶ οἱ περισσότεροι κυριεύουσι.

Ἄρθρον 20.—Ἡ θέλησις τῆς πρώτης συναθροίσεως κηρύττεται ἔτσι. Οἱ πολῖται τῆς τοπαρχίας τάδε... συναχθέντες εἰς πρώτην συνάθροισιν τῇ πρώτῃ Μαΐου 1798, τὸν ἀριθμὸν 600 ψηφισταί, ψηφοῦσιν ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως τάδε... ἢ κατὰ τῆς ὑποθέσεως τάδε... ὄντες οἱ περισσότεροι τὸν ἀριθμὸν 350 ἐναντίον 250.

Περὶ τῆς ἐθνικῆς παραστήσεως.

Ἄρθρον 21.—Παρασταίνει ὅλον τὸ ἔθνος τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε ὡς θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς παραστήσεως, καὶ ὄχι μόνον οἱ πλούσιοι ἢ οἱ προεστοὶ (τουρκ. κοτζιαμπασίδες).

Ἄρθρον 22.—Σαράντα χιλιάδες ὑποκείμενα ἔχουν νὰ ἐκλέξουν ἓναν ἀπ' ἄνα μεταξύ τους, διὰ νὰ γένῃ ἀπεσταλμένος εἰς τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα.

Ἄρθρον 23.—Κάθε συνένωσις τῶν πρώτων συναθροίσεων ὅπου ἦτο ἀπὸ 39 ἕως 41 χιλιάδας ἀνθρώπων, ὀνοματίζει ἓναν ἀπεσταλμένον.

Ἄρθρον 24.—Ὁ ὀνοματισμὸς γίνεται μόνον κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ψήφων· ἤγουν ποτὲ οἱ ὀλιγώτεροι δὲν ἔχουν κῦρος, ἄς εἶνε ὅσον πλούσιοι καὶ ἂν εἶνε.

Ἄρθρον 25.—Κάθε πρώτη συνάθροισις κάμνει τὴν σύναξιν τῶν ψήφων τῆς, καὶ στέλλει ἓναν ἐπιθεωρητὴν ἐκεῖ, ὅπου εἶνε ἡ μεγαλυτέρα συνάθροισις εἰς τὴν μέσσην τῆς τοπαρχίας, διὰ νὰ ἐπικρίνη τὴν ἐκλογὴν. ὅπου ἔγινε διὰ τὸν ἐκλεχθέντα,

19.—Les suffrages sur les lois sont donnés par oui et par non.

20.—Le vœu de l'assemblée primaire est proclamé ainsi: Les citoyens réunis en assemblée primaire de... au nombre de... votants, votent pour ou votent contre, à la majorité de...

De la Représentation nationale.

21.—La population est la seule base de la représentation nationale.

22.—Il y a un député en raison de quarante mille individus.

23.—Chaque réunion d'assemblées primaires résultant d'une population de 39.000 à 41.000 âmes, nomme immédiatement un député.

24.—La nomination se fait à la majorité absolue des suffrages.

25.—Chaque assemblée fait le dépouillement des suffrages, et envoie un commissaire pour le recensement général, au lieu désigné comme le plus central.

καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ πηγαίνουν ὅλοι οἱ κάτοικοι.

Ἄρθρον 26.—Ἄν ἡ πρώτη ἐπίκρισις τῆς συναθροίσεως δὲν περιέχει ἰκανῶς τὸν περισσότερον ἀριθμὸν, ἀλλ' εἶνε καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἀντιφάσκοντα μέρη, ἴσια, ἴσια, πρέπει νὰ γίνῃ καὶ δευτέρα συνάθροισις, καὶ τότε ψηφίζουσι περὶ τῶν δύο πολιτῶν, οἵτινες ἦνωσαν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν τὰς περισσοτέρας ψήφους τῶν κατοίκων.

Ἄρθρον 27.—Ἄν αἱ ψῆφοι εἶνε ἰσᾶριθμοι, ἤγουν 300 εἶνε διὰ τὸν Πέτρον καὶ 300 διὰ τὸν Παῦλον, ὁ γεροντότερος προτιμᾶται τόσον διὰ νὰ ὑποψηφισθῆ, ὅσον καὶ διὰ νὰ ἐκλεχθῆ· ὅταν ὁμοῦ καὶ οἱ δύο εἶνε τῆς αὐτῆς ἡλικίας, τότε ὁ κληρὸς ξεχωρίζει.

Ἄρθρον 28.—Κάθε προκομμένος κάτοικος μετερχόμενος τὰ δίκαια τοῦ πολίτου, εἶνε ἄξιος νὰ ἐκλεχθῆ εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 29.—Κάθε ἀπεσταλμένος τοποτηρητῆς εἶνε κτῆμα ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους· ἤγουν δὲν θεωρεῖται πῶς εἶναι ἀπ' ἐκείνην, ἢ ἐκείνην τὴν τοπαρχίαν, ἀλλὰ πῶς εἶνε ὀλονῶν μας.

Ἄρθρον 30.—Ἄν τύχη καὶ ὁ ἐκλεχθεὶς δὲν δέχεται τὴν ἐκλογὴν, ἢ ζητεῖ νὰ ἀφεθῆ πλεον ἀπὸ τὴν δούλευσιν, ἢ τὸν εὐγαλεν ἢ διοίκησις ἀπὸ τὴν ἀξίαν του διὰ καμμίαν αἰτίαν εὐλογοφανῆ, ἢ ἀπέθανεν, αἱ πρῶται συναθροίσεις, ὅπου τὸν ὀνομάτισαν, ἔχουν ἄλλον ἔτοιμον διάδοχόν του, διὰ νὰ βάλουν εἰς τὸν τόπον του.

Ἄρθρον 31.—Ἐνας ἀπεσταλμένος τοποτηρητῆς, ὅπου ἐζήτησε ν' ἀφεθῆ καὶ τὸν ἐδόθη ἢ ἄδεια ἀπὸ τὴν Διοίκησιν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφήσῃ τὴν δουλειά του, ἐν ὅσῳ δὲν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει νὰ

26.—Si le premier recensement ne donne point de majorité absolue, il est procédé à un second appel, et on vote entre les deux citoyens qui ont réuni le plus de voix.

27.—En cas d'égalité de voix, le plus âgé a la préférence, soit pour être ballotté, soit pour être élu. En cas d'égalité d'âge, le sorte décide.

28.—Tout Français exerçant les droits de citoyen, est éligible dans l'étendue de la République.

29.—Chaque député appartient à la nation entière.

30.—En cas de non-acceptation, démission, déchéance ou mort d'un député, il est pourvu à son remplacement par les assemblées primaires qui l'ont nommé.

31.—Un député qui a donné sa démission, ne peut quitter son poste qu'après l'admission de son successeur.

ἔμβη εἰς τὸν τόπον του καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἔργον τοῦ ἐβγαλμένου.

"*Ἀρθρον 32.*—Ὁ λαὸς τοῦ βασιλείου τούτου συμμαζώνεται κάθε χρόνο εἰς τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου, διὰ τὰ κάμη τὰς ἐκλογὰς τῶν τοποτηρητῶν του.

"*Ἀρθρον 33.*—Ὁ λαὸς κρίνει καὶ ἀποφασίζει δι' αὐτὰς τὰς ἐκλογὰς, ὅσος καὶ ἂν εἴνε ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ δώσουν ῥῆφον εἰς αὐτάς.

"*Ἀρθρον 34.*—Αἱ πρῶται συναθροίσεις γίνονται καὶ ἔξω τῆς τάξεως, ἤγουν ἄς μὴν εἴνε καὶ ἡ πρώτη Μαΐου· ἤγουν ὅταν τὸ ἕνα πέμπτον τῶν πολιτῶν ἐκείνων, ὅπου ἔχουν τὸ δίκαιον νὰ δώσουν τὴν γνώμην τους εἰς αὐτάς, ζητᾷ διὰ νὰ γίνου.

"*Ἀρθρον 35.* Ἡ συνάθροισις γίνεται (ὅταν τύχη τοιαύτη περίστασις ὡς ἡ 34) διὰ μέσου τῶν προεστῶν τοῦ τόπου ἐκείνου, ὅπου εἴνε ἡ συνήθεια νὰ γίνεται πάντοτε.

"*Ἀρθρον 36.*—Αὐταὶ αἱ ἔξω τῆς τάξεως συναθροίσεις (ἤγουν ἐκεῖναι, ὅπου γίνονται εἰς ἄλλον καιρὸν, καὶ ὄχι εἰς τὴν πρώτην Μαΐου) τότε ἤμποροῦν νὰ βουλευῶνται καὶ ν' ἀποφασίζουν ὅταν ἕνας παραπάνω ἀπὸ τοὺς μισοὺς πολίτας ἐκείνους, ὅπου ἔχουν δίκαιον νὰ δώσουν τὴν γνώμην τους, εἴνε παρόντες· τουτέστιν ὁ σωστὸς ἀριθμὸς τῶν ψηφιστῶν εἴνε 600, πρέπει νὰ εἴνε 301, ὅταν θὲ νὰ γίνῃ ἡ ἔξω τῆς τάξεως συνάθροισις.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συναθροίσεων.

"*Ἀρθρον 37.*—Οἱ πολῖται, ἐνωμένοι εἰς πρώτας συναθροίσεις, ὀνοματίζουν ἕναν ἐκλέκτορα, ὅταν εἴνε αὐτοὶ 200 τὸν ἀριθμόν· εἰ δὲ καὶ εἴνε ἀπὸ τοὺς 201 ἕως

32.—Le peuple Français s'assemble tous les ans, le premier mai, pour les élections.

33.—Il y procède quel que soit le nombre des citoyens ayant droit d'y voter.

34.—Les assemblées primaires se forment extraordinairement, sur la demande du cinquième des citoyens qui ont droit d'y voter.

35.—La convocation se fait, en ce cas, par la municipalité du lieu ordinaire du rassemblement.

36.—Ces assemblées extraordinaires ne délibèrent qu'autant que la moitié, plus un, des citoyens qui ont droit d'y voter, sont présents.

Des Assemblées électorales.

37.—Les citoyens réunis en assemblées primaires, nomment un électeur à raison de 200 citoyens, présents ou non; deux

τοὺς 400, ὀνοματίζουσι δύο ἐκλέκτορας. καὶ ἂν εἶνε ἀπὸ τοὺς 401 ἕως τοὺς 600, ὀνοματίζουσι τρεῖς.

**Ἄρθρον 38.*—Βαστῶνται, διαρκουῖσι καὶ γίνονται κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον αἱ ἐκλεκτικαὶ συναθροίσεις, καθὼς καὶ αἱ πρῶται ὅπου εἶπαμεν (*ἄρθρον 11, 12, 13*)· ἤγουν αἱ πρῶται συναθροίσεις γίνονται ἐγγράφως, ἢ μὲ τὴν φωνήν, ἔτσι καὶ αὗται. Ἐκεῖ εἶνε 600 ψηφισταὶ τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἐκλέξουσι τρεῖς, ἐδῶ πάλιν ὁμοίως.

Περὶ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος.

**Ἄρθρον 39.*—Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα, ὅπερ καὶ Βουλὴ ὀνομάζεται, εἶνε συνθεμένον ἀπὸ 750 ὑποκείμενα. Οἱ μὲν 500 εἶνε οἱ νεώτεροι, καὶ ὀνομάζεται ἡ Βουλὴ τῶν 500· αὐτοὶ προβάλλουσι νόμους. Οἱ δὲ 250 οἱ γεροντότεροι καὶ ὀνομάζεται Βουλὴ τῶν γερόντων· αὐτοὶ ἐπικυρώνουσι τοὺς προβληθέντας νόμους παρὰ τῶν 500 ἢ τοὺς ἀκυροῦσιν, ἂν δὲν τοὺς εὖρουσι εὖλογον. Ἐκεῖνοι, ὡς νεώτεροι, εἶνε ἐφευρετικοὶ καὶ δραστήριοι· τοῦτοι ὡς γεροντότεροι, κριτικώτεροι καὶ ἐξερευνητικοί. Τὸ σῶμα τοῦτο εἶνε ἐν αἰώνιον εἰς τὸ ἔργον του. Ἄν καὶ ἀλλάζουσι τὰ ὑποκείμενα, τὸ σῶμα ὅμως μένει ὀλόκληρον, καὶ αἱ προσταγαὶ του δὲν ἀλλάζουσι μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὑποκειμένων.

**Ἄρθρον 40.*—Ἀλλάζονται ἢ κυρώνονται τὰ μέλη τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος κάθε χρόνον.

**Ἄρθρον 41.*—Ἡ ἐνωσις ὅλων τῶν ἀπεσταλμένων τοποτηρητῶν, ὅπου ἐστάλθησαν ἀπὸ τὰς ἐκλεκτικὰς συναθροίσεις, πρέπει νὰ εὖρεθοῦν εἰς τὸν τόπον ὅπου τοῖς ἐδιορίσθη, διὰ νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς

dépuis 301 jusqu'à 400 ; trois depuis 501 jusqu'à 600.

38.—La tenue des assemblées électorales, et le mode des élections sont les mêmes que dans les assemblées primaires.

Du corps législatif.

39.—Le corps législatif est un, indivisible et permanent. [art. 44 de la constitution de l'an III (1795) : «Le corps législatif est composé d'un conseil des anciens et d'un conseil des cinq cents». art. 53 : «L'un et l'autre conseil est renouvelé tous les ans par le tiers». Art. 60 : En aucun cas, les deux conseils ne peuvent se réunir dans une même salle». Art. 73 : «Le conseil des cinq cent est invariablement fixé à ce nombre». art. 82 de la même constitution : «Le conseil des anciens est composé de deux cent cinquante membres».]

40.—Sa session est d'un an.

41.—Il se réunit le premier juillet.

ἐπιχειρήσεώς των, εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Ἰουλίου μηνός.

Ἄρθρον 42.— Αὐτὸ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα ὀνομάζεται Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ὡσάν, ὅπου παρασταίνει ὅλον τὸ ἔθνος· αὐτὸ λοιπὸν ὅταν ἐκδίδει προσταγὰς καὶ νόμους, τότε πιάνονται καὶ εἶνε δίκαιοι, ὅταν εἶνε τοῦλάχιστον ἓνας περισσότερον ἀπὸ τοὺς μισοὺς τοποτηρητάς, καὶ ὄχι μόνον μερικοί.

Ἄρθρον 43.— Οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτοὶ δὲν εἶνε συγχωρημένον νὰ κυνηγηθοῦν, νὰ ἐγκαλεσθοῦν, καὶ νὰ κριθοῦν ποτὲ διὰ τὰς ἰδέας καὶ γνώμας, ὅπου ἐφανέρωσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος· ἤγουν εἶνε πάντῃ ἐλεύθεροι νὰ εἰποῦν ἐκεῖνο, ὅπου στοχάζονται διὰ ὠφελιμώτερον εἰς τὴν πατρίδα, χωρὶς καμμίαν συστολήν.

Ἄρθρον 44.— Αὐτοὶ ἤμποροῦν νὰ κατακρατηθοῦν, ὅταν κάμουν κανένα ἔγκλημα βαρὺ, καθὼς φόνον ἢ ἄλλο τοιοῦτον· ὅμως ἢ ἀπόφασις τοῦ νὰ τοὺς πηγαίνουν εἰς κανένα τόπον, πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ τὰ ὑποκείμενα εἶνε ἱερά καὶ παρασταίνουν τὸ Γένος ὀλόκληρον· ὅθεν πρέπει τὸ ὀλόκληρον Γένος ὅπου παρασταίνεται ἀπὸ τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα, νὰ τοὺς καταδικάσῃ.

Περὶ Συνεδρίων τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος.

Ἄρθρον 45.— Τὰ Συνέδρια τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος εἶνε δημόσια καὶ φανερά.

Ἄρθρον 46.— Ὅλα, ὅσα καὶ ἂν εἰπουν εἰς τὸ Συνέδριον, γράφονται καὶ λέγονται πρακτικά· αὐτὰ λοιπὸν τὰ πρακτικά νὰ τυπώνωνται διὰ νὰ ἡξεύρη ὁ λαὸς διαβάζοντάς τα.

42.—L'assemblée nationale ne peut se constituer, si elle n'est composée au moins de la moitié des députés, plus un.

43.—Les députés ne peuvent être recherchés, accusés ni jugés en aucun temps, pour les opinions qu'ils ont énoncées dans le sein du corps législatif.

44.—Ils peuvent, pour fait criminel, être saisis en flagrant délit; mais le mandat d'arrêt ni le mandat d'amener ne peuvent être décernés contre eux qu'avec l'autorisation du corps législatif.

Tenue des séances du Corps législatif.

45.—Les séances de l'assemblée nationale sont publiques.

46.—Les procès-verbaux de ses séances seront imprimés.

**Ἀρθρον 47.*—Τὸ συνέδριον δὲν ἤμπορεῖ νὰ βουλευθῆ καὶ ν' ἀποφασίσῃ, ἂν δὲν εἶνε τὰ ἡμισυ μέλη παρόντα.

**Ἀρθρον 48.*—Τὸ συνέδριον δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὁμιλίαν ἀπὸ κανένα συγκάθεδρόν του εἰς τὴν τάξιν, ὅπου ἤθελε ζητήσῃ νὰ συντύχῃ, ὅταν στοχάζεται τιποτες ἀναγκαῖον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

**Ἀρθρον 49.*—Τὸ συνέδριον βουλεύεται, ὅταν οἱ παρόντες τοποτηρηταὶ εἶνε περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ὅπου λείπουν.

**Ἀρθρον 50.*—Πενῆντα μέλη τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὅταν εὔρουν καμμίαν δυσκολίαν, ἢ δυσαρεστοῦνται εἰς τιποτες, ἤμποροῦν νὰ ζητήσουν, ὅτι νὰ συναχθῆ ὀλόκληρον τὸ Γένος κατὰ τοὺς ρηθέντας τρόπους (11, 12, 13, 38) διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἐκείνην τὴν ὑπόθεσιν.

**Ἀρθρον 51.*—Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ἐξετάζῃ τὴν διαγωγὴν καὶ τὰ κινήματα τοῦ καθενὸς ἀπεσταλμένου, ὅπου συνεδριάζει μαζί της, ὅπου ἂν εἶνε πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, καλῶς· εἰ δὲ ὄχι, νὰ τὸν φανερώνη καὶ νὰ λαμβάνῃ προσοχὴν ἀπὸ τὸν ὑποπτον.

**Ἀρθρον 52.*—Οἱ φύλακες, οἵτινες φυλάττουσιν εἰς τὸν τόπον, ὅπου γίνεται ἡ συνάθροισις τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος, ὑπόκεινται εἰς τὰς προσταγὰς του ὁμοίως καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου εἶνε περιγύρω εἰς τὸ κτίριον τῆς συναθροίσεώς του, νὰ εἶνε διορισμένοι ἀπ' αὐτό.

*Περὶ τῶν ἔργων
τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος.*

**Ἀρθρον 53.*—Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα προβάλλει νόμους καὶ δίδει ψηφίσματα, ἧτοι προσταγὰς.

47.—Elle ne peut délibérer si elle n'est composée de deux cents membres au moins.

48.—Elle ne peut refuser la parole à ses membres, dans l'ordre où ils l'ont réclamée.

49.—Elle délibère à la majorité des présents.

50.—Cinquante membres ont le droit d'exiger l'appel nominal.

51.—Elle a le droit de censure sur la conduite de ses membres dans son sein.

52.—La police lui appartient dans le lieu de ses séances, et dans l'enceinte extérieure qu'elle a déterminée.

*Des fonctions
du Corps Législatif.*

53.—Le corps législatif propose les lois, et rend des décrets.

Ὅλοι οἱ νόμοι καὶ προσταγαὶ γίνονται εἰς τὴν ἀπλήν τῶν ἐλλήνων γλῶσσαν, ὡς πλέον εὐκατάληπτον καὶ εὐκόλον νὰ σπουδασθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ εἰς τὸ βασιλείον τοῦτο ἐμπεριεχόμενα γένη· ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῶν κρίσεων καὶ ἄλλων δημοσίων πράξεων.

Ἄρθρον 54.—Νόμοι θέλει νὰ εἰπῆ ἐκεῖναι αἱ πράξεις τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, ὅπου ἀποβλέπουν :

α') Τὴν νομοθεσίαν ὅπου ἀφορᾷ εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγκληματικά.

β') Τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν τακτικῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Δημοκρατίας.

γ') Τὰ ὑποστατικά, ὅπου ἐξουσιάζει ὅλον τὸ ἔθνος, λεγόμενα βασιλικά.

δ') Ὁ τίτλος, τὸ βᾶρος, ἡ βοῦλλα καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀσπρῶν καὶ κάθε εἶδους χαράγματα καὶ χρήματα.

ε') Τὰ εἶδη τῶν δοσιμάτων, πῶς νὰ εἶνε ἡ σοῦμα των καὶ πῶς νὰ συμμαζῶνται.

ς') Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ἐναντίον κανενὸς ἐχθρικοῦ ἔθνους.

ζ') Κάθε νέος διαμερισμὸς εἰς τοπαρχίας καὶ ἐπαρχίας τοῦ τόπου τῆς Δημοκρατίας.

η') Ἡ ἐπιστάσια τῶν σχολείων καὶ τί λογῆς νὰ ἀνατρέφονται οἱ παῖδες τῶν πολιτῶν.

θ') Αἱ δημόσιαι τιμαὶ διὰ τὴν ἐνθύμησιν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν διαφεντευτῶν τῆς πατρίδος.

Ἄρθρον 55.—Ψηφίσματα ἢ προσταγαὶ θέλει νὰ εἰπῆ αἱ πράξεις τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος, ὅπου ἀποβλέπουσι :

α') Τὸν διορισμὸν τῶν στρατευμάτων, ὅπου χρειάζονται τόσον διὰ θαλάσσης ὅσον καὶ διὰ ξηρᾶς τὸν κάθε χρόνον.

β') Τὴν ἄδειαν ἢ τὸ ἐμπόδιον τοῦ νὰ

54.—Sont compris sous le nom général de loi, les actes du corps législatif, concernant : La législation civile et criminelle ;—L'administration générale des revenus et des dépenses ordinaires de la République ;—Les domaines nationaux ;—Le titre, le poids, l'empreinte et la dénomination des monnaies ;—La nature, le montant et la perception des contributions ;—La déclaration de guerre ;—Toute nouvelle distribution générale du territoire français ;—L'instruction publique ;—Les honneurs publics à la mémoire des grands hommes.

55.—Sont désignés sous le nom particulier de décret, les actes du corps législatif, concernant :—L'établissement annuel des forces de terre et de mer ;—La permission ou la défense

περάσουν ξένα στρατεύματα ἐπάνω εἰς τὸν τόπον τοῦ βασιλείου τούτου.

γ') Τὸ ἔμβασμα θαλασσιῶν ξένων δυνάμεων εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας.

δ') Τὴν φροντίδα περὶ τῆς κοινῆς σιγουρότητος καὶ ἡσυχίας ἤγουν τοὺς τρόπους τοῦ νὰ διαφυλάττεται ἡ εὐταξία καὶ ἡσυχία μέσα εἰς τὸν ἑλληνικὸν τόπον.

ε') Τὴν ἐτησίαν καὶ καθημερινὴν διαμοίρασιν τῶν συνδρομῶν καὶ τῶν δημοσίων ἔργων ἤγουν ὅσας χρειάζονται συνδρομὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς δημοκρατίας δι' ὅλον τὸν χρόνον, καὶ προσταγὰς διὰ φτιάσιμον γεφυρίων, δρόμων, λιμένων, καναλιῶν, κτιρίων καὶ τὰ λοιπά.

ς') Τὰς προσταγὰς διὰ νὰ κοποῦν ἄσπρα κάθε λογῆς.

ζ') Τὰ ἀκανόνιστα ἐξοδα τὰ ὅποια γίνονται εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, ὁμοίως καὶ τὰ ἀσυνείθιστα ἤγουν ἡ ἀντιμισθία ἑνός; ὅπου ἔκαυσε τὰ καράβια τοῦ ἐχθροῦ, ἢ τὰ ἐξοδα ἑνός, ὅπου στέλλεται νὰ ἐκτελέσῃ ἕνα κρύφιον σκοπὸν πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος.

η') Τὰς σκέψεις, ἤγουν τὰ φρόνιμα μέτρα, ὅπου χρησιμεύουν εἰς ἕναν τόπον, εἰς ἕνα μέρος, εἰς μίαν πολιταρχίαν, εἰς ἕνα εἶδος δημοσίων ἔργων.

θ') Τὴν φροντίδα τοῦ νὰ διαφεντεύεται ὁ τόπος τῆς δημοκρατίας.

ι') Τὴν ἐπικύρωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης.

ια') Τὴν ὀνομάτισιν ἢ τὴν ἀλλαγὴν τῶν στρατηγῶν τῆς δημοκρατίας.

ιβ') Τὸ νὰ κυνηγήσουν καὶ νὰ βιάσουν κάθε πρόσωπον τῆς Βουλῆς νὰ δώσῃ λογαριασμόν, ὁμοίως καὶ κάθε πολιτικὸν καὶ δημόσιον ἀξιωματικόν.

du passage des troupes étrangères sur le territoire français ; — L'introduction des forces navales étrangères dans les ports de la République ; — Les mesures de sûreté et de tranquillité générales ; — La distribution annuelle et momentanée des secours et travaux publics ; — Les ordres pour la fabrication des monnaies de toute espèce ; —

Les dépenses imprévues et extraordinaires ; —

Les mesures locales et particulières à une administration, à une commune, à un genre de travaux publics ; —

La défense du territoire ; —

La ratification des traités ; —

La nomination et la destitution des commandants en chef des armées ; —

La poursuite de la responsabilité des membres du conseil, des fonctionnaires publics ; —

ιγ') Τὴν ἐγκάλεσιν ἐκείνων, ὅπου εἶνε ὑποπτοὶ διὰ καμμίαν συνωμοσίαν ἐναντίον τῆς γενικῆς σιγουρότητος τῆς Δημοκρατίας.

ιδ') Κάθε μεταβολὴν εἰς τὸν κατὰ μέρος διαμερισμὸν τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἤγουν, ἀντινας ἤθελε φανῆ προδότης τῆς πατρίδος, αὐτὴ τὸν ξεγυμνώνει ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπου ἐξουσίαζε, καὶ τὴν δίδει εἰς ἄλλον.

ιε') Τὰς ἀνταμοιβὰς τοῦ ἔθνους ἤγουν ἕνας πολίτης ἔκαμε μίαν ἀνδραγαθίαν καὶ τὸ ἔθνος πρέπει νὰ τὸν ἀνταμείψῃ· τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα λαμβάνει αὐτὴν τὴν φροντίδα, νὰ διορίσῃ τί λογῆς ἀνταμοιβὴ νὰ τῷ δοθῇ.

Περὶ τοῦ πῶς νὰ γίνωνται οἱ νόμοι.

"*Ἀρθρον 56.*—"Ὅταν εἶνε χρεία νὰ γίνῃ κανένας νόμος εἰς τὴν δημοκρατίαν, πρῶτον γίνεται ἐγγράφως μὲ ἀναφοράν, ὅπου νὰ ἤμποροῦν νὰ ἐξετάσουν τὸ ὄφελος καὶ τὴν βλάβην, ὅπου ἤμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπ' αὐτόν.

"*Ἀρθρον 57.*—Ἡ ἐξέτασις τοῦ πρέπει νὰ σαφηνίζεται, καὶ ὁ νόμος πρέπει νὰ εἶνε πρὸς καιρὸν νομοδοτημένος, ὕστερον ἀπὸ δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἐγγράφον ἀναφοράν.

"*Ἀρθρον 58.*—Ὁ σκοπὸς τούτου τοῦ νόμου, ἤγουν πρὸς τί ὠφελεῖ, ἔχει νὰ τυπώνεται, καὶ νὰ στέλλεται εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Δημοκρατίας μὲ τοιαύτην ἐπιγραφὴν: **Προβαλλόμενος νόμος.**

"*Ἀρθρον 59.*—Σαράντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ προβαλλομένου νόμου, ἐάν εἰς τὰς μισὰς καὶ μίαν ἐπαρχίαν τὸ δέκατον τῶν πρώτων συναθροίσεων (ἤγουν 60 πολῖται ἐκάστης ἐπαρ-

L'accusation des prévenus de complots contre la sûreté générale de la République;—

Tout changement dans la distribution partielle du territoire français;—

Les récompenses nationales.

De la formation de la Loi.

56.—Les projets de loi sont précédés d'un rapport.

57.—La discussion ne peut s'ouvrir, et la loi ne peut être provisoirement arrêtée que quinze jours après le rapport.

58.—Le projet est imprimé et envoyé à toutes les communes de la République, sous ce titre: Loi proposée.

59.—Quarante jours après l'envoi de la loi proposée, si dans la moitié des départements, plus un, le dixième des assemblées primaires de chacun d'eux,

χίας), κανονικῶς συγκροτηθεισῶν, δὲν ἀντεστάθησαν, ὁ ἔγγραφος προβαλλόμενος νόμος εἶνε δεκτὸς καὶ ἐπικυρώνεται γνωριζόμενος εἰς τὸ ἔξῃς ὡς νόμος.

**Ἄρθρον 60.*—Ἄν δὲν τὸν στέργῃ τὸ δέκατον τῶν πρώτων συναθροίσεων ἐκάστης ἐπαρχίας, τότε τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα συναθροίξει τὰς πρώτας συνελεύσεις (ἄρθρ. 11, 12, 13) καὶ ἐρωτᾶται ὅλος ὁ λαὸς διὰ τὴν δώση τῆν γνώμην του.

*Περὶ τοῦ τίτλου τῶν νόμων
καὶ τῶν προσταγῶν.*

**Ἄρθρον 61.*—Οἱ νόμοι, αἱ προσταγαί, αἱ ἀποφάσεις τῆς κρίσεως καὶ ὅλαι αἱ δημόσιαι πράξεις λαμβάνουν τοιοῦτον τίτλον : Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τῷ... χρόνῳ τῆς ἐλευθερίας τοῦδε σωτηρίου τῷ...

Περὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ διοικητηρίου.

**Ἄρθρον 62.*—Τὸ ἐκτελεστικὸν διοικητήριον συντίθεται ἀπὸ πέντε ἀνδρας.

régulièrement formées, n'a pas réclamé, le projet est accepté et devient loi.

60.—S'il y a réclamation, le corps législatif convoque les assemblées primaires.

*De l'intitulé de Lois
et des Décrets.*

61.—Les lois, les décrets, les jugements et tous les actes publics sont intitulés : Au nom du peuple Français, l'an... de la République Française.

Du Conseil exécutif.

62.—Il y a un conseil exécutif composé de vingt-quatre membres. [art. 132 de la constitution de l'an III (1795) : «Le pouvoir exécutif est délégué à un directoire de cinq membres, nommé par le corps législatif, faisant alors les fonctions d'assemblée électorale, au nom de la nation». Art. 137 de la même constitution : «Le Directoire est partiellement renouvelé par l'élection d'un nouveau membre, chaque année. Le sort décidera, pendant les premières années, de la sortie successive de ceux qui auront été nommés la première fois».]

**Ἄρθρον 63.*—Ἡ ἐκτελεστικὴ Συνά-

63.—L'assemblée électorale

θροισις κάθε ἐπαρχίας (37, 38) ὀνοματίζει ἕνα ὑποψήφιον, τὸ δὲ Νομοδοτικὸν Σῶμα ἐκλέγει ἀπὸ τὸν γενικὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων τὰ μέλη τοῦ Διοικητηρίου.

Ἄρθρον 64.—Ἀλλάζει τὸ ἥμισυ κάθε χρόνον.

Ἄρθρον 65.—Τὸ Διοικητήριον ἔχει χρέος νὰ φροντίζει, νὰ διευθύνῃ καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς γενικῆς διευθύνσεως· αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ ἐνεργήσῃ ἀλλέως, παρὰ ἐκτελοῦντας τοὺς νόμους καὶ τὰς προσταγὰς ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος.

Ἄρθρον 66.—Αὐτὸ ὀνοματίζει τοὺς ἔξω ἀρχηγούς καὶ προεστῶτας τῆς γενικῆς διοικήσεως τῆς δημοκρατίας, τοὺς πρέσβεις καὶ κουνσόλους εἰς τὰς ξένας αὐλάς.

Ἄρθρον 67.—Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα προσδιορίζει τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ἔργον τῶν πρακτόρων, ἦγουν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπιτρόπων τοῦ Διοικητηρίου τούτου.

Ἄρθρον 68.—Αὐτοὶ οἱ πράκτορες δὲν συνθέτουν ἀναμεταξὺ των κανένα βουλευτήριον, εἶνε χωρισμένοι, χωρὶς καμμίαν σχέσιν ἐτοῦτοι μὲ ἐκείνους, δὲν μετέρχονται καμμίαν προσωπικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ Διοικητηρίου.

Ἄρθρον 69.—Τὸ Διοικητήριον τοῦτο ἐξάγει ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ πράκτορα διὰ τὰ ἔξω τῆς Δημοκρατίας ἦγουν ἐκείνους, ὅπου ἔχουν νὰ πραγματεύσων κανένα ἐπιχείρημα ὑπὲρ πατρίδος, ἢ νὰ τελειώσων καμμίαν κρυφὴν πράξιν.

Ἄρθρον 70.—Αὐτὸ ὀμιλεῖ περὶ εἰρήνης μὲ τὰ πολεμοῦντα ἔθνη.

Ἄρθρον 71.—Οἱ ἄνδρες, ὅπου συνθέτουν τὸ Διοικητήριον τοῦτο, ἂν τύχῃ νὰ

de chaque département nomme un candidat. Le corps législatif choisit sur la liste générale, les membres du conseil.

64.—Il est renouvelé par moitié à chaque législature, dans les derniers mois de sa session.

65.—Le conseil est chargé de la direction et de la surveillance de l'administration générale; il ne peut agir qu'en exécution des lois et des décrets du corps législatif.

66.—Il nomme, hors de son sein, les agents en chef de l'administration générale de la République.

67.—Le corps législatif détermine le nombre et les fonctions de ces agents.

68.—Ces agents ne forment point un conseil; ils sont séparés, sans rapports immédiats entre eux; ils n'exercent aucune autorité personnelle.

69.—Le conseil nomme, hors de son sein, les agents extérieurs de la République.

70.—Il négocie les traités.

71.—Les membres du conseil, en cas de prévarication, sont

παραβῶσι τίποτες, ἐγκαλοῦνται παρὰ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος.

"*Ἀρθρον 72.*—Τὸ Διοικητήριον τοῦτο ἔχει ν' ἀποκριθῆ διὰ τὴν ἀνενεργησίαν καὶ ἀπραξίαν τῶν νόμων, τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν καταχρήσεων, ὅπου δὲν ἤθελεν εἰδοποιήσῃ.

"*Ἀρθρον 73.*—Τὸ Διοικητήριον τοῦτο εὐγάνει τοὺς πράκτορας καὶ βάνει ἄλλους, ὅταν ἀνανεοῦται καὶ αὐτό.

"*Ἀρθρον 74.*—Τὸ Διοικητήριον τοῦτο ἔχει χρέος νὰ ἐγκαλέσῃ καὶ νὰ δώσῃ εἰδησιν εἰς τοὺς κριτὰς διὰ τὰ σφάλματα τῶν πρακτόρων, ἂν ἕκαμαν.

*Σχέσεις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Διοικητηρίου
μὲ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα.*

"*Ἀρθρον 75.*—Τὸ Ἐκτελεστικὸν Διοικητήριον, κἀθεται κοντὰ εἰς τὸ Νομοδοτικὸ Σῶμα, ἔχει τὴν εἴσοδον καὶ ἓνα μέρος χωριστὸν διὰ νὰ κάμνῃ τὰ συνέδριά του.

"*Ἀρθρον 76.*—Τὸ Ἐκτελεστικὸν Διοικητήριον, ὅταν ἔχει νὰ δώσῃ κανένα λογαριασμόν, ἢ καμμίαν εἴδησιν εἰς τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα, εἰσακούεται πάντα χωρὶς ἐξαίρεσιν καιροῦ.

"*Ἀρθρον 77.*—Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα προσκαλεῖ τοῦτο τὸ Διοικητήριον εἰς τὴν συνένωσίν του, ὅλον ἢ ἓνα μέρος του, ὅταν ἤθελε τὸ κρίνῃ εὐλογον.

*Περὶ τῶν διοικητικῶν
καὶ πολιταρχικῶν σωμάτων.*

"*Ἀρθρον 78.*—Εἶνε εἰς κάθε Πλάσαν (Πλάσα λέγεται δέκα, δώδεκα ἢ καὶ δεκαπέντε χωρὶα μαζί) τῆς Δημοκρατίας, μία διοίκησις πολιταρχική.

Εἰς κάθε τοπαρχίαν μία διοίκησις μεσάζουσα ἤγγουν εἰς αὐτὴν ἀναφέρονται αἱ περὶ αὐτὴν πολιταρχικαὶ διοικήσεις.

accusés par le corps législatif.

72.—Le conseil est responsable de l'inexécution des lois et des décrets, et des abus qu'il ne dénonce pas.

73.—Il révoque et remplace les agents à sa nomination.

74.—Il est tenu de les dénoncer, s'il y a lieu, devant les autorités judiciaires.

*Des relations du Conseil
exécutif avec le Corps législatif.*

75.—Le conseil exécutif réside auprès du corps législatif; il a l'entrée et une place séparée dans le lieu de ses séances.

76.—Il est entendu toutes les fois qu'il a un compte à rendre.

77.—Le corps législatif l'appelle dans son sein, en tout ou en partie, lorsqu'il le juge convenable.

*Des Corps administratifs
et municipaux.*

78.—Il y a dans chaque commune de la République une administration municipale; — Dans chaque district, une administration intermédiaire; — Dans chaque département, une administration centrale.

Εἰς κάθε ἐπαρχίαν μία διοικήσις κεντρική ἤγουν εἰς αὐτὴν ἀναφέρονται αἱ περὶ αὐτὴν πολιταρχικαὶ διοικήσεις.

Ἄρθρον 79.—Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν πολιταρχιῶν ἐκλέγονται ἀπὸ τὰς συναθροίσεις τῶν Πλασῶν.

Ἄρθρον 80.—Οἱ διοικηταὶ ὀνοματίζονται ἀπὸ τὰς ἐκλεκτικὰς συνελεύσεις τῶν τοπαρχιῶν καὶ ἐπαρχιῶν.

Ἄρθρον 81.—Τὸ ἥμισυ τῶν διοικητῶν καὶ τῶν πολιταρχῶν ἀνανεώνεται κάθε χρόνον.

Ἄρθρον 82.—Οἱ διοικηταὶ καὶ οἱ πολιτάρχαι δὲν ἔχουσι κανένα χαρακτῆρα παρατηρήσεως: Ἦγουν δὲν ἀνακατώνονται εἰς τὰς συναθροίσεις τοῦ λαοῦ, ἐν ὅσῳ εἶνε εἰς ἔργον.

Δὲν ἔμποροῦν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μεταλλάξωσιν (οἱ διοικηταὶ καὶ οἱ πολιτάρχαι) τὰς πράξεις καὶ προσταγὰς τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος, μήτε ν' ἀργοπορήσουσιν τὴν ἐκτέλεσίν των.

Ἄρθρον 83.—Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα ἀποφασίζει ἐγγράφως τὸ ἔργον τῶν πολιταρχῶν καὶ τῶν διοικητῶν, τοὺς κανόνας τῆς ὑποταγῆς των, καὶ τὰς παιδεΐας ὅπου ἤθελε λάβουν, ἀν πταίσουν.

Ἄρθρον 84. Τὰ συνέδρια τῶν πολιταρχῶν καὶ διοικητῶν εἶνε δημόσια καὶ φανερά.

Περὶ τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης.

Ἄρθρον 85.—Ὁ κώδικας τῶν πολιτικῶν καὶ ἐγκληματικῶν νόμων εἶνε ὁ αὐτὸς εἰς ὅλην τὴν Δημοκρατίαν καὶ δὲν εἶνε μέγας καὶ μικρὸς ἐνώπιον τοῦ νόμου. Ὅλοι ἐξ ἴσου παιδεύονται, ὅταν σφάλλουν, καὶ ἀνταμείβονται, ὅταν πράτ-

79.—Les officiers municipaux sont élus par les assemblées de commune.

80.—Les administrateurs sont nommés par les assemblées électorales de département et de district.

81.—Les municipalités et les administrations sont renouvelées tous les ans par moitié.

82.—Les administrateurs et officiers municipaux n'ont aucun caractère de représentation. — Ils ne peuvent, en aucun cas, modifier les actes du corps législatif, ni en suspendre l'exécution.

83.—Le corps législatif détermine les fonctions des officiers municipaux et des administrateurs, les règles de leur subordination, et les peines qu'ils pourront encourir.

84.—Les séances des municipalités et des administrations sont publiques.

De la justice civile.

85.—Le code des lois civiles et criminelles est uniforme pour toute la République.

του κανένα ἔνδαξον ὑπὲρ πατρίδος ἔργον.

Ἄρθρον 86.—Κανέναι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐνοχλήσῃ ἐκείνους τοὺς πολίτας, οἵτινες ἔχοντες διαφορὰς κρισολογίας ἀναμεταξύ των, ἔκραζαν αἰρετοὺς κριτάς, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀπόφασιν ἔτρεξαν.

Ἄρθρον 87.—Ἡ ἀπόφασις ἐκείνων τῶν αἰρετῶν κριτῶν εἶνε τελειωμένη, καὶ ἔχει κῦρος· ἐκτὸς ἂν καὶ τὰ δύο κρισολογούμενα μέρη θέλουν νὰ κριθοῦν ἀπὸ ἀνώτερον κριτήριον.

Ἄρθρον 88.—Εἰς κάθε χωρίον νὰ εἶνε διαλεγμένοι ἀπὸ τοὺς χωριανοὺς δύο κριταὶ τῆς εἰρήνης, ἢ συμβιβαστικοί, οἵτινες νὰ κρίνουν κατὰ τὸν νόμον τὰς διαφορὰς τῶν ἐγκατοίκων καὶ νὰ τὰς ἐκθέτουν ἐγγράφως.

Ἄρθρον 89.—Αὐτοὶ οἱ κριταὶ συμβιβάζουν καὶ κρίνουν τὰ κρισολογήματα χωρὶς πληρωμῆν.

Ἄρθρον 90.—Ὁ ἀριθμὸς των καὶ τὰ προσήκοντά των εἶνε προσδιορισμένα ἀπὸ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα, ἥγουν πόσοι νὰ εἶνε καὶ τί τοὺς χρειάζονται διὰ νὰ κρίνουν.

Ἄρθρον 91.—Εἶνε αἰρετοὶ κριταὶ δημόσιοι, ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκλεκτικὰς συναθροίσεις· ἥγουν αὐταὶ αἱ συναθροίσεις διορίζουν, ποῖος καὶ ποῖος νὰ γίνε-ται αἰρετὸς κριτής.

Ἄρθρον 92.—Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰρετῶν τούτων κριτῶν, καὶ ἕως ποῦ νὰ ἐξαπλώ-νεται ἡ δύναμις των, εἶνε προσδιορισμένα ἀπὸ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα.

Ἄρθρον 93.—Αὐτοὶ γνωρίζουν, ἥγουν δέχονται καὶ ἐξερευνοῦν τὰς ἀντιστάσεις ὅπου δὲν ἐτελειώθησαν σωστὰ ἀπὸ τοὺς κατὰ μέρος αἰρετοὺς κριτάς, ἢ ἀπὸ τοὺς κριτάς τῆς εἰρήνης.

Ἄρθρον 94.—Αὐτοὶ βουλεύονται καὶ

86.—Il ne peut être porté aucune atteinte au droit qu'ont les citoyens de faire prononcer sur leurs différends par les arbitres de leur choix.

87.—La décision de ces arbitres est définitive, si les citoyens ne se sont pas réservé le droit de réclamer.

88.—Il y a des juges de paix élus par les citoyens des arrondissements déterminés par la loi.

89.—Ils concilient et jugent sans frais.

90.—Leur nombre et leur compétence sont réglés par le corps législatif.

91.—Il y a des arbitres publics élus par les assemblées électorales.

92.—Leur nombre et leur arrondissements sont fixés par le corps législatif.

93.—Ils connaissent des contestations qui n'ont pas été terminées définitivement par les arbitres privés ou par les juges de paix.

94.—Ils délibèrent en public.

συντυχαίνουσαν δημοσίως. Λέγουσιν τὴν γνώμην τους μεγαλοφώνως.

Τελειώνουσαν σωστὰ τὴν κρίσιν μὲ ἐμπόδισιν μόνου λόγου, ἢ μὲ ἐν ἀπλοῦν ἔγγραφον χωρὶς πολλὰ κρισολογήματα καὶ χωρὶς πληρωμὴν.

Λέγουσιν τὰς αἰτίας τῆς ἀποφάσεώς των.

Ἄρθρον 95.—Οἱ κριταὶ τῆς εἰρήνης καὶ οἱ αἵρετοὶ δημόσιοι κριταὶ ἐκλέγονται κάθε χρόνον.

Περὶ τῆς ἐγκληματικῆς δικαιοσύνης.

Ἄρθρον 96.—Διὰ ἐγκληματικὴν αἰτίαν κανένας πολίτης δὲν ἔχει νὰ κριθῆ ἄλλέως, παρὰ ἐπάνω εἰς ἐγκάλεσιν δεκτὴν ἀπὸ τοὺς ὠρκισμένους (αὐτοὶ εἶνε ἀπροσωπώληπτοι, ἀδιάφοροι καὶ δίκαιοι ἄνθρωποι) καὶ θεσπισμένην ἀπὸ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα.

Ἐκεῖνοι ὅπου θὰ ἐγκαλεσθοῦν, ἐκλέγουσιν κριτὰς ἐκείνους, ὅπου πρὸς καιρὸν ἐκλέξουσι, ἅς μὴν ἦτον καὶ κριταί.

Τὰ ὅσα λέγουσιν πρὸς διαφέντευσίν των, εἶνε δημόσια καὶ φανερά.

Τὸ ἔργον καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐγκλήματος των φανερόντων δι' ἐνὸς ὠρισμένου καὶ ἀφιλοπροσώπου κριτοῦ.

Ἡ παιδεία τοῦ πταίσματος γίνεται ἀπὸ ἄλλο κριτήριον, ὅπου νὰ εἶνε ἐγκληματικόν, καὶ ὄχι νὰ εἶνε ὁ ἴδιος καὶ κριτῆς καὶ παιδευτῆς.

Ἄρθρον 97.—Οἱ ἐγκληματικοὶ κριταὶ ἐκλέγονται κάθε χρόνον ἀπὸ τὰς ἐκλεκτικὰς συνεδριάσεις.

— Ils opinent à haute voix.— Ils statuent en dernier ressort, sur defense verbale ou sur simple mémoire, sans procédures et sans frais.— Ils motivent leurs décisions.

95.—Les juges de paix et les arbitres publics sont élus tous les ans.

De la justice criminelle.

96.—En matière criminelle, nul citoyen ne peut être jugé que sur une accusation reçue par les jurés ou décrétée par le corps législatif.— Les accusés ont des conseils choisis par eux, ou nommés d'office.— L'instruction est publique.—

Le fait et l'intention sont déclarés par un juré de jugement.—

La peine est appliquée par un tribunal criminel.

97.—Les juges criminels sont élus tous les ans par les assemblées électorales.

Περὶ τοῦ καθαιρετικοῦ κριτηρίου.

Ἄρθρον 98.—Δι' ὅλην τὴν Δημοκρατίαν εἶνε ἓνα καθαιρετικὸν κριτήριον.

Ἄρθρον 99.—Αὐτὸ τὸ κριτήριον δὲν

Du Tribunal de cassation.

98.—Il y a pour toute la République un tribunal de cassation.

99.—Ce tribunal ne connaît

ἔχει χρέος νὰ γνωρίζῃ παντελῶς τὸ βάθος τῶν ὑποθέσεων.

Ἐπιπροσέτι, ἔστιν ἀποφασίζουσα ὅτι παραβιάζονται αἱ νομοθετημέναι συνήθειαι καὶ ὅταν παραβιάζονται οἱ νόμοι.

Ἄρθρον 100.—Τὰ μέλη τοῦ κριτηρίου τούτου ὀνοματίζονται κάθε χρόνον ἀπὸ τὰς ἐκλεκτικὰς συναθροίσεις καὶ εἶνε τὸν ἀριθμὸν εἰκοσιτέσσαρα.

Ἔργον τοῦ κριτηρίου τούτου εἶνε νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν ἀλλαγὴν τῶν μελῶν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Διοικητηρίου καὶ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος μετὰ τὸν χρόνον.

Περὶ τῶν δημοσίων δοσμάτων.

Ἄρθρον 101.—Κανένας πολίτης δὲν ἐξαιρεῖται ἀπὸ τὴν τιμίαν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ συνεισφέρῃ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὰ πλούτη του τὰ εἰς δημοσίας ἀνάγκας δοσίματα.

Περὶ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ.

Ἄρθρον 102.—Τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ἔθνους εἶνε τὸ μεσαίτατον κέντρον τῶν εἰσοδημάτων καὶ τῶν ἐξόδων τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 103.—Αὐτὸ διοικεῖται ἀπὸ ἐπιτρόπους, οἵτινες ἔχουν νὰ δώσουν λογαριασμὸν, ὀνοματισμένους ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν Διοικητήριον.

Ἄρθρον 104.—Αὐτοὺς τοὺς ἐπιτρόπους τοὺς παρατηροῦν ἔφοροι ὀνοματισμένοι ἀπὸ τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα καὶ παρμένοι ἀπ' ἀναμεταξύ τους, οἵτινες ἔχουν νὰ κριθοῦν διὰ τὰς καταχρήσεις, ὅπου δὲν ἤθελε δώσουν εἶδησιν.

Περὶ τῆς λήξεως τῶν λογαριασμῶν.

Ἄρθρον 105.—Οἱ λογαριασμοὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν διοικητῶν τῶν δημο-

point du fond des affaires.—Il prononce sur la violation des formes et sur les contraventions expresses à la loi.

100.—Les membres de ce tribunal sont nommés tous les ans par les assemblées électorales.

Des Contributions publiques.

101.—Nul citoyen n'est dispensé de l'honorable obligation de contribuer aux charges publiques.

De la Trésorerie nationale.

102.—La trésorerie nationale est le point central des recettes et dépenses de la République.

103.—Elle est administrée par des agents comptables, nommés par le conseil exécutif.

104.—Ces agents sont surveillés par des commissaires nommés par le corps législatif, pris hors de son sein, et responsables des abus qu'ils ne dénoncent pas.

De la Comptabilité.

105.—Les comptes des agents de la trésorerie nationale et des

σίων χρημάτων δίδονται κάθε χρόνον εἰς τοὺς ἐφόρους, ὅπου ἔχουν νὰ ποκριθοῦν περὶ αὐτῶν, οἷτινες ὀνοματίζονται ἀπὸ τὸ Ἐκτελεστικὸν Διοικητήριον.

Ἄρθρον 106.—Αὐτοὶ οἱ ἐπικυρωταὶ παρατηροῦνται ἀπὸ ἐφόρους ὀνοματισμένους ἐκ τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώματος καὶ εὐγαλμένους ἐκ τοῦ κόλπου του (ἤγουν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιον Σῶμα) οἷτινες ἔχουν ν' ἀποκριθοῦν διὰ τὰς καταχρήσεις καὶ τὰ λάθη, ὅπου δὲν φανερώσουν. Τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα ἀποφασίζει τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τοὺς ὑπογράφει.

Περὶ τῶν δυνάμεων τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 107.—Ἡ γενικὴ δύναμις τῆς Δημοκρατίας συνίσταται εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔθνος.

Ἄρθρον 108.—Ἡ Δημοκρατία βαστᾷ μὲ τὰ ἐξοδά της ἐν καιρῷ πολέμου καὶ εἰρήνης μίαν ἀρματωμένην δύναμιν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἄρθρον 109.—Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶνε στρατιῶται· ὅλοι πρέπει νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ἄρματα καὶ νὰ ρίχνουν εἰς τὸ σημάδι· ὅλοι πρέπει νὰ μανθάνουν τὴν τακτικὴν· ὡς καὶ οἱ ἑλληνίδες βαστοῦν μιζράκια εἰς τὸ χέρι, ἂν δὲν εἶνε ἐπιτήδεια εἰς τὸ τουφέκι.

Ἄρθρον 110.—Δὲν πρέπει νὰ εἶνε κανένας πρωτοστάτωρ, ἤγουν νὰ ἔχη ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς Δημοκρατίας, γῆς καὶ θαλάσσης, εἰς τὸ χέρι του.

Ἄρθρον 111.—Ἡ διαφορὰ τῶν πολεμικῶν βαθμῶν (ἤγουν χιλίαρχος, στρατηγός), ὅπου ἔχουν οἱ ἀξιωματικοί, τὰ ξεχωριστὰ σημεῖα των καὶ ἡ ὑποταγὴ τῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν εἶνε μόνον, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ἡ δούλευσις τοῦ πολέμου.

administrateurs des deniers publics, sont rendus annuellement à des commissaires responsables, nommés par le conseil exécutif.

106.—Ces vérificateurs sont surveillés par des commissaires à la nomination du corps législatif, pris hors de son sein, et responsable des abus et des erreurs qu'ils ne dénoncent pas. Le corps législatif arrête les comptes.

Des forces de la République.

107.—La force générale de la République est composée du peuple entier.

108.—La République entretient à sa solde, même en temps de paix, une force armée de terre et de mer.

109.—Tous les Français sont soldats; ils sont tous exercés au maniement des armes.

110.—Il n'y a point de généralissime.

111.—La différence des grades, leurs marques distinctives et la subordination ne subsistent que relativement au service et pendant sa durée.

καθὼς τελειώσει ὁμοῦς εἶνε ὅλοι ἴσοι καὶ ἀδελφοί.

"*Ἀρθρον 112.*—Ἡ δημόσιος δύναμις, ὅπου εἶνε διωρισμένη καὶ βαστᾷ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐταξίαν μέσα εἰς τὴν Δημοκρατίαν, ἐνεργεῖ μόνον κατὰ τὴν ἐγγράφον ζήτησιν τῶν νομίμως θεσπισμένων διοικητῶν.

"*Ἀρθρον 113.*—Ἡ δημόσιος δύναμις, διωρισμένη ἐναντίον τῶν ἔξω ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, ἐνεργεῖ κατὰ τὰς προσταγὰς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Διοικητηρίου.

"*Ἀρθρον 114.*—Κανένα σῶμα ἀρματωμένων ἀνθρώπων δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ βουλευέται, μήτε νὰ προστάζῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐκτελῇ τὰ προσταττόμενα δι' ἐγγράφου προσταγῆς τῶν διοικητῶν.

Περὶ τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων.

"*Ἀρθρον 115.*—Ἄν εἰς μίαν περισσώτερον ἀπὸ τὰς μισὰς ἐπαρχίας τῆς Δημοκρατίας, τὸ δέκατον μέρος τῶν πρώτων συναθροίσεων ἐκάστης αὐτῶν, γινομένων κατὰ τοὺς ρηθέντας κανόνας (11, 12, 13) ζητοῦν νὰ ξαναθεωρήσουν τὴν πράξιν τῆς νομοθετικῆς διοικήσεως, ἢ τὴν ἀλλαγὴν μερικῶν ἀπὸ τὰ ἄρθρα τῆς, τότε τὸ Νομοδοτικὸν Σῶμα ἔχει χρέος νὰ συγκροτήσῃ τὰς πρώτας συναθροίσεις καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Δημοκρατίας, διὰ νὰ πληροφηθῇ ἂν πρέπει νὰ συγκροτηθῇ μία γενικὴ Ἐθνικὴ Συνέλευσις.

"*Ἀρθρον 116.*—Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅπου καὶ αἱ νομοδοτικαὶ ἡγουν στέλλεται εἰς πληρεξούσιος ἀπὸ κάθε ἐπαρχίαν καὶ ἐνώνει μὲ ἐκείνας τὴν πληρεξουσιότητά τῆς.

"*Ἀρθρον 117.*—Αὕτη ἡ ἔξω τῆς συνθηθείας Ἐθνικὴ Συνέλευσις καταγίνεται καὶ

112.—La force publique employée pour maintenir l'ordre et la paix dans l'intérieur, n'agit que sur la réquisition par écrit des autorités constituées.

113.—La force publique employée contre les ennemis du dehors, agit sous les ordres du conseil exécutif.

114.—Nul corps armé ne peut délibérer.

Des Conventions nationales.

115.—Si dans la moitié des départements, plus un, le dixième des assemblées primaires de chacun d'eux, régulièrement formées, demande la révision de l'acte constitutionnel, ou le changement de quelques-uns de ses articles, le corps législatif est tenu de convoquer toutes les assemblées primaires de la République, pour savoir s'il y a lieu à une convention nationale.

116.—La convention nationale est formée de la même manière que les législatures, et en réunit les pouvoirs.

117.—Elle ne s'occupe, relativement à la constitution, que

κάμνει τὴν πρᾶξιν τῆς νομοθετικῆς διοικήσεως μόνον ἐπάνω εἰς ἐκεῖνα τὰ αἷτια, ὅπου ἐπροξένησαν τὴν συνάθροισίν της καὶ δὲν ἀνακατώνεται εἰς ἄλλο τίποτες ἤγγουν ἐστάλθη διὰ νὰ θεωρήσῃ μόνον μίαν ὑπόθεσιν, εἰς ἐκείνην καταγίνεται καὶ ὄχι περαιτέρω.

*Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἑλληνικῆς
Δημοκρατίας μετὰ ξένα ἔθνη.*

**Ἀρθρον 118.*—Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε φίλος καὶ φυσικὸς σύμμαχος μετὰ τὰ ἐλεύθερα ἔθνη.

**Ἀρθρον 119.*—Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀνακατώνονται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἄλλων ἔθνῶν· ἀλλ' οὔτε εἶνε εἰς αὐτοὺς δυνατὸν νὰ ἀνακατωθοῦν ἄλλα εἰς τὴν ἰδικήν των. Τιμοῦν τοὺς πρέσβεις καὶ κονσόλους τῶν εἰς τοῦτο τὸ βασίλειον εὐρισκομένων ἔθνῶν, τοῖς βεβαιούσι μίαν ἄφοβον διατριβήν, σέβονται τοὺς πραγματευτάς των καὶ δὲν πειράζουσι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα των, ὅταν δὲν ἔχουσι πρᾶγμα τοῦ ἐχθροῦ.

**Ἀρθρον 120.*—Δέχονται ὅλους τοὺς ἀδικημένους ξένους καὶ ὅλους τοὺς ἐξωρισμένους ἀπὸ τὴν πατρίδα των δι' αἰτίαν τῆς ἐλευθερίας. Ἀπαρνοῦνται καὶ δὲν δίδουσι ὑποδοχὴν καὶ περιποίησιν εἰς τοὺς τυράννους.

**Ἀρθρον 121.*—Δὲν κάνουν ποτὲ εἰρήνην μετὰ ἓνα ἐχθρόν, ὅπου κατακρατεῖ τὸν ἑλληνικὸν τόπον.

*Περὶ ἐγγυήσεως καὶ βεβαιότητος
τῶν δικαίων τούτων.*

**Ἀρθρον 122.*—Ἡ νομοθετικὴ διοικήσις βεβαιοῖ εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, Τούρκους, Ἀρμένιους, Ἰουδαίους καὶ παντὸς ἔθνους (ὅπου εὐρίσκονται κάτοικοι εἰς αὐτὴν τὴν Δημοκρατίαν), τὴν ἰσοτιμίαν, τὴν

des objets qui ont motivé sa convocation.

*Des rapports de la République
Française avec les nations
étrangères.*

118.—Le peuple Français est l'ami et l'allié naturel des peuples libres.

119.—Il ne s'immisce point dans le gouvernement des autres nations; il ne souffre pas que les autres nations s'immiscent dans le sien.

120.—Il donne asile aux étrangers bannis de leur patrie pour la cause de la liberté. Il le refuse aux tyrans.

121.—Il ne fait point la paix avec un ennemi qui occupe son territoire.

De la garantie des droits.

122.—La constitution garantit à tous les Français l'égalité, la liberté, la sûreté, la propriété, la dette publique, le libre exercice des cultes, une instruction

ἐλευθερίαν, τὴν σιγουρότητα τῶν ὑποστα-
τικῶν ἐκάστου, τὰ δημόσια χρέη, ὅπου
ἤθελε γένουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευ-
θερίαν ὅλων τῶν θρησκευτῶν, μίαν κοινὴν
ἀνατροφὴν, δημοσίους συνδρομὰς ἐκεῖ ὅ-
που ἀνήκουν, τὴν ἀπεριόριστον ἐλευθε-
θερίαν τῆς τυπογραφίας, τὸ δίκαιον τοῦ
νὰ διδῆ ἕκαστος ἀναφορὰν καὶ νὰ προσ-
κλαυθῆ, τὸ δίκαιον τοῦ συναθροίζεσθαι
εἰς δημοσίους συντροφίας, καὶ τελευταῖον
τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν δικαίων τοῦ ἀν-
θρώπου.

Ἄρθρον 123.—Ἡ Ἑλληνικὴ Δημο-
κρατία τιμᾷ τὴν πραότητα, τὴν ἀνδρείαν,
τὸ γηρατεῖον, τὴν υἱοκλήν φιλοστοργίαν,
τὴν δυστυχίαν· αὐτὴ βάνει τὴν παρακα-
ταθήκην τῆς νομοθετικῆς αὐτῆς διοική-
σεως ὑπὸ τὴν ἀγρυπνον φύλαξιν ὅλων
τῶν ἐναρέτων φιλελευθέρων ἀνδρῶν, ὅπου,
διὰ νὰ μὴ ὑποκύβουν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς
τυραννίας, ἐνηγκλίσθησαν τὴν στρατιω-
τικὴν ζωὴν, καὶ ἀρματωμένοι ὤμοσαν
αἰώνιον πόλεμον κατὰ τῶν τυράννων.

Ἄρθρον 124.—Ἡ κήρυξις τῶν δικαίων
τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ νομοθετικὴ αὐτῆ
πράξις νὰ χαραχθῆ ἐπάνω εἰς χαλκίνας
πλάκας καὶ νὰ στέκεται εἰς τὸν τόπον
τῆς συναθροίσεως τοῦ Νομοδοτικοῦ Σώ-
ματος· νὰ γένουν τοιαῦτα ἀντίτυπα καὶ
νὰ στηθοῦν εἰς ὅλας τὰς πόλεις, χώρας
καὶ χωρία τῆς Δημοκρατίας, εἰς τὰ με-
σοχώρια, ὅπου κάθε ὥραν νὰ βλέπη κάθε
πολίτης, εἰς τί συνίσταται ὁ ἀτίμητος θη-
σαυρὸς τῆς φιλοτάτης ἐλευθερίας του.

commune, des secours publics,
la liberté indéfinie de la presse,
le droit de pétition, le droit de
se réunir en sociétés populaires,
la jouissance de tous les droits
de l'homme.

123.—La République Fran-
çaise honore la loyauté, le cou-
rage, la vieillesse, la piété filiale,
le malheur. Elle remet le dépôt
de sa constitution sous la garde
de toutes les vertus.

124.—La déclaration des droits
et l'acte constitutionnel sont
gravés sur des tables au sein
du corps législatif et dans les
places publiques.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

Ἡ σημαία ὅπου βάνεται εἰς τὰ μπαϊράκια καὶ παντιέραις τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, εἶνε ἓν ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους, μὲ τρεῖς σταυροὺς ἐπάνω· τὰ δὲ μπαϊράκια καὶ παντιέραις εἶνε τρίχρα, ἀπὸ μαῦρον, ἄσπρον καὶ κόκκινον· τὸ κόκκινον ἐπάνω, τὸ ἄσπρον εἰς τὴν μέσῃν καὶ τὸ μαῦρον κάτω.

Τὸ κόκκινον σημαίνει τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν καὶ αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὸ ἐμεταχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἔνδυμα πολέμου, θέλοντες νὰ μὴ φαίνωνται αἱ πληγαὶ ὅπου ἔτρεχον αἷμα, διὰ νὰ μὴ δειλιῶσιν οἱ στρατιῶται.

Τὸ ἄσπρον σημαίνει τὴν ἀθωότητα τῆς δικαίας ἡμῶν ἀφορμῆς κατὰ τῆς τυραννίας.

Τὸ μαῦρον σημαίνει τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἡμῶν θάνατον.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται φοροῦν εἰς τὸ κεφάλι περικεφαλαίαν.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἔχουν μίαν μπαγιονέταν, τὴν ὁποίαν φοροῦν εἰς τὴν μέσῃν των ὡσάν χαντζάρι, καὶ ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἢ παρατάξεως τὴν περνοῦν εἰς τὸ τουφέκι των.

Τὸ φόρεμα τῶν ἐλλήνων στρατιωτῶν εἶνε τὸ ἡρωϊκόν, μαῦρον ἀντερὶ, ἄσπρον ὑποκάμισον καὶ κόκκινα χολέβια ἢ κάλτζαις.

Κάθε Ἕλλην ἢ Ἕλληνίς, ὁμοίως καὶ κάθε κάτοικος τῆς Δημοκρατίας ταύτης, πρέπει νὰ φορῇ εἰς τὴν περικεφαλαίαν του ἢ τὴν σκούφιαν του ἓν παρόμοιον ρόπαλον, καθὼς εἶναι εἰς τὴν ἀρχὴν, γραμμένον ἢ κεντημένον εἰς ἄσπρον πανί, ἢ ἄς εἶνε καὶ ἀπὸ πάφιλον. Τοῦτο εἶνε τὸ σημεῖον τοῦ νὰ γνωρίζωνται οἱ ἐλεύθεροι δημοκράται καὶ ἰσότιμοι ἀδελφοί.